

“
 คุณค่าทางการเรียนรู้ประวัติศาสตร์คือการก่อให้เกิด
 “การเข้าใจรากเหง้าความเป็นไทย รัก และภูมิใจในชาติตน”
 ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูผู้สอนประวัติศาสตร์
 เข้าใจและสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ถูกต้อง
 ตามธรรมชาติของวิชา ทักษะการ และหลักคิด (Concept)
 และวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method)
 ”

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สู่สายตา ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สไลด์

ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 กระทรวงศึกษาธิการ

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สโขทัย

ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สไลด์

ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 0 2288 5735 โทรสาร 0 2281 2602

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดพิมพ์

ISBN 978-616-202-860-1

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2556

จำนวนพิมพ์ 34,000 เล่ม

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร

กรุงเทพมหานคร 10900

โทร. 0-2561-4567 โทรสาร 0-2579-5101

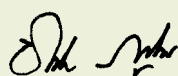
นายโชคดี ออดสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คุณค่าในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย คือ การก่อให้เกิด “การเข้าใจ รากเหง้าความเป็นไทย รักและภาคภูมิใจในชาติไทย” ซึ่งการพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว ครูผู้สอนประวัติศาสตร์จะต้องเข้าใจและสามารถ จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ถูกต้องตามธรรมชาติของวิชา หลักการ หลักคิด และวิธีการ ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาเรื่องราวสำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตด้วยการสืบค้น จากหลักฐานร่องรอยทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ ผ่านการคิด วิเคราะห์ วินิจฉัยบนพื้นฐานของความเป็นเหตุและผลจากข้อเท็จจริงที่หลากหลาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำ สื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ยุทธยา และรัตนโกสินทร์ เป็นสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ที่เสนอเนื้อหาสาระในรูปแบบ ที่หลากหลายทั้งมิติทัศน์ สาระความรู้เพิ่มเติมจากมิติทัศน์ ภาพ 360° แบบทดสอบ ก่อนเรียน - หลังเรียน มุมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นสื่อที่ส่งเสริมให้ทุกคน สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ทุกเวลาทุกสถานที่ตามความสนใจ อีกทั้งช่วยกระตุ้น ให้ผู้เรียนสนใจใฝ่เรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาของชาติไทยที่สะท้อนให้เห็นถึง ความสามารถและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยในอดีตที่ได้สร้างสรรค์เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมสืบทอดมาจวบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูผู้สอน สามารถจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

เอกสาร “การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip” เป็นส่วนหนึ่งของสื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อรองรับ กลุ่มผู้เรียนที่ไม่สามารถเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ได้ ภายในเล่มแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยสำหรับครู และส่วนที่ 2 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยสำหรับนักเรียน ในส่วนของเนื้อหาแนะนำเสนอ 5 ประเด็นหลัก คือ การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย สังคโลก ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขอขอบคุณผู้เขียน ผู้ตรวจ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำเอกสารนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

หน้า

ส่วนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับครู

◆ แนวทางการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	2
◆ คำชี้แจงการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	9
✿ กรอบเนื้อหาสาระของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	10
✿ การวิเคราะห์หลักสูตรสาระประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	11
✿ การวิเคราะห์เนื้อหาและการนำเสนอในชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	17
✿ โครงสร้างของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	19
✿ วิธีการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	20
◆ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย	22

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับนักเรียน

◆ ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สโขทัย	34
✿ ชุดที่ 1 การสถาปนาอาณาจักรสโขทัย	38
✿ ชุดที่ 2 ศิลปจารึกและกำเนิดอักษรไทย	72
✿ ชุดที่ 3 สังคโลก	92
✿ ชุดที่ 4 ศิลปกรรมสมัยสโขทัย	110
✿ ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สโขทัย	127
◆ บรรณานุกรม	144
◆ คณะผู้จัดทำ	

บางครั้งในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ นักเรียนหลายคนมักตั้งคำถามว่า “จริงหรือไม่” “เชื่อถือหรือไม่” “รู้ได้อย่างไร” ทั้งสงสัยกลางแคลงใจว่าที่เรียนกันมาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์นั้น เป็นเรื่องถูกต้องหรือไม่

อันที่จริงเรื่องราวในประวัติศาสตร์แม้ได้ผ่านระยะเวลามาเนิ่นนานมาก บางเรื่องยาวนานมากกว่า 10,000 ปี แต่ยังคงปรากฏร่องรอยบางประการหลงเหลือให้ได้ศึกษา ร่องรอยที่หลงเหลือให้ศึกษาได้ในปัจจุบันนี้เราเรียกว่า **หลักฐานทางประวัติศาสตร์** ซึ่งมีทั้งสิ่งของเครื่องใช้ อาวุธ เครื่องประดับ โครงกระดูก ร่องรอยคันน้ำ คูดิน กำแพงเมือง แสดงร่องรอยการสร้างบ้านเมือง สิ่งก่อสร้างที่ทรุดโทรมปรักหักพัง รูปเคารพ เช่น เทวรูป พระพุทธรูป ภาพตามผนังถ้ำหรือตามศาสนสถาน เหล่านี้คือ **หลักฐานโบราณคดี** ซึ่งนักโบราณคดีที่มีความรู้ได้ศึกษาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และโบราณคดี แล้วจึงตีความอธิบายให้เราได้เข้าใจ นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานที่เป็นตัวหนังสือ เรียกว่า **หลักฐานลายลักษณ์อักษร** เช่น ศิลาจารึก เอกสารโบราณเขียนในใบลานหรือวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งจารึกตามเสา ที่ต้องใช้**นักภาษาศาสตร์**ที่เชี่ยวชาญทางตัวหนังสือโบราณชาติต่าง ๆ ศึกษาและวิเคราะห์ตีความอธิบายให้เราได้รับรู้เรื่องราวที่บอกเล่าผ่านวัตถุนั้น ๆ **ส่วนนักประวัติศาสตร์** คือผู้ที่สืบค้นความจริงในอดีต โดยรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่มีทั้งหลักฐานของนักโบราณคดี นักภาษาศาสตร์ นักภูมิศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ รวมทั้งบันทึกที่เป็นจดหมาย แผนที่ ภาพวาด หรือเอกสารในภาษาต่าง ๆ ของนักเดินทางที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาทั้งหมดมาประมวลเข้าด้วยกัน และศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบด้วยวิธีการที่เรียกว่า **วิธีการทางประวัติศาสตร์** เพื่อให้ได้ความจริงในอดีตที่มีเหตุผลเชื่อถือได้ เป็นประวัติศาสตร์ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบต่อกันมา

ดังนั้น เรื่องราวที่นักเรียนได้เรียนรู้จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่เชื่อถือไม่ได้ เพราะแต่ละเรื่องได้ผ่านกระบวนการศึกษาวิเคราะห์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น แต่บางเรื่องอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ หากมีการพบหลักฐานใหม่ หรือการศึกษาวิเคราะห์ใหม่ที่น่าเชื่อถือมากกว่า

วิดิทัศน์ชุด สื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip และเนื้อหาสาระประเด็นต่าง ๆ ที่เพิ่มเติมในเอกสารการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุขโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เล่มนี้ จะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจประวัติศาสตร์สุขโขทัยได้ดียิ่งขึ้น เพราะได้เห็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนความสามารถและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยในอดีตที่ได้สร้างสรรค์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อมาจวบจนปัจจุบัน

“

บางครั้งในการเรียนประวัติศาสตร์
นักเรียนหลายคนตั้งคำถามว่า
“จริงหรือไม่” “เชื่อถือหรือไม่” “รู้ได้อย่างไร”
รวมถึงสงสัยกลางแคว่งใจว่าที่เรียนมานั้น
เป็นเรื่องถูกต้องหรือไม่

”

ส่วนที่ 1

การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สโขทัย

ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

สำหรับครู

แนวทางการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า คุณค่าทางการเรียนรู้ประวัติศาสตร์คือการก่อให้เกิด “การเข้าใจรากเหง้าความเป็นไทย รัก และภูมิใจในชาติตน” ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ผู้สอนประวัติศาสตร์เข้าใจและสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ถูกต้องตามธรรมชาติของวิชา หลักการ และหลักคิด (Concept) และวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษา เรื่องราวสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ในอดีต ด้วยการสืบค้นจากหลักฐานร่องรอยต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ผ่านการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์วิจารณ์ และคิดวินิจฉัยบนพื้นฐานของความเป็นเหตุและผลจากข้อเท็จจริง ที่หลากหลาย

จากวิทัศน์ประกอบสื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์ เป็นสื่อการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่อาจกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจความเป็นมาของชาติบ้านเมือง และการศึกษา จากเอกสาร “การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip” อันเป็นเนื้อหาสาระที่เสริมความรู้ เพิ่มเติมจากสาระประวัติศาสตร์ที่นำเสนอจากวิทัศน์ จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อันที่จริงองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะเหมือนกับสาระอื่น ๆ คือ ประกอบด้วย (1) หลักสูตร (2) ครูผู้สอน (3) วิธีสอน (4) สื่อการเรียนการสอน และ (5) การวัดและ ประเมินผล ทั้งนี้ เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip จะมีบทบาท เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ หรือมอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองตามความสนใจ

อย่างไรก็ตาม ในองค์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 5 ข้อนี้ ครูผู้สอนนับว่ามีความสำคัญ ที่สุดที่จะต้องเป็นผู้จัดการตั้งศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของการสังเกต การศึกษาจากสถานการณ์จริง และการคิดวิเคราะห์เพื่อบูรณาการความรู้ ได้ด้วยตนเองโดยสอดคล้องกับระดับวุฒิภาวะที่เหมาะสม

คุณสมบัติสำคัญที่สุดที่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์พึงมีอย่างน้อยที่สุด 3 ประการ **ประการแรก** คือ ความเข้าใจหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดชั้นปี **ประการที่สอง** คือ การมีพื้นฐานความรู้ในเรื่อง เนื้อหาสาระและ Concept ทางประวัติศาสตร์ที่ตีพอสมควร ซึ่งในกรณีนี้หากครูผู้สอนมิได้มีพื้นฐานมาก่อน ก็สามารศึกษาได้ด้วยตนเอง ในที่นี้ขอแนะนำเอกสาร 2 เล่ม ที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

ได้แจกให้สถานศึกษาทุกแห่ง และแจกให้ผู้เข้าประชุมสัมมนาประวัติศาสตร์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2545 - 2554 คือ เอกสาร *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร* (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) และคู่มือครูการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (เอกสารโรเนียว, 2554) และ **ประการสุดท้าย** คือ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุตามหลักสูตร (เป้าหมายในการพัฒนา ผู้เรียน สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์) และคุณค่าของประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้าใจดังกล่าวจึงได้วิเคราะห์หลักสูตรให้เห็นชัดเจนดังนี้

1. เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน

เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งความใน “**ทำไมต้องเรียน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**” ที่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว คือ

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัว ตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลง **ตามยุคสมัย** กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

ภารกิจของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้จึงควรเน้นการพัฒนาผู้เรียนดังนี้

- 1) **พัฒนาตนเองเป็นปัจเจกบุคคลที่มีคุณภาพ** เช่น ใฝ่เรียนรู้ เพิ่มศักยภาพตนเองให้ก้าวหน้า ทันสมัยทันเหตุการณ์
- 2) **สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข** เช่น การยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น ยอมรับและเคารพในความแตกต่าง อดทนอดกลั้น
- 3) **เข้าใจและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม** เช่น การเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ที่มีประสิทธิภาพ มีจิตสำนึกในความเป็นชาติ มีจิตสาธารณะ เสียสละส่วนตนและพวกพ้อง เพื่อรักษา ประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ
- 4) **เข้าใจและเห็นคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม** เช่น การมีจิตสำนึกและจิตอาสา ในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5) **รู้เท่าทันและปรับตัวในโลกปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ** ปัจจุบันเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ก้าวไกลและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางด้านข้อมูลและการสื่อสาร ที่มีทั้งเท็จและจริงปะปนกันอยู่ ดังนั้น นอกจากการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้แล้ว ยังควรให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เป็นบุคคลที่รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารด้วย

2. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุว่าการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) ความสามารถในการสื่อสาร
- 2) ความสามารถในการคิด
- 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา
- 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
- 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

สมรรถนะสำคัญที่หลักสูตรกำหนดดังกล่าวเป็นสิ่งที่หลักสูตรคาดหวังว่ากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถทั้ง 5 ด้าน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างสมรรถนะสำคัญเพียง 1 ด้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่า สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนจะนำไปสู่การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างไร

ความสามารถในการสื่อสาร ประกอบด้วย

1. การรับสาร เช่น การฟัง - การอ่าน จับใจความสำคัญได้
การดู - การเห็น - การสำรวจ แยกแยะรายละเอียดของเรื่องราวได้
2. การส่งสาร เช่น การเล่าเรื่อง การเขียนเรื่อง การจัดนิทรรศการ
3. การต่อรอง เช่น การแสดงเหตุผล การใช้ภาษาโน้มน้าวเพื่อลดความขัดแย้ง
4. การเลือกรับ - ไม่รับข้อมูล เช่น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาข้อมูล

จะเห็นว่าข้อพิจารณาดังกล่าว จะทำให้ครูผู้สอนได้รอบแนวคิดนำมาซึ่งวิธีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในการฝึกทักษะผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การให้ศึกษาวิดิทัศน์ และให้ตอบคำถามตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง โดยเริ่มจากคำถามที่เป็นข้อเท็จจริง (เช่น ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร) อันเป็นการทบทวนเรื่องที่ได้อ่านจากสื่อ จากนั้นจึงเป็นคำถามวิเคราะห์ (ทำไม) ตามด้วยการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่ได้อ่านอย่างมีเหตุผล (นักเรียนคิดว่า) หรืออาจแสดงความคิดเห็นต่อสื่อวิดิทัศน์ทางด้านคุณภาพหรือความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐาน เป็นต้น

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรได้ระบุไว้ชัดเจนถึง “คุณลักษณะอันพึงประสงค์” อันเปรียบเสมือนเจตคติ ค่านิยมที่สำคัญในการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

- 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 2) ซื่อสัตย์สุจริต
- 3) มีวินัย
- 4) ใฝ่เรียนรู้
- 5) อยู่อย่างพอเพียง
- 6) มุ่งมั่นในการทำงาน
- 7) รักความเป็นไทย
- 8) มีจิตสาธารณะ

ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ล้วนเป็นสิ่งที่คาดหวังว่าจะปรากฏในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนในทุกสาระวิชา เพื่อให้ “บรรลุผลตามหลักสูตร” ส่วนคุณค่าของประวัติศาสตร์ที่หวังว่าจะเกิดในตัวผู้เรียน คือกระบวนการ สร้างภูมิปัญญาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นปัญญาชนของชาติ ได้แก่

- 1) ส่งเสริมจิตใจใฝ่รู้ (Inquiring Mind) ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และสังคมมนุษย์อื่น ๆ
- 2) มีทักษะในการจัดระบบข้อมูล ตรวจสอบ และประเมินค่า เพื่อหาข้อเท็จจริง ในประวัติศาสตร์
- 3) ปลุกฝังแนวคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) คติวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานข้อเท็จจริง ที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- 4) มีทักษะในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงจากข้อสนเทศที่หลากหลาย ที่สืบค้นได้จากหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์
- 5) มีทักษะในการเขียนความเรียง การเล่าเรื่อง และการนำเสนอด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล กระชับชัดเจน น่าสนใจ และเชื่อถือได้

ที่สำคัญประวัติศาสตร์ในยุคโลกาภิวัตน์ หรือโลกของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว และมีอิทธิพล ต่อค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างกว้างขวาง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ อย่างถูกต้อง จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้จักใช้วิจารณญาณในการรับรู้ และประเมิน ความน่าเชื่อถือหรือความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูลต่าง ๆ ในขั้นตอนที่เรียกว่า “วิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์” ด้วยการที่ครูผู้สอนตั้งคำถามเพื่อประเมินแหล่งที่มาของข้อมูลของผู้เรียนทุกครั้ง เช่น “ข้อมูลมาจาก แหล่งใด ใครทำขึ้น ผู้ทำมีความรู้ด้านใด หรือรู้เรื่องนั้นดีหรือไม่ ทำขึ้นทำไม ของจริงหรือของปลอม” ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวิพากษ์ตัวหลักฐาน ก่อนที่จะตรวจสอบว่าข้อเท็จจริงที่ได้นั้นสอดคล้อง หรือ

ขัดแย้งกับหลักฐานอื่น ๆ หรือไม่ ทำไมจึงเหมือนกัน ทำไมจึงแตกต่าง สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลที่เป็น อันเป็นการพัฒนาภูมิปัญญา เพื่อที่จะฝึกฝนผู้เรียนให้ยึดถือเหตุผลเป็นสำคัญ ขจัดความอคติส่วนตัวและความเชื่อดั้งเดิมออกไป

อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ควรเข้าใจด้วยว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่ดี โดยเน้นกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาดังกล่าว จะก่อให้เกิดคุณค่าด้านเจตคติและค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้เรียนด้วย ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ ตอบสนองคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ระบุไว้ในหลักสูตร คือ ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และรักความเป็นไทย (ข้อ 1 และข้อ 7) นอกจากนี้ยังสามารถ สร้างเจตคติและค่านิยมอันเป็นคุณค่าสำคัญของประวัติศาสตร์ได้ด้วยดังนี้

1. รักและภูมิใจในบรรพบุรุษ
2. ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต
3. สร้างความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม
4. ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ
5. ยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของมนุษยชาติที่เป็นผลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์

และสังคม

6. อยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างสันติสุข และมีจิตสำนึกต่อสังคมไทยโดยรวม

แม้ว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งการอ่านหนังสือด้วยตนเอง การฟังคำบรรยายจากครูหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา การสำรวจและศึกษาจากสถานที่จริง การวิเคราะห์จากเส้นเวลา (Time-line) การชมภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ การสืบค้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษา เช่น การบรรยาย การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม การศึกษานอกสถานที่ หลากหลายวิธีที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการพัฒนาภูมิปัญญาของผู้เรียนให้เข้าถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ซึ่งจะเกิดได้จากการจัดการของครูผู้สอนที่มีประสิทธิภาพเป็นสำคัญ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสภาพสังคมในความเป็นจริง ที่ปรากฏในปัจจุบันซึ่งล้วนเป็นผลมาจากอดีตทั้งสิ้น ดังนั้น การกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันแล้วหันมาสืบค้นว่าปัญหาและสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุใด อันเป็นการย้อนศึกษาอดีตเพื่อสร้างความเข้าใจปัจจุบัน และหาแนวทางก้าวสู่นาคตที่ดีกว่า จึงนับเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อประวัติศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจสภาพสังคมไทยในปัจจุบันทำได้หลายวิธี เช่น มอบหมายให้เด็ก รวบรวมภาพเหตุการณ์ในสังคมแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ หรือมอบประเด็นศึกษาให้ผู้เรียนไปสำรวจชุมชน หรือสถานที่ที่มีผู้คนหลากหลาย เช่น ตลาด สำนักงานอำเภอ สำนักงานเทศบาล แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน หรือนำวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การศึกษานอกสถานที่ รวมทั้งการจัดนิทรรศการภาพเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ล้วนเป็นวิธีที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น และนำไปสู่การสืบค้นอดีตได้เป็นอย่างดี

สำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาจากสถานที่ แม้ว่าจะทำให้เกิดการเรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดความต้องการสืบค้นเรื่องราวในอดีต ผู้เรียนได้สัมผัสกับแหล่งเรียนรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ เกิดประสบการณ์ตรง มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลภายนอกโรงเรียน ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ไปในตัวด้วย อีกทั้งยังได้รับความสนุกสนานจากการเรียนรู้ แต่ยังมีข้อจำกัด หลายประการ เช่น แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่ไกลทำให้ประสบปัญหาในการเดินทาง การดูแลนักเรียน การประกันความปลอดภัย มีการลงทุนสูง รวมถึงขาดวิทยากรที่มีความรู้ที่จะขยายประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง กับแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวคิดในการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการจัด การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ จึงได้จัดทำสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และรับประสบการณ์ต่าง ๆ จากนอกห้องเรียน โดยมีการออกแบบให้เสมือนได้เรียนรู้ ในสถานที่จริง เป็นการช่วยให้ครูผู้สอนได้ก้าวพ้นข้อจำกัดของการเรียนรู้นอกสถานที่ ที่ต้องเดินทางไป ในแหล่งเรียนรู้จริง ซึ่งการเรียนรู้เสมือนจริงมีจุดเด่นดังนี้

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ได้พบกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่แตกต่างหลากหลาย
2. ผู้เรียนสามารถย้อนกลับไปศึกษาสถานที่นั้นซ้ำได้อีกจนกว่าการเรียนรู้จะบรรลุตาม วัตถุประสงค์
3. ผู้เรียนได้เรียนรู้ในแง่มุมที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามปกติ อาจเนื่องมาจากเหตุผล ด้านความปลอดภัย ความห่างไกล
4. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สถานที่ต่าง ๆ ที่สนใจได้ทุกที่ทุกเวลา
5. ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ปลอดภัยจากอันตราย ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเดินทางได้
6. ผู้เรียนสามารถซักถามความรู้จากวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญได้

เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ส่วนนี้ เป็นเครื่องมือ สำหรับครูผู้สอนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ตามศักยภาพ ซึ่งอาจนำไปใช้เป็นสื่อหลักในการจัดกิจกรรม หรือนำไปเป็นสื่อ กระตุ้นนำเข้าสู่บทเรียน สื่อที่ใช้ในระหว่างจัดกิจกรรมการสอนอื่น ๆ สื่อที่ให้แสดงความคิดเห็น หรือเป็นสื่อ สรุปความเข้าใจก็สามารถทำได้ ทั้งนี้ สื่อวิดิทัศน์จะกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรไทยในอดีต ผ่านร่องรอยทาง สถาปัตยกรรมและประติมากรรม อันเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยในแต่ละยุคสมัยที่มีเอกลักษณ์ทาง ศิลปกรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งเป็นสิ่งที่จะเชื่อมโยงเรื่องราวที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ ส่วนเอกสารที่เป็นเนื้อหาเสริมความรู้นั้น ครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็น “ใบความรู้” หรือเพิ่มพูน ความรู้ในประเด็นต่าง ๆ เพิ่มเติมได้

แม้ว่าสาระสำคัญจะเป็นประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ระดับชั้นอื่น สามารถนำไปใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความเป็นชาติไทยที่บรรพบุรุษไทยได้ก่อร่างสร้างตัวจนเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน

อนึ่ง เนื้อหาสาระที่น่าสนใจในเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยฉบับนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสื่อการเรียนรู้ Virtual Field Trip ที่จัดทำขึ้น ซึ่งสามารถเป็นสื่อหรือเครื่องมือสำหรับครู นักเรียน และผู้สนใจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ Virtual Field Trip ที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจได้ตลอดเวลา เป็นสื่อที่น่าสนใจเนื้อหาสาระในรูปแบบสื่อที่หลากหลายทั้งมิติทัศน์ในรูปแบบของสารคดีสั้น เนื้อหาสาระซึ่งเป็นความรู้เพิ่มเติมจากมิติทัศน์แต่ละตอน กิจกรรมแบบทดสอบ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และสื่อประสมแบบ 360° ทั้งนี้ คาดหวังว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจใฝ่เรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาและสืบค้นความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ด้วยตนเองต่อไป

คำชี้แจง การใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ชุด คือ

1. วัสดุประกอบสื่อการเรียนรู้ในห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย อรรถยา รัตนโกสินทร์

สำหรับประวัติศาสตร์สุโขทัย มีเนื้อหา 5 ตอน คือ

- 1) การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
- 2) ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย
- 3) สังคโลก
- 4) ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย
- 5) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2. เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับครู

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับนักเรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครูผู้สอนและผู้เรียนใช้สื่อวีดิทัศน์ฯ และเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ประกอบการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งด้านเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล

3. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และคนไทยมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย เกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และความภูมิใจในแผ่นดินไทย

กรอบเนื้อหาสาระของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

ส่วนที่ 1 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับครู ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

- การวิเคราะห์หลักสูตรสาระประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นการนำเสนอสาระเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรประวัติศาสตร์กับสาระที่ปรากฏในสื่อวีดิทัศน์การเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน
- โครงสร้างของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับโครงสร้างของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เพื่อให้ครูผู้สอนเข้าใจภาพรวมของเอกสารทั้งหมด จะได้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- วิธีการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เป็นการนำเสนอสาระเกี่ยวกับวิธีการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสม

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับนักเรียน ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระที่จะเสริมความรู้เพิ่มเติมจากสื่อวีดิทัศน์ทั้ง 5 ตอน โดยจำแนกเนื้อหาเพิ่มเติมจากวีดิทัศน์ออกเป็นประเด็นย่อยเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระของแต่ละตอนดังนี้

1. การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

- 1) ดินแดนไทยก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
- 2) ถิ่นกำเนิดของชนชาติไทย
- 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
- 4) การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย : จารึกวัดศรีชุม
- 5) การขยายอำนาจทางการเมืองและการล่มสลายของอาณาจักรสุโขทัย
- 6) ระบบการชลประทาน : ภูมิปัญญาของชาวสุโขทัย

2. ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย

- 1) ตัวอักษรโบราณในดินแดนไทย
- 2) กำเนิดลายสือไทย
- 3) ลายสือไทยกับตัวอักษรไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
- 4) คุณค่าของลายสือไทย
- 5) วิวัฒนาการของอักษรไทยจากสุโขทัยสู่อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์
- 6) ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง

3. สังคโลก

- 1) เครื่องปั้นดินเผากับการดำเนินชีวิตของมนุษย์
- 2) เครื่องสังคโลกของสุโขทัยและศรีสัชนาลัย
- 3) เตาเผาเครื่องสังคโลก
- 4) การค้าเครื่องสังคโลก
- 5) เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกในดินแดนไทย

4. ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย

- 1) ศิลปกรรมไทย
- 2) จิตรกรรมไทยในสมัยสุโขทัย
- 3) สถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย
- 4) งานปูนปั้นสมัยสุโขทัย
- 5) งานเครื่องไม้จำหลักสมัยสุโขทัย
- 6) งานหล่อโลหะสมัยสุโขทัย

5. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

- 1) มรดกโลก
- 2) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
- 3) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย
- 4) อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
- 5) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับอาณาจักรสุโขทัย

การวิเคราะห์หลักสูตรสาระประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ปัญหาของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งมาจากการที่ครูผู้สอนไม่เข้าใจหลักสูตรว่าจะให้สอนอะไร สอนแค่ไหน สอนไปทำไม หรือเป้าหมายในการสอนแต่ละเรื่องคืออะไร ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ยังไม่รวมถึงคำถามที่มักเกิดขึ้นในใจครูผู้สอนตลอดเวลาว่าจะสอนอย่างไร (ในเนื้อหาแต่ละเรื่อง) ให้บรรลุผลตามที่หลักสูตรคาดหวัง คือ รักถิ่นรักชาติ ภูมิใจในชาติตน ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

ดังได้กล่าวแล้วว่าคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่ครูผู้สอนประวัติศาสตร์พึงมีประการแรก คือ ความเข้าใจหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดชั้นปี สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุหลักการสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในมาตรฐานการเรียนรู้ 3 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ ส 4.1 เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

จะเห็นว่ามาตรฐาน ส 4.1 ว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์และวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งกำหนดให้เรียนเนื้อหาสำคัญ 2 เรื่อง คือ

1. เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
2. วิธีการทางประวัติศาสตร์

เนื่องจากครูผู้สอนประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษามาทางประวัติศาสตร์โดยตรงจึงอาจไม่เข้าใจเป้าหมายของหลักสูตรในมาตรฐาน ส 4.1 ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักการหรือ Concept ประวัติศาสตร์อยู่บ้าง จึงขออธิบายสั้น ๆ พอให้เข้าใจดังนี้

เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ มีเป้าหมายดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ การเข้าใจเรื่องเวลาจะทำให้เข้าใจเรื่องราวในเอกสารนั้น ๆ แม้ว่าจะอยู่ต่างพื้นที่ก็จะทำให้เชื่อมโยงได้ว่ามีใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ จนสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ตามเส้นเวลา (Time Line) ได้

2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเข้าใจเรื่องเวลาจะทำให้เข้าใจเหตุการณ์ว่าแต่ละเหตุการณ์มีความสำคัญอย่างไร ปัจจัยใดเป็นเหตุ (เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน) ปัจจัยใดเป็นผล (เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลัง) นอกจากนี้ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ยังแสดงภาพรวมของเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลาได้ชัดเจน หรือแสดงลักษณะเด่นในแต่ละช่วงเวลานั้น

3. เครื่องมือบอกเวลาเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์ อันเนื่องมาจากมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การสอนเรื่องนี้อย่างถูกต้องจะสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติได้ด้วย

4. เพื่อให้ผู้เรียนใช้คำบอกเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ บอกเล่าเรื่องราวได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะกลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้ การเรียนรู้เรื่องเวลา เนื้อหาสาระในแต่ละปีของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไป สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้กำหนดไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางดังนี้

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. ความสำคัญของเวลาและช่วงเวลาสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์
2. ความสัมพันธ์และความสำคัญของอดีตที่มีต่อปัจจุบันและอนาคต
3. ตัวอย่างการใช้เวลา ช่วงเวลา และยุคสมัยที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย

ตัวชี้วัด

2. เที่ยบศักราชตามระบบต่าง ๆ ที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. ที่มาของศักราชที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย ได้แก่ จ.ศ./ม.ศ./ร.ศ./พ.ศ./ค.ศ. และ ฮ.ศ.
2. วิธีการเทียบศักราชต่าง ๆ และตัวอย่างการเทียบ
3. ตัวอย่างการใช้ศักราชต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ไทย

วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) หมายถึง กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงในอดีตของสังคมมนุษย์อย่างเป็นระบบ ด้วยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานประเภทเอกสารเป็นหลัก และศึกษาหลักฐานอื่น ๆ ประกอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความมีเหตุผล

วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีเป้าหมายดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ออกนอกห้องเรียนไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง ด้วยการสืบค้น (สำรวจ สอบถาม ลงมือปฏิบัติ ศึกษาด้วยการอ่าน ฟัง สังเกต จดบันทึกข้อมูล) เรื่องราวที่ตนอยากรู้ด้วยตนเอง
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ด้วยการตรวจสอบ กลั่นกรองข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง
3. เพื่อให้ผู้เรียนฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล ก่อนวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต โดยนำกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จักแก้ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ การเรียนรู้เรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละชั้นปีของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไป สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้กำหนดไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางดังนี้

ตัวชี้วัด

3. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน
2. ตัวอย่างหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย ทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส 4.3) เช่น ข้อความในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย

3. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเองในสมัยใดก็ได้ (สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์) และเหตุการณ์สำคัญในสมัยสุโขทัย

มาตรฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

จะเห็นว่ามาตรฐาน ส 4.2 ว่าด้วยเรื่องพัฒนาการของมนุษยชาติ ส่วนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตามกาลเวลาและมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งรวมทั้งความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดสงคราม การล่มสลายของอาณาจักรหรือแว่นแคว้นต่าง ๆ รวมทั้งความร่วมมือทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ดังนั้น หลักสูตรกำหนดให้เรียนเนื้อหาสำคัญ 2 เรื่อง คือ

1. วัฒนธรรมและอารยธรรมของสังคมมนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ
2. การเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

เป้าหมายในการเรียนรู้เรื่องพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

เนื่องจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตแสดงธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และแม้ในช่วงเวลาเดียวกันสังคมมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ยังมีความเหมือนและความต่าง ประวัติศาสตร์จึงให้ความสำคัญอย่างมากกับความแตกต่างที่เป็นลักษณะเฉพาะในสังคมมนุษย์ที่เกิดจากสาเหตุปัจจัยของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ในสังคมด้วย (ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม) ดังนั้น เป้าหมายในการเรียนรู้พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ คือ

1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยเริ่มต้นด้วยการสืบค้นหาข้อเท็จจริงว่า “มีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่” เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะวิเคราะห์ต่อไปได้ว่า ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น เหตุการณ์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีผลกระทบทางด้านใดบ้าง “ทำไมและอย่างไร” จึงเป็นคำถามสำคัญ

2. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจสังคมมนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีพัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันเพราะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม อันส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3. เพื่อให้นักเรียนรู้เท่าทันโลกในยุคปัจจุบัน สามารถคิดวิเคราะห์ถึงความร่วมมือและความขัดแย้งที่ก่อให้เกิด “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง” ของสังคมมนุษย์ ที่สามารถปรับเปลี่ยนตนเอง

4. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม (ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา และวิถีการดำเนินชีวิต) ที่มีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันในสังคมมนุษย์ การสอนเรื่องนี้ อย่างถูกต้องจะให้นักเรียนมีความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและความเป็นชาติไทย รวมทั้งแหล่งอารยธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญของมนุษยชาติ

ทั้งนี้ การเรียนรู้เนื้อหาสาระในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กำหนดไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางดังนี้

ตัวชี้วัด

1. อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ
2. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. ความร่วมมือผ่านการรวมกลุ่มเป็นอาเซียนของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถือว่าเป็นพัฒนาการของภูมิภาค

ตัวชี้วัด

2. ระบุความสำคัญของแหล่งอารยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. ที่ตั้งและความสำคัญของแหล่งอารยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น แหล่งมรดกโลกในประเทศต่าง ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส 4.3)
2. อิทธิพลของอารยธรรมโบราณในดินแดนไทยที่มีต่อพัฒนาการของสังคมไทยในปัจจุบัน

มาตรฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

จะเห็นว่ามาตรฐาน ส 4.3 ว่าด้วยเนื้อหาสำคัญ 3 เรื่อง คือ

1. ความเป็นมาของชาติไทย ซึ่งรวมวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย และผู้ทำคุณงามความดีสร้างสรรค์ความเจริญให้ประเทศ
2. วัฒนธรรมไทย
3. ภูมิปัญญาไทย

สาระการเรียนรู้ในเรื่องนี้ได้บรรจุอยู่ในหลักสูตรตั้งแต่เริ่มมีการจัดการเรียนการสอนให้เป็นระบบตามแบบตะวันตก ซึ่งน่าจะเป็นความเชื่อชาญของครูผู้สอนที่น่าจะมีพัฒนาการด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ต่อเนื่องและดียิ่งขึ้นได้ แต่กลายเป็นว่าเนื้อหาดังกล่าวกลับเป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่ “ความเป็นไทย” กลายเป็นเรื่องล้าสมัย “บรรพบุรุษไทย” ที่ได้เสียสละเพื่อชาติ ก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่สำคัญ อดีต “ความบกพร่องหรือความสำเร็จ” ที่น่าจะเป็นบทเรียนของปัจจุบัน ก็มีได้ถูกนำพาหรือหยิบยกมาเป็นอุทาหรณ์ได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ เข้าใจว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาพดังกล่าวมาจากโลกยุคโลกาภิวัตน์ และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือตลาดเสรี ทำให้เยาวชนไทยนิยมชมชอบวัฒนธรรมของชาติที่เจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ คนเก่ง คนรวย ได้รับความชื่นชมมากกว่าคนดีมีจริยธรรม อย่างไรก็ตาม น่าจะเป็นเรื่องท้าทายครูมืออาชีพที่จะนำเยาวชนของชาติให้เข้าถึงเป้าหมายของหลักสูตร คือ **“มีความรัก ความภูมิใจ และสร้างความเป็นไทย”** การเรียนรู้เรื่องความเป็นชาติไทยนี้ หลักสูตรกำหนดเนื้อหาสาระในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้เรียนเรื่องประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย และพัฒนาการของสมัยรัตนโกสินทร์ทางด้านต่าง ๆ โดยกำหนดไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางดังนี้

ตัวชี้วัด

1. อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทยโดยสังเขป สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทยโดยสังเขป
2. รัฐโบราณในดินแดนไทย เช่น ศรีวิชัย ตามพรลิงค์ และทวารวดี
3. รัฐไทยในดินแดนไทย เช่น ล้านนา นครศรีธรรมราช และสุพรรณภูมิ

ตัวชี้วัด

2. วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก)
2. พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
3. ความเสื่อมของอาณาจักรสุโขทัย

ตัวชี้วัด

3. วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัยและสังคมไทยในปัจจุบัน

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

1. วัฒนธรรมสมัยสุโขทัย เช่น ภาษาไทย วัฒนธรรม ประเพณีสำคัญ และศิลปกรรมไทย
2. ภูมิปัญญาไทยในสมัยสุโขทัย เช่น การชลประทาน และเครื่องสังคโลก

การวิเคราะห์เนื้อหาและการนำเสนอ ในชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

ประกอบด้วย

1. สื่อประกอบการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง ซึ่งเป็นวิดีโอเรื่องราว ประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

ชุดสื่อการเรียนรู้ดังกล่าว ทั้งเนื้อหาและการนำเสนอจะสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.1 และ ส 4.3 ในบางตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังนี้

ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
3. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์	1. ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน 2. ตัวอย่างหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย สมัยสุโขทัยทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานขั้นรอง 3. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ในสมัยใดก็ได้ และเหตุการณ์สำคัญในสมัยสุโขทัย

ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
1. อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทยโดยสังเขป	1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทยโดยสังเขป 2. รัฐโบราณในดินแดนไทย เช่น ศรีวิชัย ตามพรลิงค์ และทวารวดี 3. รัฐไทยในดินแดนไทย เช่น ล้านนา นครศรีธรรมราช และสุพรรณภูมิ

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
2. วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ	1. การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก) 2. พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 3. ความเสื่อมของอาณาจักรสุโขทัย
3. วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัยและสังคมไทยในปัจจุบัน	1. วัฒนธรรมสมัยสุโขทัย เช่น ภาษาไทย วัฒนธรรมประเพณีสำคัญ และศิลปกรรมไทย 2. ภูมิปัญญาไทยในสมัยสุโขทัย เช่น การชลประทาน และเครื่องสังคโลก

ทั้งนี้ ครูผู้สอนควรได้ศึกษาชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip จะเห็นว่าในบางเรื่อง สาระที่ปรากฏจะมีบางเรื่องที่เกินหรือลุ่มลึกกว่าที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตร ซึ่งจะ เป็นความรู้เพิ่มเติมสำหรับนักเรียน อันจะส่งผลให้นักเรียนมีความภูมิใจในความเป็นชาติไทยที่มีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ส่วนสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ขาดไปหรือมีไม่ครบถ้วน (เฉพาะมาตรฐาน ส 4.1 และ ส 4.3) ตามที่หลักสูตรกำหนดให้นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูผู้สอนอาจเชื่อมโยงโดยมอบหมายให้ศึกษา เพิ่มเติมและเชื่อมโยงกันก็ได้

โครงสร้างของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip มีจุดมุ่งหมายให้เป็นเครื่องมือสำหรับครูผู้สอนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดทำโครงสร้างของเอกสารดังกล่าว ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. แนวทางการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เป็นสาระเกี่ยวกับพื้นฐานความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับหลักสูตร ความรู้พื้นฐานในเนื้อหาสาระ รวมทั้ง Concept ทางประวัติศาสตร์ และความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ได้ผลตามที่หลักสูตรคาดหวัง และคุณค่าของประวัติศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างปัญญาให้ผู้เรียน ทั้งนี้ เพื่อให้ครูผู้สอนเห็นแนวทางการนำชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. คำชี้แจงการใช้เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip เป็นสาระเกี่ยวกับวิธีการนำชุดสื่อการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุดสื่อการเรียนรู้ประกอบด้วย (1) วิดีทัศน์สื่อการเรียนรู้ในห้องเรียนเสมือนจริง ประวัติศาสตร์ จำนวน 1 ชุด (2) เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip จำนวน 1 เล่ม ซึ่งรายละเอียดประกอบด้วย

- กรอบเนื้อหาสาระของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip
- การวิเคราะห์หลักสูตรสาระประวัติศาสตร์
- โครงสร้างของเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip
- วิธีการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

3. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นตัวอย่างการเสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่เน้นการปฏิบัติจากสภาพจริง และการคิดวิเคราะห์เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุผลตามความคาดหวังของหลักสูตร และคุณค่าของประวัติศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

4. ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นการเสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับครูในการบูรณาการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ดังกล่าวสู่ห้องเรียน

5. การเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip สำหรับนักเรียน ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระส่วนที่จะให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากวิดีโอทั้ง 5 ตอน ประกอบด้วย

- เกริ่นนำ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากหลักฐานประวัติศาสตร์ด้วยชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip
- ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยก่อนที่จะศึกษาจากวิดีโอและเอกสารความรู้
- เอกสารความรู้เพิ่มเติม แยกเป็นประเด็นย่อยที่สอดคล้องกับสื่อวิดีโอ ซึ่งครูผู้สอนอาจนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการสอนหรืออาจเสนอแนะให้เด็กสืบค้นประเด็นต่าง ๆ เพิ่มเติมตามความสนใจ

ทั้งนี้ ในเอกสารความรู้เพิ่มเติมแต่ละประเด็นประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

1. แบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อให้ผู้เรียนตรวจสอบพื้นฐานความรู้ก่อนศึกษาชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย

2. เนื้อหาสาระความรู้เพิ่มเติม เป็นรายละเอียดประเด็นย่อย ซึ่งสอดคล้องกับสื่อวิทัศน์ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยแต่ละตอน

3. แบบทดสอบหลังเรียน เป็นแบบวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นการตรวจสอบ Concept และสาระความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะช่วยให้การปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียนมากขึ้น

6. **บรรณานุกรม** ในเนื้อหาแต่ละเรื่องเป็นสาระเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้นำเสนอหนังสืออ้างอิง ซึ่งเป็นที่มาของข้อมูลไว้ท้ายเนื้อหา ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ตามความสนใจของแต่ละคน หรือหากผู้เรียนมีข้อสงสัยในข้อมูล ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้นอกจากนี้ ยังรวบรวมหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องทั้งหมดไว้ท้ายเล่มด้วย ซึ่งเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้เรียน ครูผู้สอน และผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ต่อไป

วิธีการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

เนื่องจากชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ชุดนี้ ประกอบด้วย (1) สื่อวิทัศน์การเรียนรู้ในห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย อยู่ยง และรัตนโกสินทร์ จำนวน 1 ชุด (2) เอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ซึ่งครูผู้สอนประวัติศาสตร์จำเป็นต้องเตรียมการก่อนการจัดการเรียนการสอนในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การสรุปผลและการวัดผลประเมินผล ดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ครูผู้สอนต้องเตรียมการดังนี้

1) **การเตรียมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้** เนื่องจากการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยต้องใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบ เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจกเตอร์ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ

2) **ศึกษาวิทัศน์ประกอบสื่อการเรียนรู้ในห้องเรียนเสมือนจริง** เนื่องจากการจัดทำสื่อวิทัศน์ดังกล่าวประกอบด้วยเนื้อหาสาระประวัติศาสตร์สุโขทัยสอดคล้องกับหลักสูตรประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประวัติศาสตร์อยุธยาสอดคล้องกับหลักสูตรประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์สอดคล้องกับหลักสูตรประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนั้น ก่อนใช้ครูผู้สอนจำเป็นต้องจำแนกหรือแยกแยะเฉพาะเนื้อหาที่จะใช้

อนึ่ง ในสาระประวัติศาสตร์สุโขทัย ยังจำแนกเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
2. ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย

3. สังคมโลก
4. ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย
5. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องวางแผนล่วงหน้าว่าจะใช้สื่อดังกล่าวอย่างไร และใช้เวลาเท่าใด จึงจะเหมาะสม การนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อการเรียนการสอนควรเป็นอย่างไร เป็นต้น

3) ศึกษาเอกสารการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ซึ่งเป็นสื่อคู่ขนานกัน เพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่ามีเนื้อหาเพิ่มเติมในเรื่องใดบ้าง

4) จัดเตรียมเอกสารให้เพียงพอสำหรับนักเรียน เช่น แบบทดสอบก่อน - หลังเรียน ภาพ แผนที่ แผนผัง หรือเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนศึกษาเพิ่มเติม

5) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมการสอนล่วงหน้า โดยให้การใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ผ่านสื่อ Virtual Field Trip ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ได้เสนอแนะตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ในลำดับต่อไป

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนประวัติศาสตร์สามารถดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ หรืออาจใช้ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่เสนอแนะไว้ อาจมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1) กิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจศึกษาชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

- 2) ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
- 3) ชมสื่อวีดิทัศน์เฉพาะตอนที่กำหนดให้ศึกษา
- 4) สนทนาและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน
- 5) ศึกษาเอกสาร “ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวีดิทัศน์”
- 6) ทำแบบทดสอบหลังเรียน

ทั้งนี้ ครูผู้สอนอาจจะให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยก่อนการทำแบบทดสอบหลังเรียน หรือทำแบบทดสอบหลังเรียนแล้วจึงเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนทักษะกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และสร้างเจตคติค่านิยมทางประวัติศาสตร์ก็ได้

3. การสรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนสามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมได้หลายลักษณะ เช่น

❖ การบันทึกผลการเรียนรู้เนื้อหาสาระ ด้วยการให้นักเรียนช่วยกันระดมความคิดว่าได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง และบันทึกไว้เพื่อเตือนความจำร่วมกัน

❖ การใช้แบบทดสอบ เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน และอาจนำมาใช้ในการสรุปเนื้อหาก็ได้

❖ การสอบถามความคิดเห็น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์สุโขทัย

กิจกรรมที่ 1 มรดกโลก

กิจกรรม

ปูจณา - วิสัชนา “มรดกไทย - มรดกโลก : สุโขทัยและเมืองบริวาร”

ความสอดคล้องกับหลักสูตร

มาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.1 ม.1/3 และ ส 4.3 ม.1/3

แนวคิด

สุโขทัยและเมืองบริวาร เป็นมรดกที่สำคัญของประเทศไทยและโลก เพราะเป็นของแท้ดั้งเดิม และมีรูปแบบพิเศษทางสถาปัตยกรรม มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแนวคิดหรือความเชื่อที่มีความสำคัญเป็นสากล

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยและเมืองบริวารด้วยตนเอง โดยใช้คำถามและคำตอบที่นำไปสู่การสืบค้นข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ
2. เพื่อพัฒนาทักษะการใช้คำถามเพื่อการสืบค้นข้อมูล

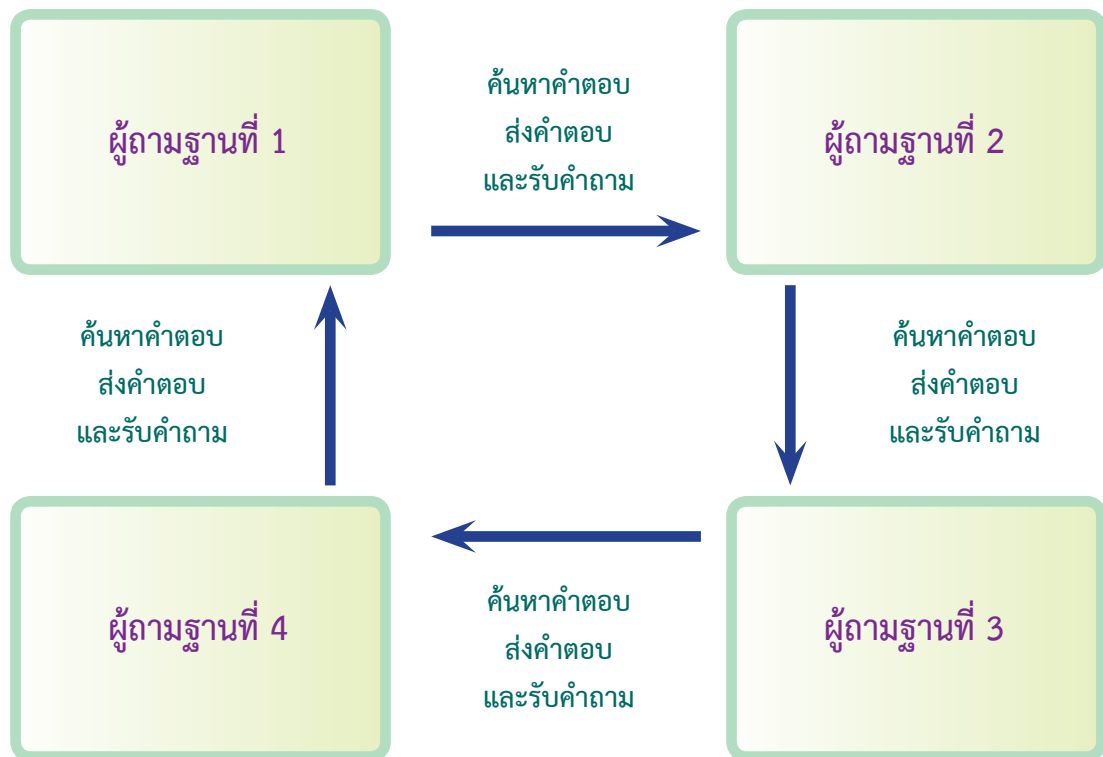
แนวทางจัดกิจกรรม

1. กำหนดประเด็นในการสืบค้น คือ มรดกโลกของไทย : สุโขทัยและเมืองบริวาร
2. แบ่งนักเรียนเป็น 2 ฝ่าย

ฝ่ายถาม เป็นผู้คิดคำถามแรกในตอนเริ่มกิจกรรม และคิดคำถามต่อ ๆ ไปในระหว่างกิจกรรม โดยให้ต่อเนื่องจากคำถามก่อนหน้านั้น (โดยอาศัยข้อมูลจากสื่อวีดิทัศน์และเอกสารประกอบ)

ฝ่ายตอบ เป็นผู้คิดค้นหาคำตอบจากสื่อวีดิทัศน์ เอกสารเรื่อง “สุโขทัย : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” และเอกสารอื่น ๆ ประกอบ

3. จัดกิจกรรมหมุนเวียนเป็นฐาน โดยให้ผู้ถามประจำที่ฐาน ผู้ตอบรับคำถามไปหาคำตอบ แล้วนำคำตอบไปส่งที่ฐานต่อไปเพื่อรับคำถามใหม่ เวียนไปจนครบทุกฐาน ระยะเวลาที่ใช้ในการค้นหาคำตอบนั้นขึ้นอยู่กับครูผู้สอนจะกำหนด โดยดูความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ทั้งหมด จำนวนฐาน และข้อมูลที่ต้องการจะให้เรียนรู้

ตัวอย่างคำถาม

- (1) มรดกโลกคืออะไร
 - (2) ทำไม UNESCO จึงประกาศให้สุโขทัยและเมืองบริวารเป็นมรดกโลก
 - (3) นักเรียนจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้สุโขทัยและเมืองบริวารคงเป็นมรดกโลกอย่างสง่างาม และเป็นที่ยึดถือสาธิตกันยิ่งขึ้นอย่างไร
 - (4) ปัจจุบันสุโขทัยและเมืองบริวาร ยังคงคุณค่าในฐานะเป็นมรดกโลกหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. เมื่อเสร็จสิ้นการถาม/ตอบ ทั้งผู้ถามและผู้ตอบจะต้องนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ของแต่ละคนมาสรุปกันเองในกลุ่มของตน โดยผู้สอนเป็นผู้สังเกตการณ์

สมาชิกฝ่ายถาม สามารถเรียนรู้ได้จากการอ่านคำตอบที่นำมาส่งก่อนจะคิดคำถามใหม่ให้ค้นหาต่อไป ผู้ถามจะเรียนรู้ได้หลากหลายประเด็น/มุมมองมากกว่าผู้ตอบ เพราะเห็นคำถาม/คำตอบของทุกกลุ่มที่เวียนมาพบตน

สมาชิกฝ่ายตอบ เรียนรู้ในประเด็น/เรื่องเดียว แต่มีความต่อเนื่องของข้อมูลมากกว่าผู้ถาม เพราะคำถามที่ได้รับเพื่อนำไปค้นหาคำตอบนั้น เป็นคำถามที่เน้นความต่อเนื่องของข้อมูลที่ได้รับจากผู้ถามฐานต่าง ๆ

5. นักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนที่ทุกกลุ่มได้เรียนรู้โดยความช่วยเหลือจากผู้สอนหลังจากการนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มแล้ว

แบบบันทึกการเรียนรู้ เรื่อง.....

ชื่อกลุ่ม.....สมาชิกในกลุ่ม.....

ฐานที่	คำถาม	คำตอบ

ข้อสังเกต

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คำถามเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้สอนจำเป็นต้องใช้อยู่ตลอดเวลา เพื่อกระตุ้นหรือชี้แนะให้ผู้เรียนสนใจที่จะสืบค้นคำตอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เทคนิคนี้เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม และตอบเอง ตามสถานการณ์และประเด็นที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียมให้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 2

ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย

กิจกรรม

บันทึกเรื่องราวบนแผ่นศิลาของชาวสุโขทัย

ความสอดคล้องกับหลักสูตร

มาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.3 ม.1/3

แนวคิด

สุโขทัยมีภาษาพูดและตัวอักษรของตนเอง เกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชั้นสูง อันแสดงถึงเอกลักษณ์และตัวตนของชาติไทยอย่างเต็มภาคภูมิ และเป็นที่ยอมรับในระดับโลก

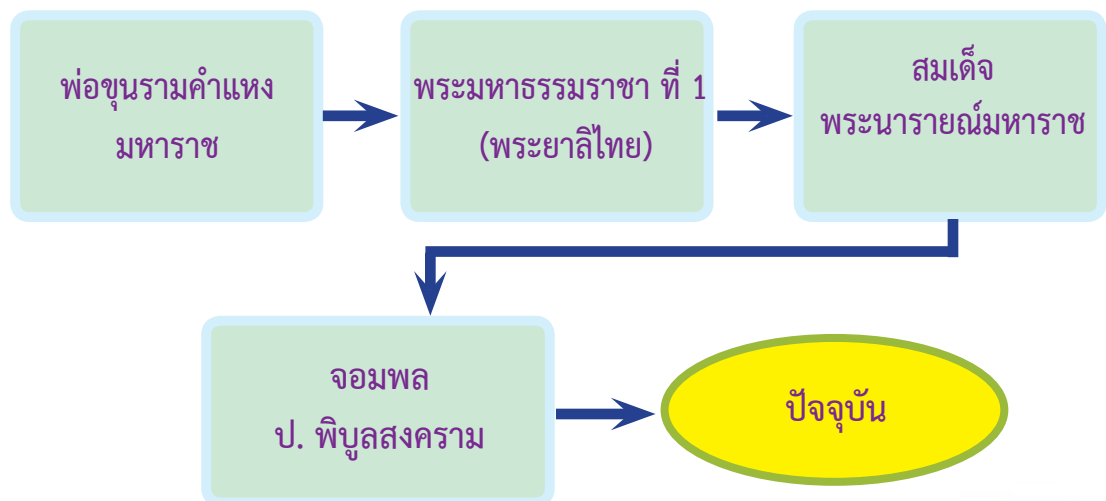
จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย
2. เพื่อให้นักเรียนตระหนักและสำนึกในคุณค่าของภาษาไทยที่เป็นเอกลักษณ์และตัวตนของชาติไทย
3. เพื่อให้นักเรียนรักที่จะพูดและเขียนภาษาไทยให้ถูกต้องในชีวิตประจำวันอย่างภาคภูมิใจ

แนวทางจัดกิจกรรม

1. นักเรียนศึกษาสื่อวีดิทัศน์และเอกสารประกอบเรื่อง “ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย” แล้วอภิปรายร่วมกันถึงองค์ความรู้ที่ได้รับ และตระหนักถึงความสำคัญของการพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยอย่างถูกต้องและภาคภูมิใจ

2. นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรม “เส้นทางเดินของตัวอักษรไทย” โดยแสดงวิวัฒนาการของอักษรไทยจากสุโขทัยสู่อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ตัวพยัญชนะ ปัจจุบัน	สมัย พ่อขุนรามคำแหง	สมัย พระยาสิทธิไทย	วิวัฒนาการและหลักฐานที่ปรากฏ
ก	ค	จ	ก (หลัก 44 พ.ศ. 1916)
ฦ	ฦ	ฦ	ฦ (สนธิสัญญาไทย - ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231)
ฦ	ฦ	ฦ	ฦ (หลัก 115 พ.ศ. 2228)
ฦ	๒	๒	๒ (นันทโพนันทสูตร พ.ศ. 2279)
ณ	ณ	ณ	ณ (สนธิสัญญาไทย - ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231)
ธ	ธ	ธ	ธ (สนธิสัญญาไทย - ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231)
ม	ม	ม	ม (หลัก 15 พ.ศ. 2052)
อ	อ	อ	อ (หลัก 15 พ.ศ. 2052)

3. นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมการอ่าน ศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่บอกเล่าเกี่ยวกับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และวิถีชีวิตของชาวสุโขทัยในสมัยนั้น ฉบับถอดความโดยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึก แล้วฝึกอ่านบ้อย ๆ และฝึกสังเกตรูปร่างของตัวอักษร ลักษณะการเขียนอักษรวิธีโดยสังเขป โดยผู้สอนคอยช่วยเหลือ (กิจกรรมนี้สามารถทำต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน)

4. ให้นักเรียนฝึกหัดเขียนเรื่องราวของตนในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง โดยจินตนาการว่าเรื่องราวของนักเรียนอาจจะเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไปในอนาคต

5. เมื่อนักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของภาษาไทยแล้วให้นักเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์พูด - อ่าน - เขียน ภาษาไทยให้ถูกต้องในโรงเรียน โดยยกหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยประกอบ

การสะท้อนคิด

การเรียนรู้เรื่องนี้เน้นที่นำเรื่องราวผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนักรู้คุณค่าของภาษาไทย และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

กิจกรรม

ภาพพิมพ์ใจ (Out door taking pictures activity)

ความสอดคล้องกับหลักสูตร

มาตรฐานการเรียนรู้ ส 4.1 ม.1/3 และ ส 4.3 ม.1/3

แนวคิด

ชาวสุโขทัยได้ส่งมอบสิ่งแทนศรัทธา ความคิด และจินตนาการอันงดงามและลึกซึ้งผ่านงานศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ ไว้เป็นมรดกตกทอดที่ล้ำค่ายิ่งแก่ชาวไทยและโลก

จุดประสงค์

เพื่อให้นักเรียนตระหนักเห็นคุณค่าของศิลปกรรมสุโขทัย ที่ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมอันสูงส่งแก่ชาวไทยและโลก

แนวทางจัดกิจกรรม

1. นักเรียนศึกษาเรื่อง “ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย” จากสื่อวีดิทัศน์และเอกสารที่กำหนดให้ แล้วอภิปรายร่วมกันในประเด็นต่อไปนี้
 - 1) นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งของอาณาจักรสุโขทัยผ่านหลักฐานศิลปกรรมแขนงใดบ้าง
 - 2) ยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีด้านศิลปกรรมที่นักเรียนสนใจและประทับใจอย่างยิ่ง
2. นักเรียนร่วมกันวางแผนไปทัศนศึกษา ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อสืบค้นข้อมูลและถ่ายภาพศิลปกรรมสุโขทัยตามที่นักเรียนสนใจ
3. นักเรียนแบ่งกลุ่มสืบค้นข้อมูล และถ่ายภาพหลักฐานด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ณ สถานที่จริง แล้วกลับมาจัดระบบข้อมูลและภาพถ่ายก่อนนำเสนอ
4. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างกว้างขวาง โดยครูเป็นผู้สังเกตการณ์และช่วยเติมเต็มในสิ่งที่ขาดหายไป
5. นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์เปรียบเทียบศิลปกรรมสุโขทัยกับศิลปกรรมของขอมในช่วงเวลาเดียวกันในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม

โดยพิจารณาว่ามีลักษณะเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร บันทึกในตารางที่กำหนด โดยแสดงภาพประกอบ จัดทำเป็นแผนภูมิเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างแผนภูมิเปรียบเทียบ
(Comparative Chart)

เป็นแผนภูมิที่ออกแบบเพื่อแสดงให้เห็นข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างสิ่งของจำพวกเดียวกันแต่เป็นคนละแบบ คนละลักษณะ ลักษณะเด่นของแผนภูมิประเภทนี้คือ นิยมใช้รูปภาพ และแผนภาพแสดงลักษณะที่แตกต่างเฉพาะส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ดูเข้าใจถึงข้อแตกต่าง

ขอม¹
สุโขทัย²

6. นักเรียนร่วมกันจัดนิทรรศการภาพถ่ายศิลปกรรมสุโขทัย เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และสร้างความตระหนักในคุณค่าของศิลปกรรมสุโขทัยให้นักเรียนทุกคนในโรงเรียน

ข้อสังเกต

การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนโดยการนำนักเรียนไปศึกษาในแหล่งการเรียนรู้จริง มีประโยชน์มาก เพราะเป็นการพัฒนานักเรียนโดยองค์รวม ทั้งทางร่างกาย สมอง และทักษะต่าง ๆ ทำให้นักเรียนมีความสุข สนุกสนาน ได้ทำกิจกรรม เห็นผลงานตนเอง และชื่นชมผลงานของตนเองและผู้อื่น ได้คิดอย่างอิสระ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ผ่านประสบการณ์ตรงสามารถสร้างความทรงจำระยะยาว

ที่มาของภาพ : 1. ศิลปกรรมขอม พระปรางค์วัดพระพายหลวงสุโขทัย, ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่อง สุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. หน้า 74.
2. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดเจดีย์เจ็ดแถว อำเภอศรีสัชนาลัย, วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข. หน้า 102.

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ : ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระประวัติศาสตร์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 3 ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้

ส 4.1 เข้าใจความหมายความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด

1. อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยในดินแดนไทยโดยสังเขป
2. วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

สาระสำคัญ

การสืบค้นประวัติศาสตร์จากหลักฐานต่าง ๆ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์จะทำให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยได้
2. นำเสนอเหตุผลของตนเอง สนับสนุนความน่าเชื่อถือของหลักฐานได้
3. สรุปและอธิบายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้

สาระการเรียนรู้

1. หลักฐานทางประวัติศาสตร์
2. วิธีการทางประวัติศาสตร์
3. ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย

กิจกรรมการเรียนรู้

1. นำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนดูภาพหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ แล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า
 - 1) หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีกี่ประเภท อะไรบ้าง
 - 2) หลักฐานแต่ละประเภทมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด อย่างไร
2. แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 4-5 คน ซึ่งมีระดับความสามารถที่แตกต่างกันประกอบด้วย เก่ง ปานกลาง และอ่อน ให้สมาชิกแต่ละกลุ่มดำเนินการดังนี้
 - 1) เลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม
 - 2) เลขานุการกลุ่มรับใบความรู้เรื่อง วิธีการทางประวัติศาสตร์ แจกให้กับสมาชิกในกลุ่มศึกษา และทบทวนใบความรู้ร่วมกัน
3. ให้นักเรียนดูวีดิทัศน์สื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนเสมือนจริง : Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย
4. แต่ละกลุ่มกำหนดประเด็นปัญหาหรือหัวข้อในการศึกษา โดยครูนำประเด็นที่อภิปรายในขั้นนำเข้าสู่บทเรียนให้นักเรียนพิจารณาอีกครั้ง เพื่อกำหนดประเด็นที่น่าสนใจว่าต้องการศึกษาอะไร ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยโดยวิธีใด และจากแหล่งข้อมูลใดได้บ้าง
5. นักเรียนค้นคว้า รวบรวม และจัดระบบข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ตามความสนใจ และการวางแผนของกลุ่ม ซึ่งอาจศึกษาในห้องสมุดโรงเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การสอบถามความรู้ หรือแหล่งข้อมูลภายนอกโรงเรียน เช่น แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์ใกล้โรงเรียน เป็นต้น
6. นักเรียนตรวจสอบ วิเคราะห์ ประเมินค่าหลักฐานหรือข้อมูล โดยพิจารณาว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่ เพียงใด เพราะเหตุใด และบันทึกข้อมูลที่น่าเชื่อถือไว้
7. นักเรียนสังเคราะห์/ตีความจากหลักฐานต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามว่า หลักฐานที่ระบุถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ อย่างไร
8. นักเรียนเรียบเรียงข้อเท็จจริงและนำเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เป็นข้อสรุปของกลุ่ม และนำเสนอผลสรุปของกลุ่มพร้อมทั้งอภิปรายเหตุผลประกอบอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจได้ข้อสรุปที่แตกต่างกัน โดยออกแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ

ขั้นสรุป

1. ครูให้นักเรียนศึกษาเหตุผลจากการศึกษาของกลุ่มต่าง ๆ แล้วสรุปเป็นผลงานกลุ่มอีกครั้ง ซึ่งบางกลุ่มอาจมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมผลสรุปของกลุ่ม
2. ทดสอบนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยให้นักเรียนอธิบายตามเหตุผลของตนเองโดยมีแหล่งข้อมูลอ้างอิงอย่างมีเหตุผล

สื่อและแหล่งเรียนรู้

1. สื่อวีดิทัศน์ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. ใบความรู้เรื่อง วิธีการทางประวัติศาสตร์
3. แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การสอบถามผู้รู้ แหล่งข้อมูลภายนอกโรงเรียน แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ พฤติกรรมการทำงาน และการนำเสนอผลงาน
2. ตรวจผลงาน
3. ทดสอบนักเรียนเป็นรายบุคคล

“

การกระตุ้นให้เด็กได้สนใจเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน
แล้วหันมาลิ้มรสปัญหาและสิ่งแวดล้อม
ในสังคมปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุใด
อันเป็นการย้อนคึกษาอดีตเพื่อความเข้าใจปัจจุบัน
และหาแนวทางก้าวสู่อนาคตที่ดีกว่า
จึงนับเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณค่า
ต่อประวัติศาสตร์ได้อย่างแท้จริง

”

ส่วนที่ 2

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์

สโขทัย

ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

สำหรับนักเรียน

ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยสถาปนาขึ้นในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม ในพุทธศตวรรษที่ 18 ในบริเวณที่มีชุมชนไทยตั้งบ้านเมืองที่มั่นคงอยู่แล้ว ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำยม แม่น้ำน่านตอนล่าง และแม่น้ำป่าสักตอนบน ดังปรากฏหลักฐานร่องรอยการตั้งเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเป็นกำแพงเมืองตามธรรมชาติอยู่หลายเมืองในบริเวณนี้ เช่น เมืองสระหลวง สองแคว (พิษณุโลก) เมืองเชลียงเก่า หรือเมืองศรีสัชนาลัย (อำเภอหนึ่งในจังหวัดสุโขทัย) ส่วนหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่มีอายุเก่าแก่ก่อนการสถาปนาสุโขทัย มีลักษณะของศิลปะขอม รวมทั้งหลักฐานจากศิลาจารึก ทำให้มีการสันนิษฐานว่าดินแดนบริเวณนี้เคยอยู่ใต้อำนาจทางการเมืองของขอม เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงชาวไทยได้รวมกำลังกันขับไล่พวกขอมออกไปแล้ว พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้สถาปนากรุงสุโขทัยขึ้น ในราว พ.ศ. 1792 ซึ่งเรามักเรียกกันว่า ราชวงศ์พระร่วง ซึ่งมีกษัตริย์ครองสืบต่อกันมา 9 พระองค์ คือ

1. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เสด็จราชย์ราว พ.ศ. 1792 ถึงปีใดไม่ปรากฏ
2. พ่อขุนบานเมือง ครองต่อมาจนถึง พ.ศ. 1822
3. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พ.ศ. 1822 - 1841
4. พระยาเลอไทย พ.ศ. 1841 ถึง พ.ศ. 1866
5. พระยาร่วงนำถม พ.ศ. 1866 จนถึง พ.ศ. 1890
6. พระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพระยาสิทธิไทย (ภักดีไทย อ่านว่า ลือ - ไทย) พ.ศ. 1890 - 1911
7. พระบรมธรรมราชาที่ 2 พ.ศ. 1911 - 1942
8. พระมหาธรรมราชาที่ 3 หรือพระยาไสยลือไทย (ไสย ภักดีไทย) พ.ศ. 1943 - 1962
9. พระมหาธรรมราชาที่ 4 หรือพระยาบาล พ.ศ. 1962 - 1981

ในระยะเริ่มแรกของการสถาปนากรุงสุโขทัย อำนาจทางการเมืองยังคงไม่มั่นคงนัก เมืองต่าง ๆ มีอิสระในการปกครองตนเอง ศูนย์กลางอำนาจการปกครองอยู่ที่กรุงสุโขทัย ต่อมาในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์เป็นนักปกครองที่มีความสามารถเป็นช่วงสมัยที่สุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ขยายอาณาเขตได้อย่างกว้างขวาง ดังปรากฏความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า เขตแดนสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช **ทางทิศเหนือ** มีเมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองพลั่ว ถึงเมืองหลวงพระบาง (ในประเทศลาว) **ทิศตะวันออก** มีเมืองสระหลวง สองแคว ลุมบาจาย สคา ถึงเมืองเวียงจันทน์ (ในประเทศลาว) **ทางทิศตะวันตก** มีเมืองฉอด เมืองหงสาวดี (ในประเทศพม่า) จนสุดชายฝั่งทะเล **ทางทิศใต้** มีเมืองคณฑี เมืองพระบาง แพรก เมืองสุพรรณภูมิ เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองนครศรีธรรมราชจนสุดชายฝั่งทะเล

เมื่อสิ้นรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว เมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรสุโขทัยแยกตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมรับอำนาจศูนย์กลางการปกครองที่กรุงสุโขทัยอีก ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิไทย) ได้รวบรวมเมืองต่าง ๆ ให้เข้ามาในอาณาจักรสุโขทัยได้อีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่กว้างใหญ่เท่าสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาณาจักรสุโขทัยในสมัยพระยาสิทธิไทยครอบคลุมเมืองต่าง ๆ ในดินแดนระหว่างแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสัก มีเมืองเชียงทอง (ตาก) กำแพงเพชร พระบาง (นครสวรรค์) ปากยม (พิจิตร) สระหลวง สองแคว (พิษณุโลก) เมืองรัต เมืองสกา เมืองลุมบาจาย เมืองน่าน และเขาบุรี (หลวงพระบาง)

ใน พ.ศ. 1905 พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิไทย) ได้เสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองสองแคว หรือพิษณุโลก เพื่อควบคุมเมืองต่าง ๆ ศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรสุโขทัยจึงอยู่ที่เมืองพิษณุโลก ตั้งแต่นั้นมาจนสิ้นสมัยสุโขทัย

ในช่วงปลายสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 อาณาจักรอยุธยาเริ่มอำนาจเข้มแข็งมากขึ้น ได้แผ่ขยายอำนาจมาทางเหนือถึงอาณาจักรสุโขทัย ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ของอยุธยาได้ยกทัพมาตีเมืองของสุโขทัยหลายครั้ง จนถึง พ.ศ. 1921 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ได้ยกทัพมาตีเมืองซากังราว (กำแพงเพชร) พระมหาธรรมราชาที่ 2 ไม่สามารถต้านทานได้ จึงต้องเสด็จออกไปถวายบังคมต่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 สุโขทัยจึงได้ตกเป็นประเทศราชของอยุธยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1921 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 1931 สุโขทัยได้ประกาศตนเป็นอิสระ ทำให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เสด็จยกทัพไปตีเมืองซากังราวของสุโขทัยอีก แต่พระองค์สวรรคตเสียก่อนในระหว่างการเดินทาง สุโขทัยจึงเป็นอิสระต่อมาจนถึงสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 3 (พระยาไสยลือไทย)

ในช่วงปลายรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 3 ซึ่งสันนิษฐานว่าหลังปี พ.ศ. 1952 สมเด็จพระอินทราชา (เจ้านครอินทร์ พ.ศ. 1952 - 1967) แห่งอยุธยาได้ยกทัพมาตีอาณาจักรสุโขทัยได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน นอกจากนั้น สมเด็จพระอินทราชาได้ทูลขอแม่นางสาขา พระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 3 ให้สมรสกับเจ้าสามพระยา พระราชโอรสของพระองค์

เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 3 สวรรคตในปี พ.ศ. 1962 เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติกันระหว่างพระยาบาลเมืองและพระยาราม พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 3 จึงเป็นเหตุให้สมเด็จพระอินทราชา กษัตริย์ของอยุธยาเข้าแทรกแซงการเมืองภายในสุโขทัย โดยพระองค์ยกทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เพื่อระงับเหตุการณ์แย่งชิงราชสมบัติครั้งนี้ พระยาบาลเมืองและพระยารามต้องมาเฝ้าสมเด็จพระอินทราชา พระองค์ได้ไกล่เกลี่ยโดยโปรดฯ ให้สถาปนาพระยาบาลเมืองเป็นกษัตริย์สุโขทัยครองเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสุโขทัยขณะนั้น พระนามว่า **สมเด็จพระสุริยวงศ์บรมपालมหารัชมหาราชธิราช หรือพระมหาธรรมราชาที่ 4** ส่วนพระยารามได้ครองเมืองสุโขทัย ซึ่งมีความสำคัญรองลงมา

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในครั้งนี้เป็นเหตุให้สุโขทัยอ่อนแอลง

อาณาจักรสุโขทัยถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมปาล) ครองเมืองพิษณุโลก พระยาราม ครองเมืองสุโขทัย พระยาเชลียง ครองเมืองเชลียง (สวรรคโลก) และพระยาแสนสอยดาว ครองเมืองกำแพงเพชร

ในสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 4 สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 1981 ที่เมืองพิษณุโลก

ในปี พ.ศ. 1981 ถือเป็นปีที่อาณาจักรสุโขทัยสูญเสียความเป็นอาณาจักร โดยถือตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า ในปีนั้นพระพุทธชินราชมีน้ำพระเนตรเป็นโลหิต

พระยาอริยธรรมาธิราช ไอรของพระยารามได้ครองเมืองพิษณุโลก ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. 1981 - 1994 จึงได้เอาใจออกห่างจากอยุธยา โดยไปร่วมกับพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา จากนั้นสันนิษฐานว่าพระราชชนนีของพระราเมศวรได้ครองเมืองพิษณุโลก ในระหว่าง พ.ศ. 1994 - 2005 จนสิ้นพระชนม์ หลังจากนั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ทรงสถาปนาพระราเมศวร ราชโอรสให้เป็นอุปราชครองเมืองพิษณุโลก ควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง ได้แก่ เมืองพิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย สวรรคโลก พิษณุ เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร ตาก และพระบาง (นครสวรรค์) และต่อมาเมื่อสมเด็จพระราเมศวรได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์อยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงเสด็จมาประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก เพื่อรับศึกกับพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาไทย และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสุโขทัย เมืองพิษณุโลกจึงมีฐานะเป็นเมืองหลวงของอยุธยาตลอดรัชกาล อาณาจักรสุโขทัยจึงได้ถูกผนวกกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาอย่างสมบูรณ์

คำชี้แจงการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านสื่อ Virtual Field Trip

สำหรับการศึกษด้วยตนเอง

1. ศึกษาความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
3. ชมสื่อวีดิทัศน์ “ประวัติศาสตร์สุโขทัย” ทีละตอน
4. ศึกษาเนื้อหาสาระที่จัดให้เพิ่มเติม เพื่อเติมเต็มความรู้
5. ทำแบบทดสอบหลังเรียน
6. เผลยแบบทดสอบและเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อน - หลังด้วยตนเอง
7. ศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือที่ปรากฏในบรรณานุกรมท้ายเนื้อหาหรือสื่ออื่น ๆ
เมื่อต้องการความรู้เพิ่มขึ้น

พักและหาเวลาศึกษาประเด็นต่อไปเมื่อพร้อม

ชุดที่ 1 การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การศึกษาเอกสารประกอบสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ชุดที่ 1 การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย นักเรียนจะได้รับความรู้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดชั้นปี ดังนี้

๑ ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ม.1/ส 4.1 ข้อ 3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๑ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ม.1/ส 4.3 ข้อ 1 อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทย โดยสังเขป

ม.1/ส 4.3 ข้อ 2 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

PRE-TEST

ชุดที่ 1 การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวทำลงในกระดาษคำตอบ

- ข้อใดคือหลักฐานที่แสดงอารยธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทย
 - โครงการควบคุมมนุษย์ที่กระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ
 - เหรียญเงินและศิลาจารึกที่มีตัวอักษรมอญโบราณ
 - แหล่งโบราณคดีสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร
 - แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
- วิถีชีวิตแบบ “เริ่มสร้างบ้านเรือนอย่างง่าย ๆ ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีสัตว์เลี้ยงไว้ใช้งาน” จัดเป็นช่วงสมัยสังคมใด
 - สมัยชุมชนล่าสัตว์ - หาของป่า
 - สมัยชุมชนการเกษตร
 - สมัยสังคมบ้านสู่เมือง
 - สมัยสังคมเทคโนโลยี
- หลักฐานใดที่แสดงให้เห็นว่าดินแดนไทยก่อนการสถาปนาสุโขทัยมีอาณาจักรโบราณเจริญรุ่งเรืองมาก่อน
 - ศิลาจารึกอักษรปัลลวะ มอญโบราณ เขมรโบราณ
 - ตำนานสิงหนวัติ สุวรรณโคมคำ ตำนานอรัญคธาตุ
 - ร่องรอยการตั้งเมืองโบราณในภาคใต้ของไทย
 - ถูกทุกข้อ
- แนวคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยในข้อใดที่ใช้หลักฐานทางด้านภาษาศาสตร์สนับสนุน
 - บริเวณเทือกเขาอัลไต
 - บริเวณทางตอนใต้ของจีน
 - บริเวณคาบสมุทรในมลายู
 - บริเวณดินแดนไทยในปัจจุบัน
- ข้อใดเป็นปัจจัยทางสังคมที่ส่งเสริมให้อาณาจักรสุโขทัยมีพัฒนาการเจริญรุ่งเรือง
 - ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมทางการค้า
 - มีแหล่งทรัพยากรที่มีค่า เช่น ดิน และแร่ธาตุ
 - ภูมิปัญญาและความสามารถในการทำเครื่องปั้นดินเผาและระบบชลประทาน
 - ศิลปกรรมและวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท

6. ข้อใดคือหลักฐานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
 - ก. จารึกวัดศรีชุม
 - ข. จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ค. ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน
 - ง. พงศาวดารศรีอยุธยา
7. เมืองที่มีพัฒนาการมาจากเมืองเซียงคือข้อใด
 - ก. สุโขทัย
 - ข. ศรีสัชนาลัย
 - ค. พิษณุโลก
 - ง. กำแพงเพชร
8. อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ทางตะวันออกของสุโขทัยหมายถึงข้อใด
 - ก. พุกาม
 - ข. อโยธยา
 - ค. เขมรโบราณ
 - ง. มอญโบราณ
9. เมืองซากงราวตั้งอยู่ในบริเวณจังหวัดใดในปัจจุบัน
 - ก. นครสวรรค์
 - ข. อุตรดิตถ์
 - ค. พิษณุโลก
 - ง. กำแพงเพชร
10. พระธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 2 มีความสัมพันธ์กับใคร
 - ก. พ่อขุนศรีนาวนำถม
 - ข. ฝิฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ
 - ค. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
 - ง. สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี

เฉลย

1. ง	2. ข	3. ก	4. ข	5. ค
6. ก	7. ข	8. ค	9. ง	10. ค

1.

ดินแดนไทยก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

หลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบในประเทศไทยจำนวนมาก เช่น เครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา เครื่องประดับจากหินและเปลือกหอย ขวานสำริด กลองมโหระทึกสำริด ภาพเขียนสีบนเพิงหินและผนังถ้ำ รวมทั้งโครงกระดูกมนุษย์ที่อยู่กระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาค แสดงถึงร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณในดินแดนไทยในระหว่าง 500,000 - 10,000 ปีมาแล้ว แม้จะไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ใดก็ตาม แต่หลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า ดินแดนในประเทศไทยเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การศึกษาหลักฐานตามแหล่งโบราณคดี แสดงถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในดินแดนไทย ดังนี้

ร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์เริ่มในบริเวณที่สูง ใกล้แหล่งน้ำ เพิงผาถ้ำ และบริเวณชายฝั่งทะเล เช่น ที่ถ้ำผาแมน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพิงผาถ้ำหลัง

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 107.

โรงเรียน และอำเภอเขียว อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ถ้างบอำเภอศรีสวัสดิ์ ถ้ำพระ อำเภอไทรโยค ถ้ำตาด้วง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังดำรงชีวิตด้วยการเร่ร่อนโยกย้ายไปตาม แหล่งอาหาร ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ และหาของป่าโดยใช้เครื่องมือหิน กระดูกสัตว์ และไม้ รู้จักทำภาชนะดินเผารูปทรงต่าง ๆ และมีพิธีกรรมการฝังศพ เรียกลักษณะสังคมสมัยนี้ว่า **สมัยชุมชน ล่าสัตว์ - หาของป่า**

ต่อมามนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รูปแบบ การดำรงชีวิตเริ่มเปลี่ยนจากดั้งเดิม ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เป็นผลมาจากภูมิปัญญาของมนุษย์ และความก้าวหน้าทางโลหะกรรม เมื่อราว 2500 ปีมาแล้ว เพราะมนุษย์ค้นพบแร่จากธรรมชาติจนสามารถ สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ด้วยสำริด (มีส่วนผสมของทองแดง ดีบุก) ต่อมาถูกรังเหล็กทำเป็นอาวุธ เครื่องมือมีคม เครื่องประดับ และเครื่องมือเกษตร ตั้งถิ่นฐานถาวร ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นชุมชน และการติดต่อ สัมพันธ์ทางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนอื่นทั้งใกล้เคียงและห่างไกล เรียกลักษณะสังคมสมัยนี้ว่า **สมัยชุมชนเกษตร** โดยมีการก่อตัวของชุมชนกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้น แหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เช่น บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เมืองจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เขาวงพระจันทร์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โคกพนมดี อำเภอพนสนิม จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

ร่องรอยของเศษผ้าที่ปรากฏ
บนกำไลสำริด
จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง
อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 104.

เบ็ดสำริด ➤

◀ ลูกปัดแก้ว

◀ ลูกกลิ้งดินเผา

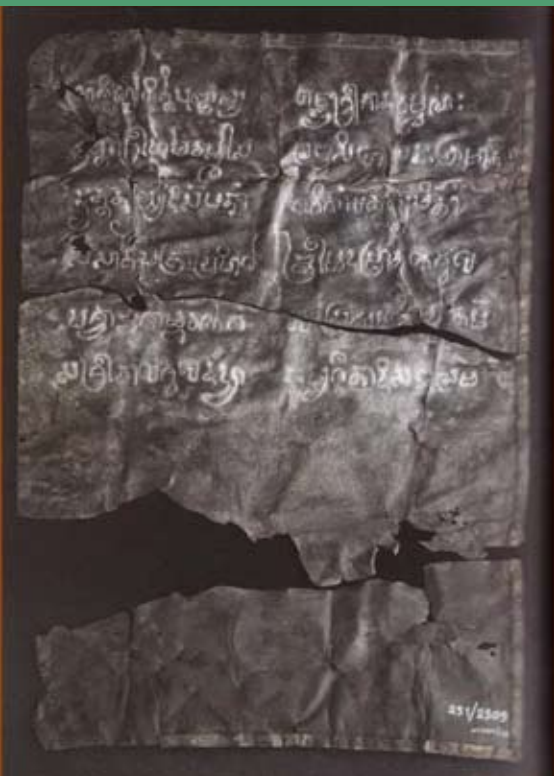
▲ ขวานหินขัด

หลักฐานทางประวัติศาสตร์จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากชุมชนเกษตรกรรม หลายชุมชนมีพัฒนาการสูงขึ้น กลายเป็นเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น นำไปสู่การจัดระเบียบการปกครอง มีการรวมตัวกันทำสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างเขื่อน ทำคูคลอง ส่งน้ำเข้าสู่ท้องไร่ท้องนา การพัฒนาชุมชนเมืองขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ส่งผลให้มีผลผลิตมากเพียงพอต่อการเลี้ยงประชาชนในชุมชน การตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำ ทำให้มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ได้สะดวก ซึ่งเป็นผลทำให้มีพ่อค้าต่างแดนที่ทางไกล เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย เกิดการรับและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และวิทยาการความเจริญด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการนับถือศาสนาและศิลปกรรม รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ เช่น ผู้นำชุมชน ความสามารถทางการรบ และการปกป้องตนเอง เช่น การสร้างคูน้ำ คันดินล้อมรอบเพื่อป้องกันศัตรูรุกราน เรียกลักษณะสังคมสมัยนี้ว่า **สมัยสังคมบ้านสุเมือง** แหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เช่น **เมืองอู่ทอง** จังหวัดสุพรรณบุรี **เมืองนครชัยศรี** หรือ **นครปฐมโบราณ** **เมืองคูบัว** จังหวัดราชบุรี **พงตึก** จังหวัดกาญจนบุรี **เมืองละโว้** หรือ **ลพบุรี** **เมืองพระรถ** อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี **เมืองศรีมโหสถ** จังหวัดปราจีนบุรี **เมืองดงละคร** จังหวัดนครนายก **เมืองขี้จำปา** จังหวัดลพบุรี **เมืองศรีเทพ** จังหวัดเพชรบูรณ์ และเมืองท่าโบราณทางภาคใต้ เช่น **เขาสามแก้ว** จังหวัดชุมพร **ท่าม่วง** จังหวัดสุราษฎร์ธานี **ควนลูกปัด** จังหวัดกระบี่ ซึ่งล้วนเป็นเมืองท่าที่มีหลักฐานแสดงร่องรอยความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชุมชนที่อยู่ภายในผืนแผ่นดินกับดินแดนโพ้นทะเล

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 110.

จารึกแผ่นทองแดงเป็นอักษรปัลลวะ
ภาษาสันสกฤต สมัยทวารวดี
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14

ในราวพุทธศตวรรษที่ 6 - 7 พ่อค้าต่างชาติได้พบเส้นทางลมนรสมเข้ามาสู่ดินแดนไทย ทำให้เส้นทางการค้าทางทะเลเจริญรุ่งเรืองขึ้น โดยเฉพาะพ่อค้าชาวอินเดียได้นำวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ที่สำคัญคือ แนวความคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ภาพ ภาษา กฎหมาย ศาสนา และความเชื่อให้แก่ชาวพื้นเมืองในดินแดนไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การรับวัฒนธรรมจากภายนอกที่มาพร้อมกับพ่อค้า ทำให้ชุมชนเมืองหลายแห่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นแคว้นและอาณาจักรดังได้พบศิลาจารึกโบราณที่สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 18 ในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย (ยกเว้นภาคเหนือ) ที่เก่าแก่ที่สุดเป็นจารึกอักษรปัลลวะ (อินเดียใต้) ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี จารึกอีกหลายหลักเป็นอักษรมอญโบราณ เขมรโบราณ รวมทั้งหลักฐานทางด้านศิลปกรรมในโบราณสถานและโบราณวัตถุในดินแดนไทย ซึ่งให้เห็นว่าดินแดนประเทศไทยมีรัฐ หรืออาณาจักรโบราณเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน เช่น เจดีย์จุลประโทน เปรียญเงินที่มีอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตว่า ศรีทวารวดี ศวรปุณย แปลว่า “การบุญของผู้เป็นใหญ่แห่งศรีทวารวดี” ที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จารึกภาษามอญ 2 หลักที่บริเวณพระปฐมเจดีย์ จารึกภาษาสันสกฤตมีคำว่า ศรีทวารวดี รวมทั้งเอกสารจีนโบราณ ล้วนเป็นหลักฐานสนับสนุนว่ามีอาณาจักรทวารวดีเจริญรุ่งเรืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

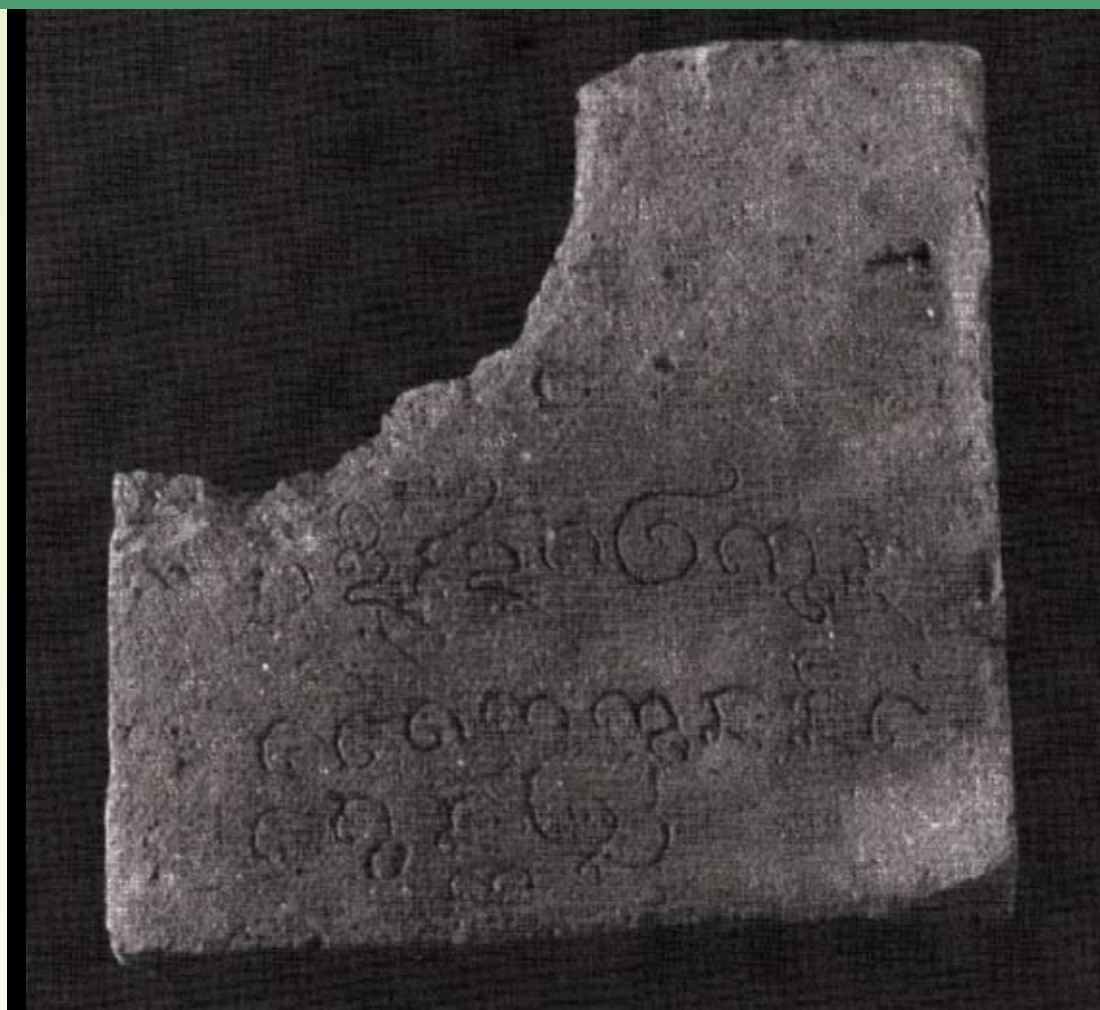
ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอู่ทองและเรื่องราวสุวรรณภูมิ. หน้า 53.

ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบศิลาจารึก (จารึกวัดหัวเวียง) กล่าวถึงอาณาจักรตามพรลิงค์ ที่เจริญรุ่งเรืองในภาคใต้ของไทย ในราวพุทธศตวรรษที่ 18

ที่เมืองละโว้ หรือลพบุรี พบศิลาจารึก อักษร และภาษามอญโบราณ ในพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของรัฐละโว้ที่นับถือพระพุทธศาสนา และมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรทวารวดี

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 จารึกที่พบในเมืองลพบุรีใช้อักษรเขมร ภาษาสันสกฤต แทนอักษร และภาษามอญโบราณ รวมถึงจารึกภาษาและอักษรเขมรอีกหลายหลักที่พบในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงถึงอำนาจของอาณาจักรเขมรที่แผ่ขยายเข้ามาถึงดินแดนในประเทศไทย

แผ่นอิฐมีจารึกอักษรธรรมล้านนา ภาษาไทย อายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 - 23

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. โบราณคดีลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน. หน้า 67.

ส่วนในภาคเหนือของไทย ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 นั้น หลักฐานจากเรื่องเล่าในตำนานท้องถิ่น แสดงถึงการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนเชื้อสายไทย ในบริเวณลุ่มแม่น้ำอันดอมสมบูรณ์ เช่น

๑๙ ตำนานสิงหนวัติ สุวรรณโคมคำ ตำนานอุรังคธาตุ และพงศาวดารลาว กล่าวถึงพ่อขุนบรม ผู้นำชาวไท และกลุ่มชาวไทที่อพยพจากบริเวณทางใต้ของจีน เคลื่อนย้ายเข้าสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำกก แม่น้ำจิม แม่น้ำมูล และแม่น้ำชี

๒๐ ตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารหริภุญไชย ตำนานมูลศาสนา กล่าวถึงกลุ่มคนที่อพยพ มาจากเมืองละโว้ เข้ามาตั้งเมืองหริภุญไชย (ลำพูน) และขยายไปถึงลำปาง

๒๑ ตำนานหิรัญนครเชียงแสน (ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน) ตำนานพื้นเวียงเชียงใหม่ ตำนาน 15 ราชวงศ์ กล่าวถึงการเคลื่อนย้ายกลุ่มชนจากที่ราบสูงมาสู่ที่ราบลุ่ม และมีการผสมผสานทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่อพยพเข้าไปอยู่ใหม่กับชาวพื้นเมืองเดิม

ในตำนานอุรังคธาตุ กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขงของแคว้นศรีโคตรบูร ตั้งแต่เขตจังหวัดหนองคาย อุดรธานี นครพนม สกลนคร จนถึงเวียงจันทน์ของประเทศลาว เรื่องราว ในตำนานเหล่านี้แสดงถึงการตั้งชุมชนไทยในดินแดนต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ แม้ว่าจะไม่สามารถระบุ ช่วงเวลาแน่ชัดได้ว่าคนไทยอพยพมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย สร้างบ้านเมืองไทยได้อย่างมั่นคงตั้งแต่เมื่อใด แต่จารึกโบราณ เรียกบรรพบุรุษของคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทยในชื่อแตกต่างกัน เช่น

๒๒ จารึกมอญโบราณ เรียกว่า สาม (ชาม) เสม (เซม)

๒๓ เขมรโบราณ เรียกว่า สย้า (เซียม)

๒๔ จามโบราณ (ในเวียดนาม) เรียกว่า สยาม

๒๕ พม่าโบราณ เรียกว่า สยม สย และในเอกสารจีน เรียกว่า เสียม เซียม

ขณะที่ตำนานสิงหนวัติ และตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ เรียกพื้นที่บริเวณตอนเหนือแม่น้ำปิงว่า สามเษะ ซึ่งหมายถึง ท้องถิ่นของชาวสยาม และจารึกภาษาไทยจำนวนมากที่จารึกในพุทธศตวรรษที่ 19 ระบุชัดเจนว่าชาวไท เรียกตัวเองว่าไทย นอกจากนี้ ธรรมเนียมในหมู่ชนเชื้อสายไทยที่นำชื่อสถานที่อยู่ มาบอกกลุ่มสังคม เช่น **ไท่ตรง** หรือ**ไท่รง** หมายถึงกลุ่มชาวไทที่อยู่ริมแม่น้ำตรงมานี้ ในรัฐอัสสัม ประเทศ อินเดีย **ไท่เขิน** คือกลุ่มชาวไทที่อยู่ริมแม่น้ำเขิน ในรัฐฉาน **ไท่ชาวอู** **ชาวของ** ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง หมายถึงชาวไทที่อยู่ริมแม่น้ำอู และแม่น้ำโขง (ของ) นั่นเอง

หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ยืนยันชัดเจนว่า ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 กลุ่มชาวไท ได้ตั้งบ้านเมืองกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับ ชนพื้นเมืองเดิม และมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ใกล้เคียง และติดต่อค้าขายกับเมืองที่อยู่ห่างไกล เมืองต่าง ๆ เหล่านี้คงมีอิสระในการปกครองตนเอง ต่อมาจึงเกิดการรวมกลุ่มเมืองโดยมีความสัมพันธ์ ทางเครือญาติ หรือการขยายอำนาจครอบคลุมเมืองต่าง ๆ ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นแคว้นและอาณาจักรไทยขึ้น ในดินแดนไทยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมและชื่อชนชาติ**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2534.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **หนังสือเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2553.

2. ก้นกำเนิดของชนชาติไทย

เนื่องจากไม่มีหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนว่าคนไทยมีถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ที่ใด ทั้งการสำรวจกลุ่มชนที่พูดภาษาไทยหรือไต และวัฒนธรรมแบบสังคมเกษตรกรรมเช่นเดียวกับคนไทยในปัจจุบันนั้นพบว่า มีหลายกลุ่มชน และแพร่กระจายตั้งถิ่นฐานกันอย่างกว้างขวางในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนี้

ในมณฑลยูนนาน มณฑลกุ้ยโจว มณฑลกว่างสี และเกาะไหหลำ ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประกอบด้วย ชาวไทเหนือ ไทลื้อ ไทหย่า ไทปู้ยี้ (อี) ไทลี (หลี่) ไทจ้วง (ไทnungหรือไทไท้)

▲ หญิงชราชาวปู้ยี้ เตรียมเส้นใยฝ้ายสำหรับทอผ้า ที่บ้านพอจี อำเภอเงินฝาง มณฑลกุ้ยโจว

▲ สตรีชาวหลี่แต่งกายแบบดั้งเดิมที่บ้านแย่งดาว อำเภอเล่อตุง มณฑลไหหลำ

ในแคว้นอัสสัม และรัฐอรุณาจัลประเทศ ของประเทศอินเดีย ประกอบด้วย ชาวไทคำตี้ (คำที่) ไทคำหยั่ง ไทผาแก่ (พ่าเก) ไทโนรา ไทอ้ายตอน (ตน) ไทตุรุง (ไทรง) และไทอาหม

ในสหภาพพม่า ประกอบด้วย ชาวไทใหญ่ (ฉาน) ไทคำตี้ ไทจีน ไทลื้อ (ไทยอง) และไทเมา

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 41 และ 54.

ในสาธารณรัฐเวียดนาม ประกอบด้วย ชาวไทขาว ไทแดง ไทดำ ไทแงง และไทเมือง

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ พวกไทลื้อ และไทลาว

รวมทั้งชาวไทยในคาบสมุทรมลายู หรือชาวไทยที่อพยพย้ายถิ่นในดินแดนต่าง ๆ

ถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยจึงเป็นปัญหาที่นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ทั้งไทยและตะวันตกยังคงโต้แย้งกันมาเป็นเวลานาน ในการดำเนินงานชุดค้นทางโบราณคดี และการศึกษาค้นคว้าทางมานุษยวิทยา และภาษาศาสตร์ได้เสนอข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยเป็น 5 แนวคิด ได้แก่

แนวคิดที่ 1 ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในบริเวณเทือกเขาอัลไต ตอนกลางทวีปเอเชีย ผู้นำแนวคิดนี้คือ วิลเลียม คลิฟตัน ด็อดด์ (William Clifton Dodd) หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน

แนวคิดที่ 2 ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในมณฑลเสฉวน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้นำแนวคิดนี้คือ ศาสตราจารย์แตเรียน เดอลา คูเปอร์ (Terrein de la Couperie) ผู้เชี่ยวชาญภาษาศาสตร์สาขาอินโดจีน แห่งมหาวิทยาลัยคอลเลจ ในลอนดอน

แนวคิดที่ 3 ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในบริเวณตอนใต้ของจีน แถบมณฑลกวางสีกับเมืองเตียนเปียนฟู หรือเมืองแกงของเวียดนาม ผู้นำแนวคิดนี้คือ ศาสตราจารย์ ดร.วิลเลียม เกดเนีย (Dr. William Gedney) นักภาษาศาสตร์ซึ่งพบว่าในบริเวณดังกล่าวพบภาษาไทจำนวนมาก สอดคล้องกับทฤษฎีทางภาษาว่าภาษาใดก็ตามเมื่ออยู่ในถิ่นใดนาน ๆ จะเกิดภาษาถิ่นขึ้นมากมาย

นอกจากนี้ พวกไทจ้วง (Zhuang) ในมณฑลกวางสี ซึ่งมีวัฒนธรรมด้านภาษาและอักษรเป็นแบบเฉพาะของตนเอง มีคำที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยกลางที่ใช้ในปัจจุบันถึง 500 คำ ในจำนวนคำเปรียบเทียบ 2,000 คำ

แนวคิดที่ 4 ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในบริเวณคาบสมุทรมลายู แล้วอพยพขึ้นสู่บริเวณภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้นำแนวคิดนี้คือ รูธ เบเนดิกท์ (Ruth Benedict)

แนวคิดที่ 5 ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในบริเวณดินแดนไทยในปัจจุบัน ผู้นำแนวคิดนี้คือ ศาสตราจารย์นายแพทย์สุต แสงวีเชียร โดยศึกษาเปรียบเทียบโครงกระดูกมนุษย์สมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันว่าไม่มีความแตกต่าง รวมทั้งอ้างอิงผลงานของศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ที่ศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศไทยแสดงถึงร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในดินแดนไทยราว 50,000-10,000 ปีมาแล้ว ดินแดนไทยจึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เห็นว่ายังไม่ได้ยืนยันว่าเป็นคนไทย เพราะยังไม่ได้ศึกษาว่าเหมือนกับโครงกระดูกของมอญ เขมร พม่า หรือชาว หรือไม

หมายเหตุ : คำว่าไทย (มี ย เป็นตัวสะกด) ใช้กับภาษาและผู้คนที่อาศัยในดินแดนไทยปัจจุบัน ส่วนไท (ไม่มี ย) ใช้สำหรับภาษาและผู้คนที่อาศัยนอกดินแดนไทย

▼ ข้อ : เครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวจ้วง

▲ สาวชาวจ้วงเก็บฝ้าย

ไซ : เครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวจ้วง ►

ในปัจจุบัน ข้อสันนิษฐานบางข้อไม่ได้รับการยอมรับแล้ว เพราะมีการค้นพบหลักฐานและอ้างอิง เหตุผลที่น่าเชื่อถือสามารถหักล้างแนวคิดดั้งเดิมดังกล่าว โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่า ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิด ที่เทือกเขาอัลไต เนื่องจากบริเวณเทือกเขาอัลไตมีพื้นที่ทุรกันดาร อากาศแห้งแล้งและหนาวจัด ไม่เหมาะ แก่การตั้งถิ่นฐาน ทั้งหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าบริเวณนี้เคยเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกซีเธียน (Seythians) ซึ่งเป็นเผ่าเร่ร่อน เลี้ยงสัตว์ สำหรับแนวคิดที่ว่าคนไทยน่าจะอพยพมาจากคาบสมุทรลาลูนั้น ก็ไม่มี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุน อีกทั้งขัดกับหลักการที่ว่าวัฒนธรรม ย่อมเคลื่อนย้ายจากต้นน้ำทางเหนือลงไปตามทางใต้ที่อุดมสมบูรณ์มากกว่า

ส่วนแนวคิดที่ว่า ชนชาติไทยมีถิ่นกำเนิดในมณฑลเสฉวน ก่อนเคลื่อนย้ายสู่มณฑลยูนนาน ตั้งอาณาจักรน่านเจ้าขึ้นนั้น แนวคิดนี้ไม่ได้รับการยอมรับเช่นกัน เพราะภาษาของกลุ่มชนที่เคยอาศัย ในมณฑลดังกล่าวไม่มีคำใดตรงกับภาษาไทย แต่เป็นภาษาของกลุ่มชนอี (หลอหลอ หรือโล - โล) และ กลุ่มชนไป (หมินเจีย) ที่ใกล้เคียงกับกลุ่มภาษาในตระกูลทิเบต - พม่า แม้แต่คำว่าน่านเจ้า (หนานเจา) ก็เป็นชื่อในภาษาจีน แปลว่า กลุ่มชนที่อยู่ทางใต้ อีกทั้งจารึกของน่านเจ้าที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1309 ก็ไม่มี ข้อความใดที่ระบุว่าอาณาจักรน่านเจ้าเป็นดินแดนของไทย

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 70 - 71.

สาวชาวปู้ที่บ้านหลงกง อำเภอฮันซุ่น มณฑลกุ้ยโจว

การแต่งกายของหญิงสูงอายุชาวไทเมือง ในจังหวัดเหง่ฮัน

รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า เมื่อจีนตีบ้านเจ้าแตกแล้วคนไทยได้อพยพมาตั้งอาณาจักรสุโขทัย ขึ้นนั้นก็เป็นไปได้ เนื่องจากหลักฐานทั้งจารึกน่านเจ้า และบันทึกประวัติศาสตร์ในราชวงศ์หยวน ระบุ ชัดเจนว่า พระเจ้าหยวนสือจู (กุปโลซ่าน) ตีเมืองตาลีฟู (อาณาจักรต้าหลี่) ในมณฑลยูนนานได้ ในราว พ.ศ. 1796 นั้น อาณาจักรสุโขทัยได้ตั้งมั่นและเจริญรุ่งเรืองแล้ว โดยมีสัมพันธไมตรีระหว่างราชวงศ์พระร่วง ของอาณาจักรสุโขทัยกับราชวงศ์หยวนของจีน ในระหว่าง พ.ศ. 1823 - 1911

เรือนชาวไทเมืองกว่าที่จังหวัดเหง่ฮัน สาธารณรัฐเวียดนาม

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 40 และ 84 - 86.

ข้อสมมุติฐานที่นักวิชาการให้การยอมรับกันมาก เพราะมีข้อมูลหลักฐานทางด้านภาษาและพื้นฐานทางวัฒนธรรมประเพณี เช่น การทอผ้า การดำเนินชีวิต การตั้งบ้านเรือน การทำนา และการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ ล้วนสนับสนุนว่า ถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยน่าจะอยู่บริเวณมณฑลกวานสีของจีนกับตอนเหนือของเวียดนาม และแพร่กระจายไปในบริเวณกว้างตั้งแต่มณฑลกวานสี กวางตุ้ง ยูนนาน ตลอดถึงตอนเหนือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึงรัฐอัสสัมของอินเดีย

บรรณานุกรม

- ชิน อยู่ดี. รายงานการสำรวจและขุดค้นเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ที่จังหวัดกาญจนบุรีของคณะสำรวจไทย - เดนมาร์ก : ชิน อยู่ดี บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2529.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์: ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.
- ศิลปากร, กรม. สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548.
- สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสวัสดิ์. คนไทยและเครือญาติในมณฑลไหหลำและก๊วยโจว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ : บริษัทส่องสยาม จำกัด, 2542.

3.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

กำเนิดและพัฒนาการของรัฐ แคว้นแคว้น หรืออาณาจักรต่าง ๆ ย่อมเกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ (1) สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และ (2) กระบวนการทางสังคมของแต่ละรัฐ เช่น ความสามารถของผู้นำ ภูมิปัญญาของการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเจริญด้านเทคโนโลยี การรับอิทธิพลจากภายนอก และการผสมผสานทางวัฒนธรรม

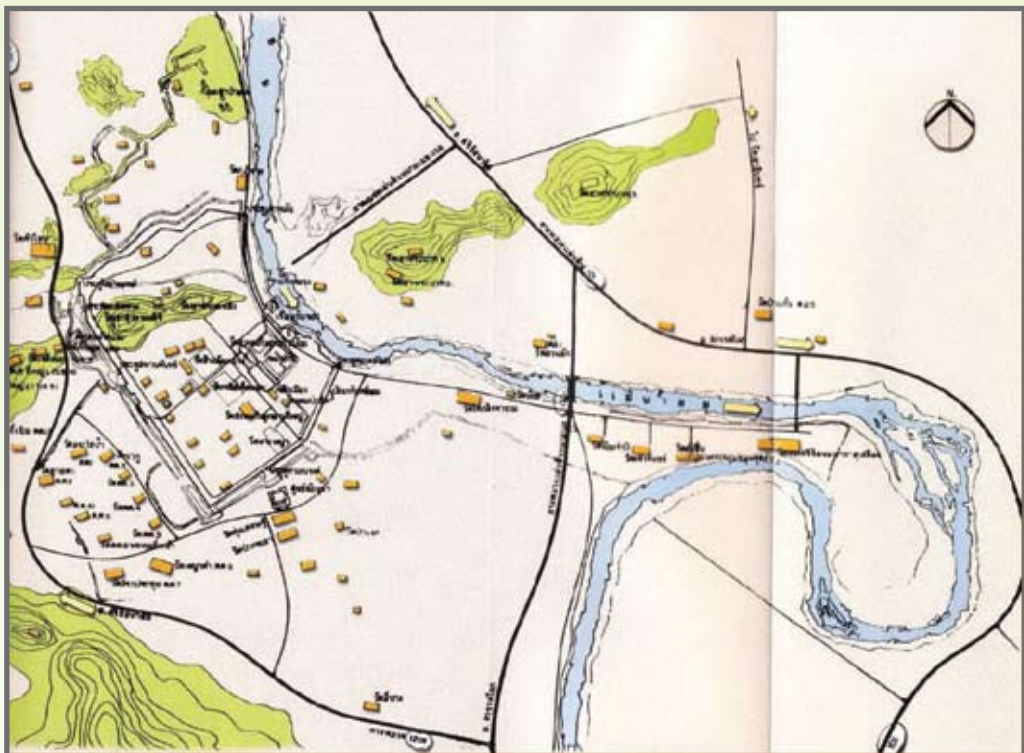

แผนที่แสดงเมืองสำคัญในสมัยสุโขทัย

ที่มาของภาพ : ศึกษาธิการ, กระทรวง. หนังสือเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. หน้า 110.

อาณาจักรสุโขทัยสถาปนาขึ้นในบริเวณชุมชนโบราณที่ตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำยม แม่น้ำน่านตอนล่าง และแม่น้ำป่าสักตอนบน ชุมชนเหล่านี้ได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นชุมชนเมืองเมื่อประมาณ พุทธศตวรรษที่ 16

ร่องรอยการตั้งเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเป็นกำแพงเมืองตามธรรมชาติ และการสร้างศาสนสถานกลางเมืองเป็นหลักฐานที่บอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของผู้คนในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน คือ **เมืองทุ่งยั้ง** (เขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์) ซึ่งมีพระธาตุทุ่งยั้งเป็นศูนย์กลางเมือง และ**เมืองสองแคว** (เมืองพิษณุโลก) ซึ่งศูนย์กลางเมืองอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก หรือที่วัดจุฬามณี ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก คือ **เมืองศรีเทพ** (อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์) ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยมมี 2 เมือง คือ **เมืองเชลียงเก่า** ทางตะวันตกของแม่น้ำตรงจุดที่ลำน้ำไหลคดงอเป็นไส้ไก่ ศูนย์กลางเมืองอยู่บริเวณพระบรมธาตุเชลียง เมืองนี้มีลำน้ำยมขนาบทั้งสามด้าน น้ำเซาะตลิ่งพังตลอดเวลา จึงมีการย้ายเมืองไปทางตะวันตกติดเชิงเขาโดยใช้แม่น้ำยมเป็นคูเมืองด้านตะวันออกเพียงด้านเดียว และขุดคูเมืองล้อมรอบอีก 3 ด้าน เมืองที่ขยายขึ้นภายหลังนี้เรียกว่า **เมืองศรีสัชนาลัย**

แผนที่ตั้งของเมืองเชลียงเก่า

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. หน้า 102 - 103.

อีกเมืองหนึ่งคือ **เมืองสุโขทัยเก่า** ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม ห่างจากเมืองเซียงลงมาทางใต้ มีพระปรางค์สามองค์ของ**วัดพระพายหลวง**เป็นศูนย์กลางเมือง ต่อมาจึงได้มีการขยายเมืองกว้างขวางมากขึ้น โดยมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมือง

หลักฐานทางโบราณคดีในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำยม แม่น้ำน่านตอนล่าง และแม่น้ำป่าสักตอนบน แสดงถึงพัฒนาการของชุมชนเมืองที่เจริญเติบโตขึ้นเป็นอาณาจักรสุโขทัย ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในต้นพุทธศตวรรษที่ 19 และค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลงจนถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาอย่างสมบูรณ์ในต้นพุทธศตวรรษที่ 21

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสถาปนาอาณาจักรและพัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัย ประกอบด้วย

1. ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

วัดพระพายหลวงสุโขทัย
เป็นบริเวณชุมชนดั้งเดิมของแคว้นสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกข้าว และการทำไร่ทำสวน และการคมนาคมติดต่อค้าขายกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งทางเหนือ - ใต้ และตะวันออก - ตะวันตก โดย**เส้นทางเหนือ** เมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรสุโขทัยสามารถเดินทางติดต่อกับชุมชนเมืองในบริเวณที่ราบเชิงใหม่ที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน และบริเวณที่ราบเชิงรายซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเชียงแสน พะเยา

ส่วนทางใต้ สามารถใช้แม่น้ำปิงไปถึงเมืองชากังราว (กำแพงเพชร) เข้าสู่เมืองพระบาง (นครสวรรค์) สู่มแม่น้ำเจ้าพระยา และออกทะเลได้

ทางตะวันออก มีเส้นทางไปสู่แม่น้ำน่าน (ในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์) และไปยังเมืองอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนถึงเมืองขัว (หลวงพระบางในประเทศลาว) และแม่น้ำโขงตอนล่างไปถึงเมืองเวียงจันทน์ เวียงคำ (ประเทศลาว)

ทางตะวันตก มีเส้นทางติดต่อกับเมืองเชียงทอง (จังหวัดตาก) ข้ามทิวเขาตะนาวศรีไปถึงเมืองฉอด (ประเทศพม่า) สู่มแม่น้ำสาละวินและอิรวดี ติดต่อกับหัวเมืองมอญและเมืองพุกาม ทั้งยังสามารถออกทะเลติดต่อกับลังกาและอินเดีย

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสันชาลัย กำแพงเพชร. หน้า 21.

จะเห็นว่าเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรสุโขทัยตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม ทั้งทางด้านการติดต่อ แลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างหัวเมืองเหนือ (อาณาจักรล้านนา) กับหัวเมืองทางใต้ การอพยพโยกย้าย ตั้งถิ่นฐานของผู้คนทำให้เมืองขยายตัวเจริญขึ้น เกิดการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างเมืองต่าง ๆ

นอกจากนี้ อาณาจักรสุโขทัยยังตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรือง 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรพุกาม ซึ่งรวมหัวเมืองมอญทางตะวันตก และอาณาจักรเขมรหรือกัมพูชา ทางตะวันออก เป็นผลให้ชุมชนไทยได้รับวัฒนธรรมของสองอาณาจักรด้วย

ที่สำคัญอาณาจักรสุโขทัยมีแหล่งทรัพยากรที่มีค่า และสำคัญยิ่งคือ แหล่งแร่เหล็ก สำหรับการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ และอาวุธ และทรัพยากรดินที่มีคุณภาพสำหรับการทำเครื่องถ้วยชาม ที่มีชื่อเสียงคือ “เครื่องสังคโลก” ซึ่งนับเป็นสินค้าออกที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย

2. ปัจจัยทางสังคม

กระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมให้อาณาจักรสุโขทัยสถาปนาขึ้นได้ในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ประกอบด้วยปัจจัยหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่

2.1 การขยายอำนาจของอาณาจักรเขมร และอาณาจักรพุกาม

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 อาณาจักรเขมรได้ขยายอำนาจเข้าสู่ดินแดนไทย ทำให้ชุมชนหลายแห่งรับศิลปวัฒนธรรมตามแบบเขมร และเกิดเมืองสำคัญตามเส้นทางการค้าและชุมชนต่าง ๆ จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรเขมรเริ่มเสื่อมอำนาจลงภายหลังสิ้นรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่อประมาณ พ.ศ. 1762

ส่วนอาณาจักรพุกามนั้นมีการแข่งขันอำนาจกับชาติต่าง ๆ เพื่อควบคุมเส้นทางการค้า ในอ่าวเบงกอล ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดสงครามกับลังกาและมอญ รวมทั้งจีน ซึ่งเป็นผลให้พุกามเสื่อมอำนาจลงในพุทธศตวรรษที่ 18 เช่นกัน

ความเสื่อมอำนาจของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ทั้งสอง ประกอบกับศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรอยู่ห่างไกลจากการควบคุมอำนาจของเขมร ทำให้ชาวไทยสามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น และสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นได้ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 และสามารถพัฒนาอาณาจักรให้มั่นคงเป็นปึกแผ่นได้ในต้นพุทธศตวรรษที่ 19

2.2 ภูมิปัญญาและความเจริญทางเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาของชาวสุโขทัยในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติปรากฏชัดเจนในแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุ ส่งผลให้ชาวสุโขทัยมีความเชี่ยวชาญในงานฝีมือเฉพาะ เช่น การทำเครื่องสังคโลก การทำโลหะ การทำเครื่องประดับ ซึ่งส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของอาณาจักรด้วย

เครื่องสังคโลกจากเตาเผาหน้าเมือง เมืองศรีสขณาฬาย

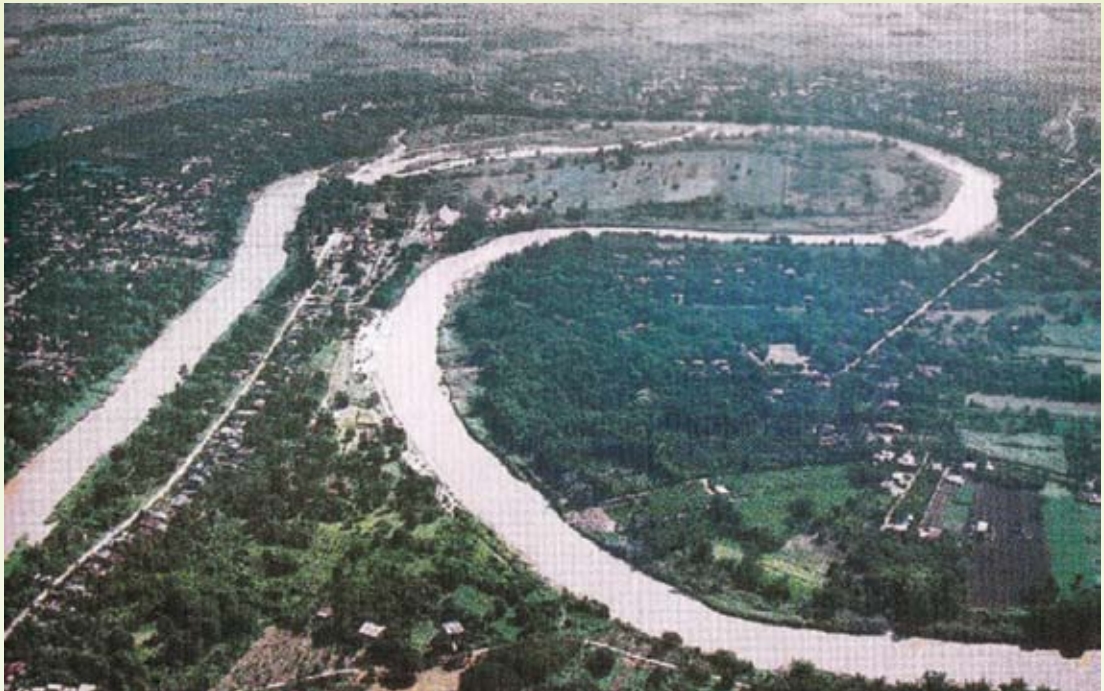
ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการถลุงเหล็ก ชาวสุโขทัยมีความรู้ความสามารถทางโลหะวิทยามาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เพราะได้พบเครื่องมือเหล็ก กำไลสำริด แหวนเงิน แหวนทองคำ ลูกกระพรวนโลหะ โดยแหล่งแร่เหล็กอยู่ที่บ้านวังหาด (ในจังหวัดสุโขทัย) และเมืองตรอน (จังหวัดอุดรธานี)

ความก้าวหน้าในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชาวสุโขทัยสามารถใช้ทรัพยากรดินที่มีคุณภาพและความรู้ทางเทคโนโลยีในการทำน้ำเคลือบ และการสร้างเตาเผาแบบพิเศษ ผสมผสานกับการรับและประยุกต์ลักษณะและรูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาจากชุมชนอื่น ๆ เช่น มอญและเขมร และต่อมาได้รับวิทยาการจากจีน ทำให้สุโขทัยผลิตเครื่องมือสังคโลกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นสินค้าออกที่ได้รับความนิยมไปถึงหมู่เกาะมลายู อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น

ที่มาของภาพ : ธิดา สารยา. เมืองศรีสขณาฬาย. หน้า 167.

ความก้าวหน้าในการสร้างระบบชลประทาน สืบเนื่องจากตัวเมืองของอาณาจักรสุโขทัย ตั้งอยู่ในที่สูง และภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาที่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีทิวเขาสลับกับที่ราบ ดังนั้น ในฤดูฝนน้ำจะไหลหลากท่วมที่ราบอย่างรวดเร็ว ส่วนในฤดูแล้งก็จะขาดแคลนน้ำ ดังนั้น คนสุโขทัยในอดีต จึงปรับปรุงธรรมชาติเพื่อการดำเนินชีวิต โดยสร้างคันดินกั้นน้ำขนาดใหญ่ระหว่างหุบเขากว้างมายาวถึง เขาพระบาทใหญ่ให้เป็นแหล่งรวมน้ำที่ไหลจากภูเขา ซึ่งเชื่อกันว่าอ่างเก็บน้ำนี้คือ สรีดภงส์ ที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ทั้งยังทำคันดินสำหรับบังคับน้ำให้ไปยังคูคลองเพื่อส่งเข้าไปใช้ในเมือง และไร่นา สำหรับการเกษตร โดยมีการสร้างตระพังสำหรับเก็บน้ำอีกหลายแห่งในตัวเมืองสำหรับใช้ในหน้าแล้ง

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองเซียง มีแม่น้ำยมเป็นปราการทางด้านตะวันออก

ความก้าวหน้าในการปั้นและการหล่อโลหะ ช่างสุโขทัยได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการปั้นและหล่อโลหะ โดยเฉพาะการสร้างพระพุทธรูปอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสุโขทัย เราจะพบเห็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ทั้งดงามจำนวนมาก รวมทั้งผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่แสดงถึงความสามารถในการปั้นและหล่อโลหะที่ปรากฏในเครื่องประดับ เครื่องประกอบสถาปัตยกรรมในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. หน้า 73.

พระพุทธสำริด ศิลปะสุโขทัย¹

วีรภัษัตริย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช²

ภูมิปัญญาและความเจริญทางเทคโนโลยีดังกล่าว เป็นผลให้สุโขทัยเป็นแหล่งผลิตสินค้าหลากหลาย และทำการค้ากับหัวเมืองต่าง ๆ และอาณาจักรภายนอกที่ห่างไกล

2.3 ความสามารถของผู้นำไทย

อาณาจักรสุโขทัยสถาปนาขึ้นจากความร่วมมือ ร่วมใจของผู้นำไทย 2 คน คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพ่อขุนบางกลางหาว ซึ่งเป็นพระสหาย ได้ช่วยกันนำกองทัพไทยขับไล่ศัตรูที่เข้ามายึดเมืองต่าง ๆ ได้สำเร็จ นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ 3 พระองค์ในยุคแรกเริ่มสถาปนาอาณาจักรได้แก่ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้แผ่ขยายอำนาจสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น อาณาจักรสุโขทัยจึงมีอาณาจักรกว้างขวางในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นอกจากนี้ กษัตริย์สุโขทัยทุกพระองค์ยังส่งเสริมทางการค้า สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ สร้างระบบชลประทานเพื่อส่งเสริมการเกษตร และปกครองบ้านเมืองด้วยหลักธรรมทางศาสนา ปัจจยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งเสริมและสนับสนุนให้อาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาเป็นเวลาประมาณ 200 ปี

ที่มาของภาพ : 1. โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 331.
2. ศึกษาธิการ, กระทรวง. สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข. หน้า 96.

บรรณานุกรม

จิตา สาระยา. **เมืองศรีสัชนาลัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.
ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย
กำแพงเพชร**. จังหวัดสุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

4.

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย : จารึกวัดศรีชุม

หลักฐานชั้นต้นที่บอกเล่าเหตุการณ์การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยได้ชัดเจนคือ **จารึกวัดศรีชุม** หรือจารึกหลักที่ 2 สุโขทัย ซึ่งเป็นแผ่นศิลาขนาดสูง 2 เมตร 75 เซนติเมตร กว้าง 67 เซนติเมตรหนา 8 เซนติเมตร นับเป็นจารึกที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ยาวที่สุดในบรรดาจารึกภาษาและอักษรไทยสมัยสุโขทัย จารึกเหล่านี้นพบในอุโมงค์มณฑปวัดศรีชุม เมืองเก่าสุโขทัย

จารึกหลักนี้ผู้สร้างเป็นพระภิกษุ ชื่อว่า พระมหาเถรศรีศรีทธาราชจุฬามณี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1921 - 1931

ข้อความในจารึกวัดศรีชุมเป็นอัตชีวประวัติของผู้สร้างคือสมเด็จพระมหาเถรศรีศรีทธาราชจุฬามณี ซึ่งเป็นราชตระกูลราชวงศ์ของพ่อขุนศรีนาวนำถมที่ครองกรุงสุโขทัย - ศรีสัชนาลัยมาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยของราชวงศ์พระร่วง

พระประวัติในส่วนที่ยังเป็นคดีสงสัยก่อนบวช ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเฉพาะก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย การขึ้นสู่อำนาจของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และความสัมพันธ์กับพ่อขุนผาเมือง สำหรับส่วนที่เป็นบรรพชิตได้ให้ความรู้ในเรื่องการเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั้งในดินแดนไทย อินдия และลังกา รวมทั้งการสะสมบารมีเพื่อหวังจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

จารึกวัดศรีชุม

ที่มาของภาพ : ประเสริฐ ณ นคร. งานจารึกและประวัติศาสตร์. หน้า 42.

นับได้ว่าจาริกวัดศรีชุมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัย ดังความว่า

“...พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีเกิดในนครหลวงสองแคว บู่ชื่อพระยาศรีนาวนำถม เป็นขุนเป็นพ่อพรญา เสวยราชย์ในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อศรีเสนาไล... ประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุใกล้ฝั่งน้ำ... ในนครสุโขทัยนั้น พ่อขุนศรีนาวนำถม สถิตในนครสุโขทัย ศรีเสนาไลดังอิง เป็นบุญธรรมหนักหนา... เป็นขุนในเมืองเชลียง เมืองเหนือ เมืองใต้ออก...”

เรื่องราวในศิลาจาริกวัดศรีชุมได้อธิบายการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยว่า

เดิมเมืองสุโขทัย และศรีสัชนาลัย มีพ่อขุนศรีนาวนำถมครอบครองอยู่ และสามารถแผ่ขยายอำนาจรวบรวมเมืองต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในอำนาจ อาณาเขตของอาณาจักรสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถมกว้างใหญ่ มีเมืองขึ้นมากมาย พระโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถมองค์หนึ่ง ชื่อพ่อขุนผาเมือง ครองเมืองราด เมืองลุม โดยเจ้าเมืองเขมร (ผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ) ได้พระราชทานธิดา พระนามว่า “นางสุชมหาเทวี” พร้อมพระขรรค์ชัยศรี และพระนาม “ศรีอินทราธิราช” ให้แก่พ่อขุนผาเมือง

ภายหลังรัชกาลพ่อขุนศรีนาวนำถม บ้านเมืองจึงเกิดความระส่ำระสาย โดย “ขอมสบาดโขลญลำพง” (ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเจ้าเมืองเขมร หรือหัวหน้ากองกำลังเขมรที่รักษาศาสนสถานอยู่ที่สุโขทัย) ได้เข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และเมืองอื่น ๆ ไว้

พ่อขุนบางกลางหาวจึงนำทัพไปถึงเมืองบางยาง และรวมพลกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด พ่อขุนบางกลางหาวตีได้เมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัย แล้วจึงได้โอบคั้นเมืองบางซ่งให้แก่พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนผาเมืองจึงยกทัพกลับเมืองราดดังเดิม แต่การรบกับขอมสบาดโขลญลำพงยังไม่เสร็จสิ้น พ่อขุนบางกลางหาวได้ขอไพร่พลจากพ่อขุนผาเมืองให้มาช่วยรบอีก ดังนั้น พ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมือง จึงได้ปรึกษารื้อวางแผนการรบร่วมกันในระหว่างทำศึก และร่วมกันทำศึกชนะขอมสบาดโขลญลำพง พ่อขุนผาเมืองยึดเมืองสุโขทัยได้ จึงโอนเมืองสุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาว แต่พ่อขุนบางกลางหาวรู้สึกเกรงใจต่อพระสหาย ดังนั้น พ่อขุนผาเมืองจึงยกพลออกจากเมืองสุโขทัย พ่อขุนบางกลางหาว จึงได้เข้าเมืองสุโขทัย พ่อขุนผาเมืองจึง “อภิเษกพ่อขุนบางกลางหาว ให้เมืองสุโขทัย ให้ทั้งชีวิตตน แก่พระสหาย เรียกชื่อศรีอินทราธิราช...”

นอกจากนี้ จาริกวัดศรีชุมยังได้สรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่ครองกรุงสุโขทัยต่อมา ความว่า

...ลูกพ่อขุนศรีอินทราธิราชผู้หนึ่ง ชื่อพ่อขุนรามราชปราชญ์รัฐธรรมนูญ ก่อพระศรีรัตนอันหนึ่งในศรีสัชนาลัย หลานพ่อขุนศรีอินทราธิราชผู้หนึ่ง ชื่อธรรมราชา พูล รัษฎ รัษฎรม มีปรีชญา แก่กม บ่ มีกล่าวถ้อยเลย...

* ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้สันนิษฐานว่าจาริกวัดศรีชุมสร้างขึ้นหลัง พ.ศ. 1912 โดยใช้รูปลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธีเป็นตัวกำหนด

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ฦ นคร. งานจารึกและประวัติศาสตร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. ประวัติศาสตร์และหลักฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย. เอกสารประกอบการบรรยาย ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่, 2554. (เอกสารอัดสำเนา)

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

5.

การขยายอำนาจทางการเมือง และการล่มสลายของอาณาจักรสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยในยุคที่พ่อขุนศรีนาวนำถมปกครองอยู่ มีขอบเขตครอบคลุมถึงเมืองฉอด (ทางตะวันตกในประเทศพม่า) ลำพูน พะเยา ศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย และมีอำนาจครอบคลุมเมืองหลายเมือง เช่น เมืองราด เมืองลุมบาจาย เมืองสกา

อาณาจักรสุโขทัยในยุคพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เมื่อขึ้นครองราชย์เมื่อราว พ.ศ. 1792 นั้น ขอบเขตอาณาจักรคงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก ดังจะเห็นว่า ราชตระกูลของพ่อขุนศรีนาวนำถมยังคงมีอำนาจเหนือเมืองศรีสัชนาลัย ทั้งพ่อขุนผาเมืองยังคงครองเมืองราด เมืองลุมบาจาย และเมืองสกา (ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าตั้งอยู่ในพื้นที่ใดแน่ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ขณะที่ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำป่าสัก) ส่วนพระยาคำแหงพระราม (พระโอรสองค์หนึ่งของพ่อขุนศรีนาวนำถม พระบิดาของพระมหาเถรศรีศรีธรรมาชญาณี) ครองเมืองสระหลวงสองแคว (พิษณุโลก) แต่อย่างไรก็ตาม พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ได้สร้างอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น ดังจะเห็นว่า เมื่อขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด ยกทัพมาตีเมืองตาก พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพระราชโอรสได้ยกทัพไปปราบปรามได้สำเร็จ ซึ่งการศึกในครั้งนั้นทำให้พระองค์พระราชทานนามให้พระโอรสที่เก่งกล้าสามารถว่า “พระรามคำแหง”

พ่อขุนบานเมืองและพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งได้ครองราชย์ ต่อมาได้สร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นขยายอาณาเขตได้อย่างกว้างขวาง ดังปรากฏความในจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

“...กูไปท่บ้านท่เมือง ได้ช้างได้วง ได้บัว ได้นาง ได้เจือน ได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตาย ยังพี่กู กูพร่ำบำเรอแก่พี่กู ดังบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตายจึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม...”

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

อาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตามที่ปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีเขตแดนกว้างขวางมาก ทางทิศใต้ถึงนครศรีธรรมราช และมีฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว คือสุดที่แหลมมลายู ทางเหนือถึงเมืองขวาคือ หลวงพระบาง (ประเทศลาว) ทางตะวันออกถึงเมืองเวียงจันทน์ เวียงคำ (ประเทศลาว) ส่วนทางตะวันตกไปถึงเมืองหงสาวดี (ประเทศพม่า)

ภายหลังเมื่อสิ้นรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาณาจักรสุโขทัยเริ่มสูญเสียอำนาจทางการเมือง เมืองต่าง ๆ ได้แยกตัวออกเป็นอิสระ เช่น เมืองเชียงทอง (จังหวัดตาก) เมืองพระบาง (จังหวัดนครสวรรค์) ทั้งในราชธานีก็มีการช่วงชิงอำนาจกันปกครอง มาจนถึงสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย) พระองค์ทรงปราบดาภิเษก โดยใช้ขวานประหารศัตรู เสด็จขึ้นเป็นกษัตริย์

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พ.ศ. 1890 - 1911) ได้ทรงพยายามรวบรวมอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นปึกแผ่นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยนี้อาณาเขตของสุโขทัยครอบคลุมเมืองระหว่างแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และแควป่าสัก มีเมืองเชียงทอง (ตาก) กำแพงเพชร พระบาง (นครสวรรค์) ปากยม (พิจิตร) สระหลวงสองแคว (พิษณุโลก) ขึ้นไปถึงกลุ่มเมืองราด เมืองสกา เมืองลุมบาจาย และขวาคือ หลวงพระบาง) ในรัชกาลนี้อาณาจักรอยุธยาได้แผ่ขยายอำนาจขึ้นมาถึงอาณาจักรสุโขทัย ในระหว่างปี พ.ศ. 1905 - 1911 พระมหาธรรมราชาที่ 1 จึงได้เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองสองแคว (พิษณุโลก) เป็นเวลานานถึง 7 ปี เพื่อควบคุมและป้องกันเมืองทางลุ่มแม่น้ำป่าสัก หลังจากนั้นเมืองพิษณุโลกจึงได้กลายเป็นราชธานีของอาณาจักรสุโขทัยสืบต่อมา

ในรัชกาลของพระมหาธรรมราชาที่ 2 ในปี พ.ศ. 1921 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) แห่งอาณาจักรอยุธยายกทัพไปตีเมืองกำแพงเพชรได้สำเร็จ ทำให้สุโขทัยต้องยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา ประมาณ พ.ศ. 1931 สุโขทัยได้กลับมาเป็นเอกราชอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่นานนักก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของอยุธยาอีกจนถึงสิ้นรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 3 ในปี พ.ศ. 1962 พระโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 2 คือ พระยาบาล และพระยาราม ต่างแย่งชิงราชสมบัติกัน สมเด็จพระอินทราชาแห่งอาณาจักรอยุธยาจึงทรงยกทัพมาถึงเมืองพระบาง (นครสวรรค์) พระยาบาล และพระยาราม จึงต้องยอมอ่อนน้อมต่ออยุธยา

สมเด็จพระอินทราชาได้ให้พระยาบาลเป็นสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 4 ครองเมืองพิษณุโลก ส่วนพระยารามครองเมืองสุโขทัย ให้พระยาเชลียงครองเมืองเชลียง (สวรรคโลก) และพระยาแสนสอยดาว ครองเมืองกำแพงเพชร ซึ่งหมายความว่าอาณาจักรสุโขทัยถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ พิษณุโลก สุโขทัย สวรรคโลก และกำแพงเพชร นอกจากนี้ ยังได้ทูลขอพระธิดาของพระมหาธรรมราชาให้สมรสกับเจ้าสามพระยา พระโอรสของพระองค์

ภายหลังเมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 4 สิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. 1981 พระยาบุษิษฐาได้ครองเมืองพิษณุโลกต่อมา โดยทางอยุธยาไม่ได้แต่งตั้งให้เป็น “พระมหาธรรมราชา” หรือมีฐานะเป็นกษัตริย์อีก

ทำให้พระยาอุโฆษเรณูไม่พอใจ ในปี พ.ศ. 1994 พระยาอุโฆษเรณูจึงได้หนีไปสวามิภักดิ์ต่อพระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์นครเชียงใหม่ พระราชชนนีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงครองเมืองพิษณุโลกสืบต่อมา จนสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2006

ในปี พ.ศ. 2006 - 2031 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งอยุธยาได้เสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นผลให้อาณาจักรสุโขทัยถูกผนวกรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยาอย่างสมบูรณ์ เห็นได้ว่าอาณาจักรสุโขทัยล่มสลาย เนื่องจากการแผ่ขยายอำนาจของอาณาจักรอยุธยาที่เข้มแข็งกว่า และมีนโยบายที่จะครอบครองอาณาจักรสุโขทัย ผนวกกับความอ่อนแอของอาณาจักรสุโขทัยทางด้านการเมือง การปกครอง เช่น การแย่งชิงอำนาจกันเอง ผู้นำขาดความสามารถทางด้านการรบ ทำให้ไม่สามารถควบคุมเมืองในอาณาจักรไว้ได้

บรรณานุกรม

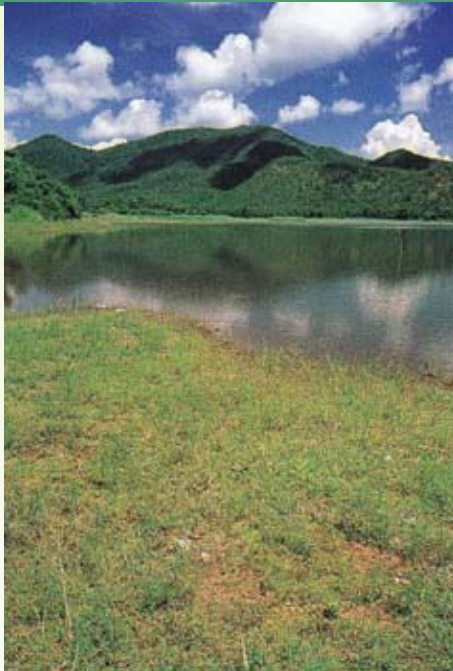
ประเสริฐ ฒ นคร. **งานจารึกและประวัติศาสตร์**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.
วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

6.

ระบบชลประทาน : ภูมิปัญญาของชาสุโขทัย

สืบเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของอาณาจักรสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา มีทิวเขาประจักษ์ทางตะวันตก และเขาหลวงทางเหนือ มีแม่น้ำยมและคลองแม่ลำพันเป็นองค์ประกอบตามธรรมชาติ ทั้งเมืองสุโขทัยตั้งอยู่บนพื้นที่ลาดเอียง และห่างจากแม่น้ำยมถึง 13 กิโลเมตร ชัยภูมิดังกล่าวเป็นภูมิสถานที่ดีต่อการตั้งเมือง ที่มีศาสนสถานอยู่กลางเมือง และเป็นศูนย์กลางการปกครอง แต่เป็นแหล่งที่จะขาดแคลนน้ำ คือในฤดูฝนน้ำจากเขาประจักษ์จะไหลบ่าผ่านลงไปที่แม่น้ำยม ดังนั้นชาวสุโขทัยจึงได้สร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ โดยสร้างคันดินกั้นน้ำในระหว่างหุบเขากว้ายมายังเขาพระบาทใหญ่ ให้เป็นแหล่งรวมน้ำที่มาจากเขาประจักษ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของสุโขทัย เชื่อกันว่าแหล่งเก็บกักน้ำนี้คือ สรีดภงส์หรือท่านบพระร่วง อีกทั้งยังทำแนวคันดินสำหรับบังคับน้ำไปยังคูคลองและตระพังจำนวนมากในบริเวณเมือง เพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ในเมืองในฤดูแล้ง

บ่อน้ำขนาดใหญ่จำนวนมากในเมืองส่วนใหญ่อยู่ในวัดหรือในบริเวณพุทธสถาน เป็นผลให้แหล่งน้ำได้รับการสงวนรักษาไว้อย่างดี และเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

▲ คูเมืองสุโขทัย

◀ สรีดภงส์หรือท่านบพระร่วง

ที่มาของภาพ : ศึกษาธิการ, กระทรวง. สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข. หน้า 109.

นอกจากนี้ ยังปรากฏร่องรอยการสร้างถนนพระร่วง 2 สาย จากทางเหนือของเมืองสุโขทัยไปยังเมืองศรีสัชนาลัย ยาว 54 กิโลเมตร อีกทางหนึ่งจากทางตะวันออกของเมืองสุโขทัยวกไปทางใต้ไปยังเมืองกำแพงเพชร ยาว 72 กิโลเมตร ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแนว**ท่อปุพระยาร่วง**ที่ปรากฏในจารึก พ.ศ. 2053 บนฐานพระพุทธรูปพระอิศวรที่เมืองโบราณกำแพงเพชร ดังความตอนหนึ่งว่า

“...อนึ่ง ท่อปุพระยาร่วง ทำเอาน้ำไปเลี้ยงบานพานนั้น ก็ถมหายสิ้น และเขาย่อมทำนาทางฟ้า และหาท่อน้ำนั้นพบ กระทำท่อน้ำไปเลี้ยงนา ให้เป็นนาเหมือน นาฝ่าย มิได้เป็น นาทางฟ้า...”

ถนนพระร่วงจากกำแพงเพชรมาถึงสุโขทัยนั้น ปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศอย่างชัดเจนว่าเป็นแนวคลองที่ขุดต่อเนื่องเชื่อมโยงจากเมืองกำแพงเพชรทางด้านใต้ มายังสุโขทัย และจากด้านตะวันตกของเมืองศรีสัชนาลัย ทางด้านเหนือมาเชื่อมต่อกับคลองแม่รำพัน ซึ่งจะไหลตาม คลองแม่รำพันลงสู่แม่น้ำยม ซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำ

ถนนพระร่วงดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนคลองชลประทานที่ผันน้ำจากแม่น้ำปิงจากเมืองกำแพงเพชร ไปหล่อเลี้ยงบริเวณพื้นที่นาของเมืองสุโขทัยนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างพนังและการทำนุบำรุงเหมืองฝายเป็นการใช้ระบบชลประทานเพื่อช่วยในยามขาดแคลนน้ำ อันเป็นภูมิปัญญาสำคัญของชาวสุโขทัยที่ยังคงเห็นร่องรอยจนถึงปัจจุบันนี้

แผนที่สุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ➤

ที่มาของภาพ : ศึกษาริการ, กระทรวง. สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุ. หน้า 108.

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ ญ นคร. **งานจารึกและประวัติศาสตร์**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 15. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2548.
- ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

POST-TEST

ชุดที่ 1 การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวทำลงในกระดาษคำตอบ

- ข้อใดคือหลักฐานที่แสดงว่าดินแดนในประเทศไทยเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เมื่อ 10,000 ปีมาแล้ว
 - โครงกระดูกมนุษย์ที่กระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ
 - เหรียญเงินและศิลาจารึกที่มีตัวอักษรอมอญโบราณ
 - แหล่งโบราณคดีสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร
 - แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
- แหล่งโบราณคดีสมัยชุมชนล่าสัตว์-หาของป่าคืออะไร
 - เมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี
 - บ้านเชียง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
 - บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
 - ถ้ำตาด้วง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
- อาณาจักรโบราณที่เจริญรุ่งเรืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยามาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยคือข้อใด
 - อโยธยา
 - เชียงแสน
 - ทวารวดี
 - หริภุญไชย
- แนวคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยในข้อใดที่ขาดหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุน
 - บริเวณคาบสมุทรในมลายู
 - บริเวณทางตอนใต้ของจีน
 - บริเวณมณฑลเสฉวนในประเทศจีน
 - บริเวณดินแดนไทยในปัจจุบัน
- ข้อใดเป็นปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ส่งเสริมให้อาณาจักรสุโขทัยมีพัฒนาการเจริญรุ่งเรือง
 - ตั้งอยู่ในทำเลที่ราบลุ่มแม่น้ำ
 - รับวัฒนธรรมจากมอญและเขมร
 - อาณาจักรเขมรเสื่อมอำนาจลง
 - ความก้าวหน้าในเทคโนโลยีการถลุงเหล็ก

6. ข้อใดคือหลักฐานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับอัตชีวประวัติของสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา ราชจุฬามณี
 - ก. จารึกวัดศรีชุม
 - ข. จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ค. ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน
 - ง. พงศาวดารศรีอยุธยา
7. เมืองที่เจริญรุ่งเรืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักคือเมืองใด
 - ก. เมืองทุ่งยั้ง จังหวัดอุดรธานี
 - ข. เมืองสองแคว จังหวัดพิษณุโลก
 - ค. เมืองเสลียง จังหวัดสุโขทัย
 - ง. เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
8. อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ทางตะวันตกของสุโขทัยหมายถึงข้อใด
 - ก. พุกาม
 - ข. อโยธยา
 - ค. เขมรโบราณ
 - ง. มอญโบราณ
9. เมืองพระบางตั้งอยู่ในบริเวณจังหวัดใดในปัจจุบัน
 - ก. นครสวรรค์
 - ข. อุดรธานี
 - ค. พิษณุโลก
 - ง. กำแพงเพชร
10. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถของอยุธยาทรงมีความสัมพันธ์กับกษัตริย์องค์ใดของสุโขทัย
 - ก. พ่อขุนศรีนาวนาถม
 - ข. พระมหาธรรมราชาที่ 2
 - ค. พระมหาธรรมราชาที่ 4
 - ง. สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา ราชจุฬามณี

เฉลย

1. ง	2. ง	3. ค	4. ก	5. ก
6. ก	7. ง	8. ก	9. ก	10. ข

ชุดที่ 2 ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย

ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การศึกษาเอกสารประกอบสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ชุดที่ 2 ศิลาจารึกและกำเนิดอักษรไทย นักเรียนจะได้รับความรู้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี ดังนี้

๑ ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ม.1/ส 4.1 ข้อ 3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๑ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ม.1/ส 4.3 ข้อ 2 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

ม.1/ส 4.3 ข้อ 3 วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัย และสังคมไทยในปัจจุบัน

PRE-TEST

ชุดที่ 2 ศิลปจารึกและกำเนิดอักษรไทย

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. จารึกที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในดินแดนไทยใช้รูปแบบตัวอักษรแบบใด
 - ก. อักษรไทย
 - ข. อักษรเขมรโบราณ
 - ค. อักษรมอญโบราณ
 - ง. อักษรปัลลวะของอินเดีย
2. ช่วงเวลาใดที่ดินแดนไทยปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก
 - ก. พ.ศ. 1826
 - ข. พุทธศตวรรษที่ 12
 - ค. พุทธศตวรรษที่ 20
 - ง. ยุคสมัยทวารวดีศรีอยุธยา
3. การพบศิลปจารึกอักษรอินเดีย มอญโบราณ เขมรโบราณในดินแดนไทยเป็นหลักฐานที่แสดงถึงอะไร
 - ก. การรับวัฒนธรรมด้านภาษาและตัวอักษรของคนไทยในดินแดนไทย
 - ข. ดินแดนไทยมีกลุ่มคนหลายชาติหลายภาษาตั้งถิ่นฐานอยู่
 - ค. การรับวัฒนธรรมด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมจากอินเดีย
 - ง. คนไทยใช้อักษรอินเดีย มอญโบราณ เขมรโบราณในศิลปจารึก
4. หลักฐานการจารึกภาษาไทยเป็นครั้งแรกคือข้อใด
 - ก. จารึกเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรี
 - ข. จารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
 - ค. จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ง. จารึกพระมหาเถรศรีศรีทธาราชจุฬามณี
5. หลักฐานสมัยอยุธยาที่เป็นหลักฐานยืนยันการประดิษฐ์อักษรไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงคือข้อใด
 - ก. จารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
 - ข. จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ค. จารึกวัดพระยืน จังหวัดเชียงใหม่
 - ง. หนังสือจินตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

6. จารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะตัวอักษรเป็นแบบใด
 - ก. อักษรฝักขาม
 - ข. อักษรพอขุนรามคำแหง
 - ค. อักษรธรรมของล้านนา
 - ง. อักษรไทยสมัยพระยาโลไทย
7. ตัวหนังสือของชนชาติใดที่ดัดแปลงตัวหนังสือจีนมาเขียนเป็นภาษาของชาติตน
 - ก. ไทจ้วง
 - ข. ไทยล้านนา
 - ค. ผู้ไทยในญวน
 - ง. เจ้าไทยในตังเกี๋ย
8. ข้อใดคืออักษรวิธีลายสือไทยสมัยพอขุนรามคำแหงมหาราช
 - ก. สระและพยัญชนะอยู่ในระดับเดียวกัน
 - ข. สระบางตัวอยู่ข้างบน และบางตัวอยู่ข้างล่างพยัญชนะ
 - ค. ใช้พยัญชนะตัวที่เสียงซ้ำเพียงตัวเดียว
 - ง. วางไม้หันอากาศไว้บนตัวสะกดแม่กงและกน
9. ลักษณะของวรรณยุกต์ในลายสือไทยสมัยพอขุนรามคำแหง คือข้อใด
 - ก. ไม่ปรากฏรูปวรรณยุกต์
 - ข. มีเพียงรูปวรรณยุกต์เอกในจารึกหลัก 1
 - ค. วรรณยุกต์มี 2 รูป คือ เอก และโท
 - ง. รูปวรรณยุกต์มีครบคือ เอก โท ตรี และจัตวา
10. ใครคือผู้ประดิษฐ์อักษรอริยกะ ที่วางสระและพยัญชนะอยู่บรรทัดเดียวกัน
 - ก. พอขุนมั่งราย
 - ข. พอขุนรามคำแหงมหาราช
 - ค. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ง. จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เฉลย

1. ง	2. ข	3. ข	4. ค	5. ง
6. ค	7. ก	8. ก	9. ค	10. ค

1.

ตัวอักษรโบราณในดินแดนไทย

จารึกเยธมมาฯ บนแผ่นอิฐจารึกด้วยอักษรปัลลวะ พบที่บ้านท่าม่วง อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ รวมทั้งทำเลที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการติดต่อระหว่าง 2 อารยธรรม คือ จีน และอินเดีย ที่มีความเจริญรุ่งเรืองสูง ล้วนเป็นปัจจัยสนับสนุนความเจริญของชุมชนโบราณในดินแดนไทย ก่อนที่จะปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นในศิลปจารึก ซึ่งถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏตัวหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดของไทย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12

จารึกรุ่นแรก ๆ ที่พบในประเทศไทย เป็นจารึกที่ใช้อักษรปัลลวะของประเทศอินเดีย กล่าวถึงหลักธรรมในพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี. หน้า 65.

ศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุด โดยระบุปีที่สร้างขึ้นไว้ด้วยคือ จารึกเขาน้อย พบที่เขาน้อย อำเภอรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 1180 นับเป็นหลักฐานที่แสดงวัฒนธรรมการใช้รูปแบบตัวอักษรที่ปรากฏบนดินแดนไทยเป็นครั้งแรก และจารึกอีกหลายหลักจารึกด้วยอักษรปัลลวะเป็นภาษาบาลี - สันสกฤต ภาษามอญโบราณ และเขมรโบราณ พบในบริเวณภาคกลางของไทย เช่น กาญจนบุรี เพชรบุรี นครปฐม ชัยนาท ลพบุรี และนครสวรรค์

ในบริเวณภาคใต้ เช่น ปัตตานี นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี

และในบริเวณทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ปราจีนบุรี และบุรีรัมย์

ในราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 16 พบจารึกเป็นอักษรและภาษาเขมรโบราณในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ส่วนในภาคเหนือพบจารึกที่ใช้อักษรและภาษามอญโบราณในเขตจังหวัดลำพูน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 พบศิลาจารึกที่ใช้อักษรและภาษาเขมรจำนวนมาก ในดินแดนไทย แสดงถึงอำนาจและอิทธิพลของอาณาจักรเขมรได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของเขมร ดังปรากฏหลักฐานเป็นโบราณสถานที่มีศิลปกรรมรูปแบบเขมรในดินแดนต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ปราสาทหินวัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น ที่สำคัญคือในพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่หลักฐานชัดเจนว่า กลุ่มชาติไทยได้ตั้งบ้านเมืองได้อย่างมั่นคง หลายแห่งในดินแดนไทยนี้ได้พบศิลาจารึกที่จารึกด้วยอักษรและภาษาเขมร และมีภาษาไทยปะปนอยู่ด้วยไม่มากนัก ได้แก่

จารึกดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 1710

จารึกหลังพระพุทธรูปนาครปรก จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 1756

ส่วนจารึกที่คนไทยทำขึ้นปรากฏเป็นครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ 19 คือในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง จารึกด้วยอักษรไทย และภาษาไทย

หลักฐานการใช้ตัวอักษรในจารึกที่พบในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าดินแดนในประเทศไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เป็นต้นมา มีกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนาอาศัยอยู่ โดยรับวัฒนธรรมทางด้านตัวหนังสือจากอินเดีย ซึ่งเข้ามาพร้อมกับการค้าและการเผยแผ่ศาสนา จารึกที่หาครั้งแรกในดินแดนไทยยังคงใช้รูปแบบตัวอักษรปัลลวะของอินเดีย ต่อมาชาวพื้นเมืองในไทยจึงได้ดัดแปลงรูปแบบตัวอักษรให้สอดคล้องเหมาะกับภาษาของตน ดังนั้น จึงปรากฏรูปแบบตัวอักษรและภาษาเป็นมอญโบราณ และเขมรโบราณ

ส่วนคนไทยนั้นคงตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทยมาช้านานแล้ว แต่อยู่ปะปนกับชนชาติอื่น เช่น ขอม มอญ และตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยยังมีได้รวมตัวเป็นปึกแผ่น หรือเป็นผู้นำในการปกครอง จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 19 จึงได้ปรากฏหลักฐานขึ้น อักษรและภาษาไทยในศิลาจารึกจึงเป็นหลักฐานยืนยันการสถาปนาอาณาจักรไทยดังได้กล่าวแล้ว

บรรณานุกรม

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบ
การประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,
2546.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 16. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทย
สำหรับเยาวชน, 2548.

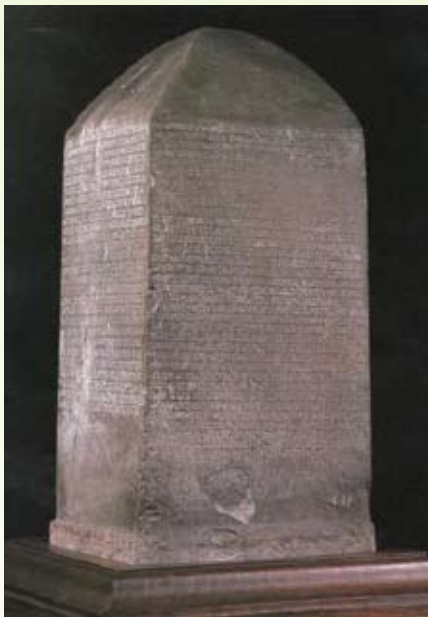
ชุดที่ 2 ศิลจารึกและกำเนิดอักษรไทย

2.

กำเนิดลายสือไทย

โดยทั่วไปทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะใช้ภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติตนสื่อสารซึ่งกันและกัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยก็เช่นกัน ดังนั้น จึงปรากฏการใช้ภาษาไทยในกลุ่มคนไทยที่กระจายอยู่ในบริเวณทางใต้ของจีนทางรัฐสัสมของอินเดีย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ นั้น คงจะใช้ตัวอักษรที่ใช้กันอยู่ในรัฐนั้นซึ่งมีมาก่อน เช่น อักษรปัลลวะของอินเดีย อักษรมอญโบราณ ขอมโบราณ ตราบจนคนไทยสามารถตั้งบ้านเมืองได้มั่นคง และมีอำนาจปกครองตนเองแล้ว จึงได้คิดประดิษฐ์ตัวหนังสือไทยขึ้น

เมื่อ พ.ศ. 1826 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประดิษฐ์ตัวหนังสือไทยที่ทรงเรียกว่า “ลายสือไทย” ขึ้น ทั้งพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และตัวเลขไทย และโปรดให้ใช้รูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธีลายสือไทยจารึกลงในแท่นหิน ซึ่งเปรียบเสมือนพระราชโองการประกาศให้สาธารณชนรับทราบ ปัจจุบันเรียกแท่นหินนั้นว่า ศิลจารึกหลักที่ 1 หรือ จารึกพ่อขุนรามคำแหง ถือเป็นหลักฐานการจารึกอักษรไทยครั้งแรก ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ที่หลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน

ข้อความบางส่วนในศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง ความว่า

“

เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี 1205
ศกปีมะแม¹ พ่อขุนรามคำแหง
หาใครใจในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้
ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้้นั้นใส่ไว้

”

◀ ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหง

ที่มาของภาพ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี, สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 1. หน้า 12.

¹ 1205 ศกปีมะแม หมายถึง มหาศักราช 1205 ซึ่งเป็นศักราชที่สุโขทัยนิยมใช้เท่ากับ พ.ศ. 1826

การประดิษฐ์ตัวหนังสือไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยเป็นพระเกียรติคุณที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยด้วยกัน ดังปรากฏในเอกสารของอาณาจักรอยุธยา เช่น หนังสือจินตามณี (ฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) ซึ่งเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยเล่มแรกของไทย มีข้อความว่า “อนึ่ง มีในจดหมายแต่ก่อนว่า ศักราช 645 มแมศก¹ พญาร่วงเจ้าได้เมืองศรีสัชนาลัย ได้แต่งหนังสือ และจะได้แต่งรูปกิตติ แต่งแม่อักษรกิตติมิดว่าไว้แจ้ง”

หลักฐานดังกล่าวเป็นเครื่องสนับสนุนชัดเจนว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นผู้ให้กำเนิดลายสือไทยขึ้น ในกรณี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ราชบัณฑิตและผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกโบราณ ได้อธิบายว่า

“ในชั้นแรกเมื่อคนไทยมิได้เป็นชนชั้นปกครอง ก็จำเป็นต้องเรียนตัวหนังสือที่ทางราชการบ้านเมืองใช้อยู่ เพื่ออ่านประกาศของทางราชการให้เข้าใจ ถ้าจะประดิษฐ์ตัวหนังสือขึ้นใช้เอง จะไปบังคับใครให้มาเรียนหนังสือดังกล่าว เมื่อใดคนไทยได้เป็นชนชั้นปกครองขึ้น ก็น่าจะดัดแปลงหนังสือที่ใช้กันอยู่ในถิ่นนั้นมาเป็นตัวหนังสือของไทย เช่น “จ้วง” คนไทยในเมืองจันทบุรีดัดแปลงตัวหนังสือจีนมาใช้ คนไทยในล้านนาคงจะดัดแปลงตัวหนังสือมอญซึ่งนิยมใช้กันภายในถิ่นนั้นมาก่อน ส่วนพ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็น่าจะดัดแปลงตัวหนังสือขอม (เขมร) ซึ่งนิยมใช้กันอยู่แถวลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาแต่เดิม แท้จริงนั้นมีเค้าเงื่อนอยู่ในพงศาวดารเหนือว่า พ่อขุนรามฯ ได้ทรงอาศัยนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่เชี่ยวชาญตัวหนังสือชาติต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงไทย ยกเว้นแต่จีนเพราะจีนใช้หลักการเขียนหนังสือเป็นรูปภาพ ผิดกับหลักการเขียนเป็นรูปพยัญชนะ และสระแบบของไทย รูปอักษรของพ่อขุนรามคำแหงคล้ายตัวหนังสือลังกา บังคลาเทศ ขอม และทวนาครี ฯลฯ”

ลายสือไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ส่งผลให้ชาวไทยทุกกลุ่มได้จดบันทึกและเผยแพร่ความรู้สรรพสาขาวิชาต่าง ๆ สืบต่อกันมาได้ นับเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ได้สร้างสรรค์ “ภาษาไทย” เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

¹ 645 มแมศก หมายถึง จุลศักราช 645 ซึ่งเป็นศักราชที่อยุธยานิยมใช้ เท่ากับ พ.ศ. 1826

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ญ นคร. **งานจารึกและประวัติศาสตร์**. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

ศิลปากร, กรม. **สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ**. เอกสารประกอบ
การประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,
2546.

_____. **สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนราม
คำแหง**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

3.

ลายสือไทยกับตัวอักษรไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ไท

เนื่องจากชนชาติที่พูดภาษาไทย แพร่กระจายอยู่ในดินแดนหลายประเทศทางตอนใต้ของจีน แคว้นอัสสัมของอินเดีย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในดินแดนไทย พม่า เวียดนาม และลาว ซึ่งปรากฏหลักฐานว่าไทยทุกเผ่าเริ่มบันทึกประวัติศาสตร์ในเวลาใกล้เคียงกัน ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 แต่อย่างไรก็ตาม ไม่เคยมีการพบจารึกภาษาไทยที่มีอายุเก่าแก่กว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงเลยไม่ว่าจะเป็นจารึกในรูปลักษณะใดทั้งสิ้น

ดังนั้น เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 นั้น ลายสือไทยก็ได้แพร่หลายในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเมือง ณ ที่ต่าง ๆ เช่น

อาณาจักรล้านนา โดยพระมหาสุมนเถร ได้นำพุทธศาสนานิกายรามัญวงศ์หรือนิกาย ลังกาวงศ์เก่าเข้าไปในล้านนา เมื่อ พ.ศ. 1912 ก็ได้นำตัวหนังสือไทยของพ่อขุนรามคำแหง เข้าไปเผยแพร่ด้วย ต่อมาตัวหนังสือไทยได้เปลี่ยนรูปและอักษรวิธีไปบ้างกลายเป็นอักษรตัวฝักขาม ปรากฏในจารึกวัดพระยืน พ.ศ. 1914 และจารึกวัดพระสุพรรณมหาวิหาร จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 1954

จารึกวัดพระยืน

เมืองเชียงตุง และเมืองในประเทศพม่า มีศิลปจารึกอักษรฝักขามที่ดัดแปลงจากลายสือไทยของ พ่อขุนรามคำแหง ปรากฏในศิลปจารึกหลายหลัก

ประเทศลาว มีจารึกที่ผนังถ้ำนางอันตั้งอยู่ใกล้ เมืองหลวงพระบาง จารึกด้วยตัวอักษรสุโขทัยในสมัย พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิไทย) ส่วนจารึกหลักอื่น ๆ ก็ใช้ตัวอักษรที่เปลี่ยนรูปร่างและอักษรวิธีจากลายสือไทย ของพ่อขุนรามคำแหง เป็นอักษรลาวหรืออักษรไทยน้อย จากนั้นจึงเปลี่ยนแปลงเป็นตัวอักษรไทขาว ไทแดง เจ้าไท ผู้ไท ในเวียดนาม

ที่มาของภาพ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี, สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 1. หน้า 84.

ส่วนตัวหนังสือของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ปรากฏหลักฐานชัดเจน ได้แก่

1. **อักษรธรรมของอาณาจักรล้านนา** พ่อขุนมั่งรายแห่งอาณาจักรล้านนา ได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรธรรมขึ้นจากการดัดแปลงอักษรมอญ เพื่อใช้เขียนภาษาไทย ซึ่งปรากฏหลักฐานในจารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2008 และจารึกลานทอง วัดมหาธาตุสุโขทัย พ.ศ. 1919 ที่ใช้ตัวอักษรธรรม ภาษาบาลี

ตัวอักษรธรรมของอาณาจักรล้านนาได้แพร่ขยายไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่ล้านนาแผ่ขยายอำนาจไปถึง เช่น ชาวไทยวน ไทจีน และไทลื้อที่สิบสองพันนา ใช้ตัวหนังสือที่ดัดแปลงจากอักษรธรรมของล้านนา ส่วนลาวก็ใช้ตัวอักษรธรรมสำหรับจารเรื่องราวทางศาสนา และใช้อักษรลาวหรือไทยน้อยจารเรื่องราวเกี่ยวกับทางโลก

2. **อักษรไทอาหม** ไทอาหมในอินเดียก็ได้ประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้เช่นกัน โดยมีหลักฐานจากตำนานว่า ขณะที่อยู่พวยเข้าไปตั้งถิ่นฐานในรัฐอัสสัมแล้ว ไทอาหมมีตัวอักษรของตนเองอยู่แล้ว แต่ไม่ปรากฏหลักฐานเป็นจารึกยืนยันชัดเจน

ส่วนไทเผ่าอื่น ๆ เช่น ไทจ้วงในมณฑลกลวงสี ประเทศจีน ได้ดัดแปลงตัวอักษรจีนใช้เขียนภาษาไทจ้วง แสดงให้เห็นว่าเมื่อคนไทยยังอยู่ในดินแดนทางตอนใต้ของจีนนั้นยังไม่ได้มีการประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นใช้มาก่อนเลย ลายสือไทยและตัวอักษรไทเผ่าต่าง ๆ กำเนิดขึ้นภายหลังที่ชนชาติไทยตั้งถิ่นฐานได้อย่างมั่นคงแล้ว

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ญ นคร. **งานจารึกและประวัติศาสตร์**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

ศิลปากร, กรม. **สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

_____. **สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

4.

คุณค่าของลายสือไทย

ลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งสุโขทัยประดิษฐ์ขึ้นนี้ นอกจากจะแสดงถึงความเป็นเอกราชของชาติไทย และเอกลักษณ์ของความเป็นไทยแล้ว ลายสือไทยยังมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากตัวอักษรของชาติอื่น ๆ ที่รับวัฒนธรรมจากอินเดีย เช่น อักษรเขมรและอักษรมอญ ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในภูมิภาคนี้

1. พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ตัวพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์เอกและโท ซึ่งทำให้เขียนคำไทยได้ทุกคำสอดคล้องกับเสียงพูดของคนในชาติ

2. อักษรวิธีของลายสือไทยสามารถเขียนคำให้อ่านข้อความได้ถูกต้อง ไม่กำกวม คือ คำควบกล้ำให้เขียนติดกัน ส่วนตัวสะกดให้เขียนห่างออกไป

3. เขียนสระและพยัญชนะอยู่ในระดับเดียวกับแบบตัวอักษรของชาติตะวันตกทั้งหลาย ทำให้ประหยัดเวลาและกระดาษ

4. พยัญชนะทุกตัวเขียนเรียงอยู่บรรทัดเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากตัวหนังสือของเขมร มอญ พม่า และไทยใหญ่ ทำให้สะดวกต่อการเขียน โดยเฉพาะการคิดแบบเครื่องพิมพ์ดีด และการพิมพ์หนังสือ ปัจจุบัน

5. ตัวอักษรทุกตัวสูงเท่ากัน ทางของตัวอักษรบางตัว เช่น ศ ส ก็ขีดออกไปข้าง ๆ ทางของ ป และ ฝ สูงกว่าตัวอักษรตัวอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย สระทุกตัวสูงเท่ากับพยัญชนะ รวมทั้งสระ โอ ไอ และไอ

6. ตัวอักษรไทยเขียนได้ง่ายและรวดเร็ว พยัญชนะแต่ละตัวเขียนเชื่อมต่อเป็นเส้นเดียวตลอด ในขณะที่ตัวหนังสือเขมรต้องเขียนสองหรือสามเส้นต่อพยัญชนะหนึ่งตัว

7. การประดิษฐ์รูปวรรณยุกต์ขึ้นทำให้สามารถอ่านความหมายของคำได้ถูกต้อง

ปัจจุบันตัวหนังสือไทยได้เปลี่ยนแปลงจากลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ขึ้นมาก ทั้งรูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธี เช่น นำสระขึ้นไปใช้ข้างบนและข้างล่างตามความเคยชินกับวิธีเขียนตามแบบเขมร

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ฐ นคร. งานจารึกและประวัติศาสตร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

ศิลปากร, กรม. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนราม
คำแหง. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

5.

วิวัฒนาการของอักษรไทย จากสุโขทัยสู่อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

รูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธียลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้น และปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหงหรือศิลาจารึกหลักที่ 1 ของจารึกอักษรไทย ภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของตัวอักษรและวิธีเขียนหนังสือไทยในปัจจุบัน

ลักษณะอักษรและอักษรวิธียลายสือไทยในศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่สำคัญได้แก่

1. ตัวอักษรแต่ละตัวมีลักษณะเป็นอักษรตัวตรง รูปอักษรอยู่ในทรงเหลี่ยม อาจเรียกได้ว่าอักษรตัวเหลี่ยม

2. ตัวพยัญชนะไทยที่ปรากฏในจารึกหลักที่ 1 มีเพียง 39 ตัว (ตัวพยัญชนะไทยในปัจจุบันมีทั้งหมด 44 ตัว ขาดตัว ณ ท ณ พ ฮ) ในการนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้อธิบายว่าเชื่อว่าอักษร ณ ท ณ พ จะมีใ้ใช้อยู่แล้ว ดังได้พบตัวอักษร ณ ปรากฏในจารึกหลักที่ 2 พ.ศ. 1921 - 1931 อักษร พ ปรากฏในจารึกวัดโสมการาม พ.ศ. 1942 อักษร ห ปรากฏในจารึกวัดบูรพาราม พ.ศ. 1956 อักษร ท พบในจารึกแผ่นหินวังจันทร์เกษม พ.ศ. 2298 ส่วนอักษร ฮ คงเกิดขึ้นใหม่ ปรากฏครั้งแรกในนันทโพนันทสูตร พ.ศ. 2279

3. วรรณยุกต์มี 2 รูป คือ เอก และโท

4. กำหนดให้วางรูปสระและพยัญชนะอยู่ในบรรทัดเดียวกัน

5. สระในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมี 20 ตัว ประกอบด้วย

สระที่วางอยู่หน้าพยัญชนะ คือ อี อี้ อึ อือ อุ อู เอ แอ โ ไ ใ

สระที่วางอยู่หลังพยัญชนะ คือ อะ อา อำ อัว ออ

และรูปประสมของสระที่วางไว้ข้างหน้าและข้างหลังอีก 5 ตัว คือ แอะ เอีย เอือ เออ เอา

อักษรไทยในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย)

ต่อมาประมาณ 50 - 70 ปี ลักษณะของตัวอักษรได้เปลี่ยนไป ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการวางรูปสระไว้ข้างบนและข้างล่างรูปพยัญชนะ ตามอย่างอักษรวิธียลายสือที่เคยใช้ในภาษาเขมร แต่อักษรบางตัวก็ยังคงรักษาแบบฉบับตามอักษรลายสือไทยไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ ในจารึกสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 หลังปี พ.ศ. 1900 เป็นต้นมา ได้เริ่มใช้ไม้หันอากาศ โดยวางไว้ข้างบนตัวสะกด ทั้งนี้ รูปแบบการเขียนคำในสมัยนี้ได้วางพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกดเว้นช่องไฟเท่า ๆ กัน และตัวอักษรควบก็เขียนแยกจากกัน ซึ่งแตกต่างจากวิธีเขียนในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

อักษรไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งอยุธยา

รูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธีของภาษาไทย ได้วิวัฒนาการต่อมาจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) ของอาณาจักรอยุธยา ตัวอักษรไทยในสมัยนั้นมีรูปร่างลักษณะคล้ายกับตัวอักษรไทยในปัจจุบันมาก ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายเพิ่มเติมว่า

“เข้าใจว่าเมื่อมีผู้แต่งหนังสือจินตามณีขึ้นเป็นหนังสือแบบเรียนในสมัยอยุธยา ทำให้หนังสือแพร่หลายไปสู่ประชาชนโดยทั่วไป หนังสือแบบเรียนช่วยให้รูปแบบของตัวหนังสือคงตัวอยู่ รูปตัวอักษรจึงเปลี่ยนแปลงต่อไปอีกน้อยมาก”

อักษรอริยكةของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประดิษฐ์อักษรอริยكةขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ. 2390 เพื่อใช้เขียนภาษาบาลี โดยพระองค์ทรงนำสระมาอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ และเขียนสระทุกตัวไว้หลังพยัญชนะ และเมื่อขึ้นต้นประโยคจะใช้อักษรตัวใหญ่แบบเดียวกับภาษาอังกฤษ แต่ตัวหนังสืออริยكةมิได้แพร่หลายไปถึงประชาชนส่วนใหญ่

อักษรไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

เมื่อ พ.ศ. 2485 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทยในสมัยนั้นได้ปฏิรูปวิธีเขียนหนังสือไทยให้สะดวกและง่ายขึ้น โดยตัดพยัญชนะที่เสียงซ้ำกันออก เช่น

- ศ ษ ส ให้ใช้ ส เพียงตัวเดียว เช่น ศึกษา เป็น สึกสา
- ใช้คำสะกดตัวเดียว เช่น สมเด็จ เป็น สมเด็ด
- การใช้คำควบกล้ำ ให้เขียนตามเสียงสะกด เช่น ทรง เป็น ชง แต่ประชาชนไม่นิยมจึงเลิกไป

เมื่อ พ.ศ. 2488

ตัวอย่างรูปลักษณะตัวอักษรที่มีวิวัฒนาการถึงปัจจุบัน

ตัวพยัญชนะ ปัจจุบัน	สมัย พ่อขุนรามคำแหง	สมัย พระยาสิทธิไทย	วิวัฒนาการและหลักฐานที่ปรากฏ
ก	ด	ก	ก (หลัก 44 พ.ศ. 1916)
ฦ	ว	ว	ฦ (สนธิสัญญาไทย - ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231)
ฦ	ฉ	ฦ	ก (หลัก 115 พ.ศ. 2228)
ฦ	ช	ช	ฦ (นันทโพนันทสูตร พ.ศ. 2279)
ณ	ณ	ณ	ณ (หลัก 2 บรรทัดที่ 93 และ 95 พ.ศ. 2231)
ธ	ธ	ธ	ธ (สนธิสัญญาไทย - ฝรั่งเศส พ.ศ. 2231)
ม	พ	พ	ม (หลัก 15 พ.ศ. 2052)
อ	อ	อ	อ (หลัก 15 พ.ศ. 2052)

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ ณ นคร. งานจารึกและประวัติศาสตร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.
- ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบ
การประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,
2546.
- _____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนราม
คำแหง. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

6.

ศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

จารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นศิลปจารึกหลักแรกที่จารึกด้วยอักษรไทย ภาษาไทย และอักษรวิไลยลือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงได้ประดิษฐ์ขึ้น จารึกหลักนี้มีลักษณะเป็นแท่งหินรูปสี่เหลี่ยมทรงกระโจม ทำจากหินทราย สูง 1 เมตร 11 เซนติเมตร กว้างด้านละ 35 เซนติเมตร มีข้อความจารึกทั้ง 4 ด้าน

จารึกหลักนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงผนวชได้เสด็จไปจารึกแสวงบุญที่หัวเมืองเหนือ ใน พ.ศ. 2376 ได้พบจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่ริมเนินปราสาท เมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดให้นำกลับกรุงเทพฯ พร้อมจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมร และพระแท่นมนังคศิลาบาตร ปัจจุบันจารึกหลักนี้อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพากเพียรอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้วยพระองค์เอง และได้แปลเป็นภาษาอังกฤษพระราชทานแก่เซอร์จอห์น เบาว์ริง (Sir John Bowring) เมื่อ พ.ศ. 2398 ซึ่งเซอร์จอห์น เบาว์ริง ได้นำตัวอย่างลงพิมพ์ไว้ในหนังสือ “The Kingdom and people of Siam” และคำอ่านจารึกบางตอน ต่อมาได้ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. 2440

ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศให้ความสนใจศึกษา ได้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน แม้ว่าจะมีนักวิชาการบางคนตั้งข้อสงสัยว่า จารึกหลักนี้ไม่ได้ทำขึ้นในสมัยสุโขทัย แต่ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ อีกทั้งได้มีการอธิบายโต้แย้งอย่างกว้างขวาง ซึ่งสมาคมโบราณคดีได้เชิญนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ร่วมการวิเคราะห์ รวมทั้งได้ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ตรวจสอบอายุของหินและรอยขีดข่วนบนแผ่นหิน อันเป็นการยืนยันได้ชัดเจนว่า เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในสมัยสุโขทัยอย่างแท้จริง นับเป็นหลักฐานชิ้นต้นสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัย

ที่มาของภาพ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี, สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 1. หน้า 13.

สาระสำคัญของจารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจ ทางด้านต่าง ๆ ของพระองค์ สาระสำคัญ เช่น

พระราชประวัติส่วนพระองค์

“พ่อกูชื่อ ศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อ นางเลียง พี่กูชื่อ บานเมือง ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน... เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ลิบเกล้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่เมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนซ้ายมาหัวขวา ขุนสามชนเคลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญ่ายพายจแจ้งัน กุบหนี กูชี้ข้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูด่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟ่งข้างขุนสามชนตัวชื่อมัล เมืองแพ่ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟ่งข้างขุนสามชน...”

การทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ

“...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่ท่างเพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทอง ค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส...”

การปกครองหัวเมืองในอาณาจักร

“...คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเพื่อกู้ มั่นบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่วบ่มีนาง บ่มีเงือนบ่มีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเลือกข้าเลือก หัวฟ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี...”

การปกครองไพร่ฟ้าประชาชน

“...ในปากประตูมีกะดิงอันฉิ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อย มีความ เจ็บท้องข้องใจ มั่นจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกะดิงอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนราม คำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถาม สวณความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม...”

สาระสำคัญในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวถึงสภาพของเมืองสุโขทัย เช่น ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ รวมทั้งไร่นา สวน และที่นา ถิ่นฐานที่อยู่อาศัย และชาวสุโขทัยที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสร้าง ขดานหิน หรือ “ม้านั่งศิลาบาตร” สำหรับการออกว่าราชการในวันธรรมดา และสำหรับพระภิกษุขอบรม ประชาชนในวันพระและการประดิษฐ์ลายสือไทย

จารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นจารึกสำคัญของชาติไทยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความเจริญของไทยในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะรูปร่างอักษรและอักษรวิธีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย และเป็นแม่แบบของรูปร่างอักษรไทยที่มีวิวัฒนาการจนถึงทุกวันนี้ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ยกย่องศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงให้ขึ้นทะเบียนเป็นเอกสารมรดกความทรงจำโลก เมื่อ พ.ศ. 2546

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ฒ นคร. งานจารึกและประวัติศาสตร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. อาจารย์บูชา : สรรพสาระประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรมไทย. โครงการวิจัย “100 เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภะ การพิมพ์, 2552.

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

POST-TEST

ชุดที่ 2 ศิลจารึกและกำเนิดอักษรไทย

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. อักษรปัลลวะในจารึกที่พบในดินแดนไทยเป็นรูปแบบตัวอักษรจากประเทศใด
ก. มอญ
ข. เขมร
ค. พุกาม
ง. อินเดีย
2. หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรไทยที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏในช่วงเวลาใด
ก. พุทธศตวรรษที่ 12
ข. พุทธศตวรรษที่ 17
ค. พุทธศตวรรษที่ 19
ง. พุทธศตวรรษที่ 20
3. ข้อใดเป็นหลักฐานแสดงว่าดินแดนไทยมีกลุ่มคนหลายชาติหลายภาษาดั้งเดิมฐานอยู่นานกว่า 700 ปีมาแล้ว
ก. ร่องรอยการตั้งบ้านเมืองของชาติต่าง ๆ ในดินแดนไทย
ข. สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม
ค. คนไทยผสมผสานเชื้อชาติ ภาษา และศิลปกรรม
ง. พบจารึกอักษรอินเดีย มอญ เขมร ในดินแดนไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12
4. ข้อใดแสดงความสำคัญของจารึกพ่อขุนรามคำแหง
ก. หลักฐานการจารึกภาษาไทยเป็นครั้งแรก
ข. บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
ค. หลักฐานการตั้งราชวงศ์พ่อขุนศรีนาวนำถม
ง. ถูกทุกข้อ
5. หนังสือจินตามณีซึ่งเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยฉบับแรกของไทยได้ระบุว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชประดิษฐ์อักษรไทยในปีใด
ก. พ.ศ. 1725
ข. พ.ศ. 1826
ค. พ.ศ. 1835
ง. พ.ศ. 1900

6. ข้อใดเป็นหลักฐานแสดงว่าอาณาจักรล้านนาใช้ตัวอักษรไทยที่ดัดแปลงจากลายสือไทยของพ่อขุนรามคำแหง
 - ก. จารึกวัดพระยืน จังหวัดเชียงใหม่
 - ข. จารึกที่ผนังถ้ำนางอัน เมืองหลวงพระบาง
 - ค. จารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่
 - ง. จารึกอักษรธรรมของล้านนา
7. หลักฐานการใช้ตัวอักษรธรรมของล้านนาในอาณาจักรสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. จารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
 - ข. จารึกมหาวิหาร วัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่
 - ค. จารึกวัดสุวรรณมหาวิหาร จังหวัดเชียงราย
 - ง. จารึกลานทอง วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย
8. การใช้ไม้หันอากาศวางไว้บนตัวสะกดเริ่มในสมัยใด
 - ก. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ข. พ่อขุนมิ่งรายมหาราช
 - ค. พระมหาธรรมราชาที่ 1
 - ง. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
9. สมัยใดที่อักษรวิธีลายสือไทยเปลี่ยนการวางรูปสระไว้ข้างบนและข้างล่างรูปพยัญชนะ
 - ก. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ข. พ่อขุนมิ่งรายมหาราช
 - ค. พระมหาธรรมราชาที่ 1
 - ง. จอมพล ป. พิบูลสงคราม
10. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประดิษฐ์อักษรไทยแบบใดขึ้น
 - ก. อักษรอริยกะ
 - ข. อักษรฝักขาม
 - ค. อักษรธรรม
 - ง. ลายสือไทย

เฉลย

1. ง	2. ค	3. ง	4. ก	5. ข
6. ก	7. ง	8. ค	9. ค	10. ก

ชุดที่ 3 สังคโลก

ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การศึกษาเอกสารประกอบสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ชุดที่ 3 สังคโลก นักเรียนจะได้รับความรู้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี ดังนี้

๑ ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ม.1/ส 4.1 ข้อ 3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๑ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ม.1/ส 4.3 ข้อ 2 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

ม.1/ส 4.3 ข้อ 3 วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัย และสังคมไทยในปัจจุบัน

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดคือแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรสุโขทัย
 - ก. เมืองสุโขทัย
 - ข. เมืองศรีสัชนาลัย
 - ค. เมืองพิษณุโลก
 - ง. เมืองสิงห์บุรี
2. ข้อใดคือข้อสันนิษฐานที่มาของคำว่า “เตาทุเรียง”
 - ก. เตาแม่โจน
 - ข. เตาบ้านปายาง
 - ค. เตาบ้านเกาะน้อย
 - ง. เตาเมืองเชลียง
3. สาเหตุที่ทำให้การค้าเครื่องสังคโลกทางทะเลลดน้อยลงในพุทธศตวรรษที่ 23 คือข้อใด
 - ก. จีนหันมาผลิตเครื่องเคลือบชั้นดีส่งเป็นสินค้าออก
 - ข. อาณาจักรสุโขทัยสูญเสียอิทธิพลทางการเมือง
 - ค. ราชสำนักจีนสนใจสินค้าจากป่าและสมุนไพรมากขึ้น
 - ง. ชุมชนหันมานิยมเครื่องปั้นดินเผาแบบทั่วไปที่ผลิตจากแหล่งอื่น
4. เครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทยที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก คือข้อใด
 - ก. ศรีมโหสถ (ปราจีนบุรี)
 - ข. บ้านกรวด (บุรีรัมย์)
 - ค. บ้านเชียง (อุดรธานี)
 - ง. บ้านปรังค์ (สิงห์บุรี)
5. ข้อใดหมายถึงหลักฐานที่แสดงถึงการค้าเครื่องสังคโลกทางทะเลของไทยที่กว้างขวางถึงหมู่เกาะอินโดนีเซีย คาบสมุทรมลายู ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น
 - ก. ไหมะตะบันพบที่ฟิลิปปินส์
 - ข. เตาเผาโบราณจำนวนมากที่ริมฝั่งแม่น้ำยม
 - ค. เครื่องปั้นดินเผาพบตามเส้นทางการค้าลุ่มแม่น้ำสาละวินถึงอ่าวเบงกอล
 - ง. ซากเรือที่จมอยู่ในอ่าวไทยมีเครื่องสังคโลกอยู่เป็นจำนวนมาก

6. วิวัฒนาการของเตาเผาเครื่องสังคโลกในยุคสุดท้ายก่อนจะเลิกผลิตเป็นสินค้าออกคือข้อใด
 - ก. เตาชุด
 - ข. เตามอญ
 - ค. เตาอิฐ
 - ง. เตาประทุน
7. ข้อใดคือความหมายของสังคโลกที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน
 - ก. ช้องโลก
 - ข. เมืองสวรรค์โลก หรือศรีสังขาลัย
 - ค. เตาเผาแผ่นดินช้อง
 - ง. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบผลิตที่สุโขทัย - ศรีสังขาลัย
8. ช่วงเวลาที่อุตสาหกรรมเครื่องสังคโลกของสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองอย่างมากคือข้อใด
 - ก. พุทธศตวรรษที่ 19 - 20
 - ข. พุทธศตวรรษที่ 19 - 23
 - ค. ก่อนการล่มสลายของอาณาจักรสุโขทัยในพุทธศตวรรษที่ 21
 - ง. ช่วงต้นการสถาปนาของอาณาจักรอยุธยาที่มีการค้าสังคโลกอย่างกว้างขวาง
9. หลักฐานที่แสดงว่าอุตสาหกรรมการทำเครื่องปั้นดินเผาที่เมืองเซียงมีมาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยถึง 200 ปี คือข้อใด
 - ก. เตาชุดที่บ้านเกาะน้อยมีอายุมากกว่า 900 ปี
 - ข. เครื่องสังคโลกของไทยที่เมืองเซียงพบในเรือสินค้าที่จมในอ่าวไทย
 - ค. เครื่องสังคโลกบรรจุอาหารฝังพร้อมคนตายในแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียง
 - ง. ถูกทุกข้อ
10. หลักฐานที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวสุโขทัยในการผลิตเครื่องสังคโลกคือข้อใด
 - ก. การสร้างเตาเผาเครื่องสังคโลกที่วิวัฒนาการมายาวนาน
 - ข. ภาชนะดินเผาชนิดเคลือบเนื้อละเอียดที่มีลวดลายสวยงาม
 - ค. การทำน้ำเคลือบที่ผสมผสานความรู้มาจากจีน
 - ง. ถูกทุกข้อ

เฉลย

1. ข	2. ง	3. ก	4. ค	5. ง
6. ค	7. ง	8. ข	9. ก	10. ง

1.

เครื่องปั้นดินเผากับการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ดินแดนไทยปรากฏร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุด มีอายุประมาณ 500,000 ปีมาแล้ว เช่น เครื่องมือหิน โครกกระดูกมนุษย์ กระดูกสัตว์ และเมล็ดพืช ที่สำคัญคือการพบเครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปแบบ ลักษณะ ลวดลาย และขนาดต่าง ๆ กัน แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ใช้เครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่สมัยโบราณ

นักโบราณคดีหลายท่านสันนิษฐานว่า การประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผาเกิดมาจากความจำเป็นของการใช้ไฟทำให้อาหารสุกเช่นเดียวกับการปิ้งและการย่าง รวมทั้งความจำเป็นในการใช้ภาชนะสำหรับใส่อาหารและน้ำ เช่น จาน ชาม หม้อสำหรับหุงต้ม กาดม่น้ำ และเครื่องมือ เครื่องใช้อื่น ๆ เช่น แวทอผ้า กระสุนดินเผา และลูกปัดดินเผา ซึ่งเป็นเครื่องประดับที่แพร่หลายในยุคโบราณ

หลักฐานที่พบเครื่องปั้นดินเผา เช่น โอ่ง ไหใส่กระดูกคนตาย หรืออัฐิที่เผาแล้วฝังไว้ ทำให้เรารู้เคราะห์ได้ถึงความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ รวมทั้งการพบโครงกระดูกที่ฝังในท่านอนหงาย มีดินแดงโรยไว้ พร้อมกับอาหาร เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ ฝังรวมกับศพ แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องวิญญาณในโลกหน้า หรือโลกหลังการสิ้นชีวิต หรือความเชื่อเกี่ยวกับการตายว่าเป็นเพียงการนอนหลับที่ยาวนาน จึงต้องเตรียมเสบียงอาหาร อาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ไว้ให้พร้อม

ลักษณะการฝังศพร่วมกับสิ่งของ ที่แหล่งโคกพนมดี

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนในประเทศไทย. หน้า 130.

นอกจากนี้ รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละกลุ่มชนก็มีความแตกต่างกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งลวดลาย สี และความประณีตงดงาม ที่มีชื่อเสียง เช่น เครื่องถ้วยมอญ เครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยลพบุรี และเครื่องถ้วยญวน เครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นหลักฐานแสดงการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนทั้งใกล้ไกล

กล่าวได้ว่าเครื่องปั้นดินเผาเป็นภาษาของเครื่องมือเครื่องใช้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ เครื่องปั้นดินเผายังเป็นสิ่งบ่งบอกฐานะทางสังคมของชนชั้นสูง รวมทั้งเป็นเครื่องสะสมฐานะความมั่งคั่งของผู้คนบางกลุ่ม ดังนั้น เครื่องปั้นดินเผาจึงมีวิวัฒนาการ มีความประณีตงดงาม และย่อมมีราคาแพงขึ้นด้วย

ภาชนะดินเผาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี

สำหรับในดินแดนไทยแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผามีหลายแห่ง เนื่องจากเป็นสินค้าที่จำเป็นของทุกครัวเรือน โดยแต่ละแห่งจะมีวิวัฒนาการและปรับปรุงเทคนิควิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบต่าง ๆ เช่น ดินที่มีคุณภาพ การตกแต่งลวดลาย การเคลือบภาชนะ การเผา และการควบคุมความร้อน เพื่อให้เครื่องปั้นดินเผามีเนื้อแข็งแกร่ง รวมทั้งการรับและการผสมผสานความรู้ระหว่างชุมชนซึ่งก่อให้เกิด ความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชน เช่น บ้านบางปูน (สุพรรณบุรี) ลุ่มน้ำน้อย (สิงห์บุรี) และบ้านเตาไห เมืองสองแคว (พิษณุโลก)

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียง คือ ชุมชนเซลียง เมืองศรีสัชนาลัย ที่เป็นศูนย์กลางการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นเครื่องเคลือบที่เรียกว่า เครื่องสังคโลก ตั้งแต่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 19 - 23 ซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี แสดงถึงการเติบโตของชุมชนอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่ใช้อนุปัญญาของช่างผู้เชี่ยวชาญในดินแดนไทยอย่างแท้จริง

ในระยะแรกชุมชนเซลียงผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบชนิดเนื้อแกร่งที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับเครื่องปั้นดินเผาของเขมรเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ต่อมาจึงได้มีการรับความรู้และอิทธิพลการทำเครื่องปั้นดินเผาจากจีน ซึ่งอาจเกิดจากความสัมพันธ์ทางการค้าและการส่งเสริมจากรัฐ เพื่อให้ผลิตเป็นสินค้าออก ลวดลายและรูปลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาจึงได้เปลี่ยนเป็นเครื่องเคลือบแบบจีน เครื่องปั้นดินเผาทั้งเคลือบและไม่เคลือบจากชุมชนเซลียง เช่น ไหมะตะบัน (Martaban Jars) สำหรับบรรจุอาหารหมักดอง เครื่องถ้วยขาม โอ่ง โถ ตลับ ได้แพร่กระจายไปยังดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และญี่ปุ่น

บรรณานุกรม

- จิตา สารยา. เมืองศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.
ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการ
การประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,
2546.
_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนราม
คำแหง. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

2.

เครื่องสังคโลกของสุโขทัย และศรีสัชนาลัย

คำว่าสังคโลกนั้นมีผู้อธิบายความหมายและที่มาอยู่หลายนัย เช่น สังคโลกมาจากคำว่า “ซ็องโกลก” แปลว่า เตาเผาแผ่นดินซ็อง หรือสังคโลกมาจากชื่อเมืองสวรรค์โลก แต่ปัจจุบันคำว่า “สังคโลก” หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบเนื้อละเอียดที่ผลิตขึ้นที่เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองสุโขทัย

การผลิตเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบและไม่เคลือบในแหล่งผลิตที่เมืองเซียงหรือศรีสัชนาลัย และเมืองสุโขทัยมีมาก่อนการสถาปนากรุงสุโขทัยในพุทธศตวรรษที่ 18 ดังได้พบเตาเผากว่า 40 เตา ตั้งอยู่บนฝั่งตามลำน้ำแม่โจนใกล้กับวัดพระพายหลวงของเมืองสุโขทัย ซึ่งเรียกรวมว่า **เตาแม่โจน** และแหล่งผลิตที่เมืองศรีสัชนาลัยที่บ้านปายาง และบ้านเกาะน้อย ซึ่งมีเตามากกว่า 140 เตา ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยม นับว่าเมืองศรีสัชนาลัยเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรสุโขทัย และเชื่อกันว่าชาวเซียงเป็นคนกลุ่มแรกที่พัฒนาเทคนิควิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในลุ่มแม่น้ำยม ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 จนเป็นที่มาของ “**เครื่องถ้วยเซียง**” ที่มีชื่อเสียง โดยได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องถ้วยมอญและขอม (เขมร) ประเภทไม่เคลือบ ส่วนใหญ่จะผลิตภาชนะขนาดใหญ่ เช่น ไหและตุ่ม เนื้อดินละเอียดและเผาเนื้อแกร่ง

โถ 4 หู ปั้นลาย เตาบ้านปายาง

ตุ๊กตาเลียบาลสังคโลก

ที่มาของภาพ : ธิตา สาระยา. เมืองศรีสัชนาลัย. หน้า 174 และ 175.

ต่อมาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 - 22 เครื่องปั้นดินเผาที่เมืองศรีสัชนาลัยได้รับอิทธิพลเครื่องลายครามจากจีนสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ทำให้มีการปรับปรุงน้ำเคลือบให้มีคุณภาพดี โดยใช้ น้ำเคลือบสองสี คือ น้ำตาล และขาว รวมทั้งการตกแต่งลวดลายเลียนแบบเครื่องถ้วยจีนจนสามารถผลิตเป็นสินค้าออก เป็นที่นิยมแพร่หลายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เครื่องปั้นดินเผาในสุโขทัยมีรูปแบบเฉพาะ กล่าวคือ เครื่องปั้นดินเผาจากเตาแม่โจนของเมืองสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นเครื่องเคลือบผลิตจากเนื้อดินหยาบ เมื่อนำไปเผาเนื้อออกสีเทาหรือเทาดำ ผิวค่อนข้างพรุน จึงต้องทาน้ำดินสีขาวรองพื้นก่อนนำไปเขียนลายและเคลือบ เตาแม่โจนมักผลิตภาชนะสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ถ้วยชาม และกุ่มโทะ ลวดลายที่ตกแต่งมักเป็นรูปปลา ลายดอกไม้ และใบไม้

ส่วนเครื่องปั้นดินเผาจากเตาบ้านป่ายางผลิตจากเนื้อดินละเอียด เผาเนื้อแกร่งใช้อุณหภูมิสูง เมื่อเผาออกมาเป็นสีเทาหรือเทาดำ ผลผลิตจากบ้านป่ายางมีภาชนะต่าง ๆ เช่น โอ่ง ไห และเครื่องประดับ สถาปัตยกรรมเป็นตัวทวารบาล รูปถ้วยกัษั ตัวนาค ตัวมกร กระเบื้องเคลือบมุงหลังคา ตุ๊กตาขนาดต่าง ๆ ทั้งรูปคนและสัตว์

เครื่องปั้นดินเผาจากเตาบ้านเกาะน้อย เป็นแหล่งที่มีการผลิตมาก มีทั้งเครื่องเคลือบและไม่เคลือบ เนื้อดินที่นำมาใช้เป็นดินละเอียด และใช้ฝีมือประณีตในการเผา การเขียนลายประดับ และการเคลือบ ผลผลิตส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น จาน ชาม ถ้วย โถ ตุ๊กตารูปคนและสัตว์ต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- จิตา สาระยา. เมืองศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.
- ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.
- _____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนราม
คำแหง. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

3.

เตาเผาเครื่องสังคโลก

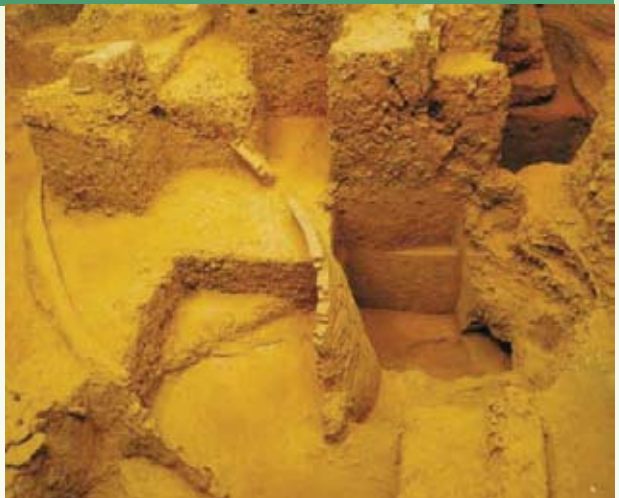
การผลิตเครื่องสังคโลกของชาวสุโขทัยนับเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีพัฒนาการต่อเนื่อง ตั้งแต่การใช้เนื้อดินที่มีคุณภาพ 2 ชนิด คือ ดินเหนียว และดินขาว การทำน้ำเคลือบจากดิน และการสร้างเตาเผาเครื่องสังคโลก เป็นผลให้เครื่องสังคโลกจากเมืองศรีสัชนาลัยมีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ และเป็นที่มาของชื่อ “เตาทุเรียง” ซึ่งสันนิษฐานว่ามาจาก “เตาเมืองเซียง” หมายถึงเตาเผาเครื่องสังคโลกของชาวสุโขทัยนั่นเอง

วิวัฒนาการของเตาเผาของสุโขทัย แสดงถึงความสามารถอย่างยอดเยี่ยมของชุมชน ที่พยายามปรับปรุงผลผลิตและความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม นักโบราณคดีพบว่า เตาเผาเครื่องสังคโลกมี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

เตาเผารุ่นแรกสุดเป็นเตาขุดในแหล่งผลิตบ้านเกาะน้อย เตาขุดเก่าแก่ที่สุดที่พบมีอายุประมาณ 940 ปีมาแล้ว คือสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 1553 ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยถึง 200 ปี เตาขุดที่บ้านเกาะน้อยซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกันหลายแบบ ที่แสดงถึงความพยายามปรับปรุงการผลิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เตาขุด คือเตาที่ขุดเข้าไปในดิน เพื่อระบายความร้อน มีทั้งแบบแนวเฉียง สำหรับใช้เผาภาชนะเนื้อแกร่ง ไม่เคลือบ ประเภทไห ครก บางชนิดระบายความร้อนแบบแนวตั้ง ใช้สำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผาเนื้อธรรมดา เช่น หม้อ กระเบื้องมุงหลังคา บางครั้งเตาเผาแบบนี้เรียกว่า เตามอญ อาจเป็นเพราะเริ่มต้นมีการผลิตเครื่องถ้วยมอญมาก่อน

ลักษณะเตาบ้านเกาะน้อย ซึ่งเป็นเตาประทุน มักใช้เผาเครื่องสังคโลกเนื้อแกร่ง ภาชนะที่เผาจะมีขนาดใหญ่

ลักษณะเตาบ้านป่ายาง ซึ่งมักผลิตหัวของเครื่องใช้ ที่เป็นสิ่งละอันพันละน้อย เรียกว่า “เตาหลวง”

ที่มาของภาพ : อิตา สารยา. เมืองศรีสัชนาลัย. หน้า 191 และ 192.

ต่อมาได้มีการปรับปรุงเตาเผาเครื่องสังคโลก เป็นการสร้างเตาที่อยู่บนดินครึ่งหนึ่ง อยู่ใต้ดินครึ่งหนึ่ง โดยใช้ฐานดินเดิมแต่ไพล่ส่วนหลังคาขึ้นมาข้างบนและใช้ดินเหนียวผสมทรายพอกก่ออิฐเป็นปล่องและถมนดินรอบ ๆ ป้องกันเตายุบ เตาลักษณะนี้เรียกว่า **เตาประทุน** ส่วนใหญ่จะใช้เผาเครื่องถ้วยชาม

เตาเผาเครื่องสังคโลกยุคสุดท้าย คือ **เตาอิฐ** ที่ก่อบนพื้นดิน โดยถมนดินอัดให้แน่น ทำเป็นเนินดินขนาดใหญ่ แล้วใช้อิฐก่อเป็นเตาทั้งหมด เตาชนิดนี้ทนความร้อนได้ดี อุณหภูมิสูง สามารถผลิตเครื่องสังคโลกที่มีคุณภาพได้

ภาชนะที่สร้างขึ้นจากเตาอิฐมักเป็นเครื่องถ้วยชามที่ส่งไปยังต่างประเทศ จะเห็นว่าการสร้างเตาเผาเครื่องสังคโลกของชาวสุโขทัยเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่มีวิวัฒนาการสืบต่อมายาวนาน ทำให้สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาใช้กันทั่วไปในดินแดนไทย และเป็นสินค้าออกที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยสืบต่อมาจนสิ้นสมัยอยุธยา

บรรณานุกรม

จิตา สาระยา. **เมืองศรีสุขนาลัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

4.

การค้าเครื่องสังคโลก

เนื่องจากเครื่องปั้นดินเผาเป็นภาชนะสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นเครื่องบ่งบอกฐานะทางสังคม เครื่องปั้นดินเผาที่มีคุณภาพจึงเป็นที่นิยมทั่วไป การผลิตและเครือข่ายการค้าเครื่องปั้นดินเผาจึงขยายตัวอย่างกว้างขวาง

สำหรับเครื่องสังคโลกซึ่งหมายถึงเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ เนื้อละเอียดที่ผลิตจากเมืองศรีสัชนาลัยและเมืองสุโขทัยนั้น แหล่งผลิตกระจายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำยมและลำแม่น้ำโจน ส่วนแหล่งผลิตอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตามลุ่มแม่น้ำหลายแหล่ง เช่น เตาบ้านบางปูน (เมืองสุพรรณบุรี) เतालุ่มน้ำน้อย (เมืองสิงห์บุรี) บ้านเตาไห เมืองสองแคว (เมืองพิษณุโลก) การผลิตเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกของชุมชนต่าง ๆ มีเครือข่ายการค้ากว้างขวางไปตามชุมชนรอบทะเลอ่าวไทยและชุมชนโพ้นทะเล เช่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เป็นต้น

ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 สินค้าเครื่องปั้นดินเผาและสังคโลกจากสุโขทัย ศรีสัชนาลัย ปะปนรวมอยู่กับเครื่องถ้วยจีน และเครื่องถ้วยของเวียดนามในเรือสำเภาที่เดินทางสู่เมืองท่าต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ดังหลักฐานที่ได้พบในซากเรือที่จมอยู่ในอ่าวไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือสำเภาจีน

ปลายสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น การค้าเครื่องสังคโลกได้แพร่ขยายมากยิ่งขึ้น โดยเส้นทางการค้ามีทั้งการค้าเครื่องสังคโลกภายในภูมิภาคและการค้าเครื่องสังคโลกทางทะเล

การค้าภายในภูมิภาค หรือภายในภาคพื้นทวีป เป็นเครือข่ายการค้าที่ใช้เส้นทางทางบก และตามลำแม่น้ำต่าง ๆ ได้แก่

- 1) เส้นทางการค้าจากสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย ไปทางตะวันออกผ่านเมืองทุ่งยั้ง เมืองฝาง (ในเขตจังหวัดอุดรธานี) ไปถึงเมืองน่าน
- 2) เส้นทางการค้าจากสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย ไปทางใต้ตามแม่น้ำยมไปถึงเมืองนครสวรรค์
- 3) เส้นทางในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จากนครสวรรค์ผ่านไปตามแม่น้ำท่าจีน ออกปากน้ำท่าจีน หรืออีกทางหนึ่งไปตามแม่น้ำน้อยผ่านเมืองต่าง ๆ ไปยังอยุธยา
- 4) เส้นทางการค้าตะวันตก จากสุโขทัยผ่านที่ราบสูงและทิวเขาไปถึงเมืองตาก ซึ่งเป็นชุมทางการค้าสำคัญ เข้าสู่ลุ่มแม่น้ำสาละวินถึงอ่าวเบงกอล เส้นทางนี้ตั้งแต่เขตอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ถึงเขตอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ได้มีการพบโบราณวัตถุจำนวนมาก รวมทั้งเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นถ้วยชามจีน เครื่องสังคโลก เครื่องเคลือบล้านาจากเตาสันกำแพง และเวียงกาหลง ซึ่งแสดงถึงการติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขากับชาวพื้นเมืองในที่ราบลุ่ม

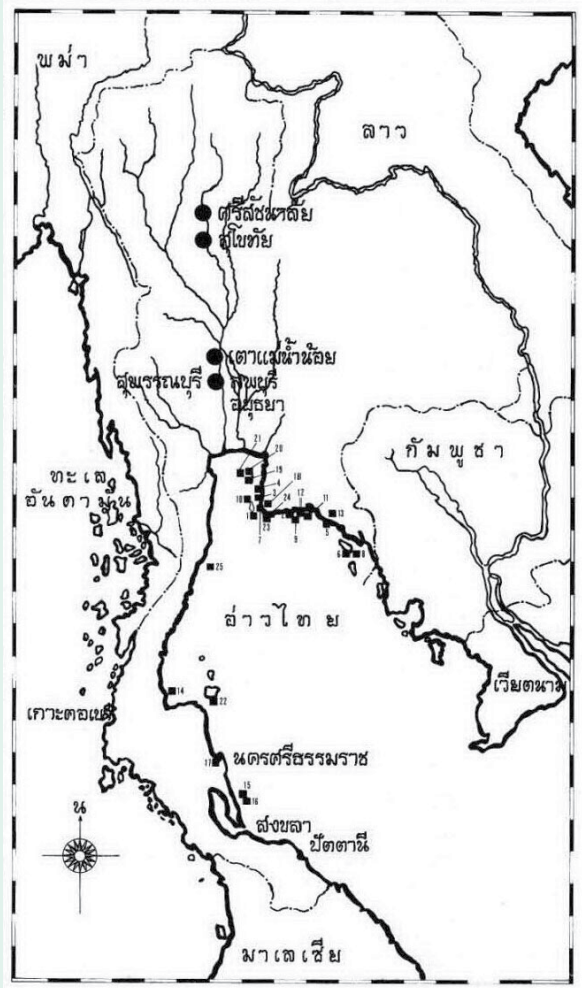
การค้าเครื่องสังคโลกทางทะเล โดยเรือสำเภาในน่านน้ำทะเลจีนใต้เดินทางค้าขายระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในหมู่เกาะอินโดจีน ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น รวมถึงเส้นทางการค้าเลียบชายฝั่งตามเมืองท่าในอ่าวไทย และหมู่เกาะใกล้เคียง

การค้าเครื่องสังคโลกทางทะเลขยายตัวอย่างกว้างขวาง ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 มีการใช้เรือสำเภาขนาดใหญ่บรรทุกเครื่องสังคโลกและเครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ เดินทางไปถึงญี่ปุ่น หรือผ่านช่องแคบมะละกาสู่ทะเลอันดามันและมหาสมุทรอินเดีย เครื่องสังคโลกเป็นที่นิยม ได้แก่ โถ หรือตลับสำหรับใช้บรรจุอัฐิของผู้ตาย ไหสีหูเคลือบสีน้ำตาลขนาดต่าง ๆ และภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ เช่น โอ่ง และไห และขนาดเล็ก เช่น คนที กระปุก โถ และถ้วย ทั้งเคลือบและไม่เคลือบ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยทั่วไป

ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 การค้าเครื่องสังคโลกค่อย ๆ ลดลง สันนิษฐานว่าตลาดการค้าเครื่องสังคโลกมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น จีนหันกลับมาผลิตเครื่องเคลือบชั้นดีส่งเป็นสินค้าออกอย่างแพร่หลายและเป็นที่นิยมมากกว่าเครื่องสังคโลกจากสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย ทั้งราชสำนักจีนได้ส่งเสริมพ่อค้าจีนให้ทำการค้าทางทะเล อีกปัจจัยหนึ่งคือ

ชาวตะวันตกสนใจและต้องการสินค้าจากป่า เช่น หนังสัตว์ งาช้าง ไม้หอม และเครื่องเทศ มากกว่าเครื่องสังคโลก

นอกจากนี้ การค้าเครื่องสังคโลกภายในภูมิภาคก็น้อยลงด้วย อาจเนื่องจากชุมชนต่าง ๆ นิยมสินค้าเครื่องปั้นดินเผาแบบทั่ว ๆ ไปที่ผลิตได้จากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งมีราคาถูกกว่า

แผนที่แสดงตำแหน่งที่ผลิตเครื่องสังคโลก

บรรณานุกรม

จิตา สารยา. **เมืองศรีสัชนาลัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **โบราณคดีและประวัติศาสตร์**

สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

5.

เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกในดินแดนไทย

เครื่องปั้นดินเผามีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่โบราณ จึงได้มีการผลิตและการคิดค้นปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตมาตลอด

ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทย เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงว่างดงาม มีเอกลักษณ์เป็นที่ยอมรับทั่วไป คือ เครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยเริ่มผลิตภาชนะดินเผาสีดำ ตกแต่งด้วยการขีดขีด และลายเชือกทาบ รูปทรงเป็นหม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง มีทั้งปลายสอบเข้าและผายออก ต่อมาการผลิตได้วิวัฒนาการขึ้น เนื้อดินมีสีขาวนวล ตกแต่งด้วยลายขีดขีด และเขียนลายสีแดงบริเวณไหล่ของภาชนะ ภายหลังจึงได้ผลิตภาชนะที่ตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า “สีดินเทศ” ลวดลายที่เขียนส่วนใหญ่เป็นลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด และลายก้นหอย

เครื่องปั้นดินเผาพบที่แหล่งโบราณคดีศรีมโหสถ เป็นกลุ่มเครื่องเคลือบจากแหล่งเตาเผาที่อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 - 19 เป็นเนื้อดินละเอียด มีสีขาวจนถึงสีเทานวล เคลือบสีน้ำตาล สีน้ำตาลเข้ม สีเขียวน้ำตาลงา หรือสีเขียวใส นอกจากนี้ ยังพบเครื่องมือ เครื่องใช้อื่น ๆ เช่น กระเบื้องมุงหลังคา และตุ๊กตาดินเผารูปสัตว์ต่าง ๆ

ทัพพีดินเผาก่อนประวัติศาสตร์
ยุคโลหะ (สำริด) ประมาณ 3,500 ปี¹

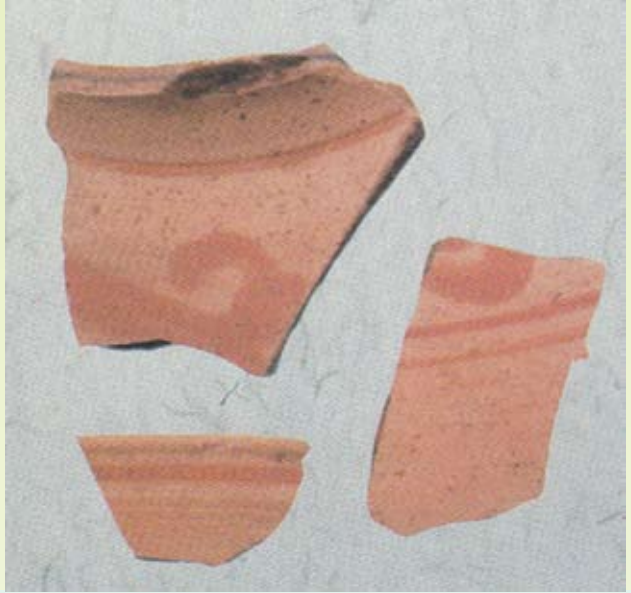
ตุ๊กตาสังคโลกรูปสัตว์ พบที่เตาบ้านป่ายาง²

ที่มาของภาพ : 1. จิตา สาระยา. เมืองศรีสัชนาลัย. หน้า 168.
2. ศิลปากร, กรม. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา. หน้า 115.

ภาชนะแบบไห¹

เศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีแดง²

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคกลางของไทยที่มีชื่อเสียงมี 2 แหล่ง คือ แหล่งผลิตที่ **ริมแม่น้ำน้อย** ในเขตวัดพระพรามค์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ พบเตาเผาจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะผลิตสินค้าภายในภูมิภาคแล้วยังผลิตเป็นสินค้าส่งออกไปยังประเทศใกล้เคียงด้วย

เครื่องปั้นดินเผาที่แหล่งผลิตแม่น้ำน้อยส่วนใหญ่เป็นงานที่ไม่เคลือบ เผาด้วยไฟแรงสูง เนื้อแกร่ง ประเภทเครื่องใช้ประจำวัน เช่น กระปุก ครก อ่าง กุณโฑ แจกัน 2 หู จาน ชาม ตู๊กตา และเครื่องประดับอาคาร

แหล่งผลิตอีกแห่งหนึ่งคือ **บ้านบางปูน ริมแม่น้ำสุพรรณ** (แม่น้ำท่าจีน) อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งนี้ทำจากดินเนื้อละเอียด เมื่อนำไปเผาเนื้อภาชนะเป็นสีแดง งานส่วนใหญ่ที่ผลิตขึ้นเป็นงานไม่เคลือบ มีทั้งเผาด้วยไฟแรงสูง เนื้อแกร่ง และเผาไฟแรงต่ำ ภาชนะที่ผลิตมีทั้งชาม อ่าง กุณโฑ กระปุก ไห ฝาภาชนะต่าง ๆ และตุ๊กตารูปสัตว์

ส่วนแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่เมืองศรีสัชนาลัย - สุโขทัย ที่เตาบ้านปายาง และเตาบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัย และเตาแม่โจน เมืองสุโขทัย มีหลายรูปแบบ เช่น

ที่มาของภาพ : 1. ศิลปากร, กรม. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองศรีมโหสถ. หน้า 81.
2. โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 109.

ตุ๊กตาเสียบาลลังคโลกเตาบ้านเกาะน้อย
แสดงคติความเชื่อของชาวไทยเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์¹

คนที่ลึงคโลกลายดำเป็นรูปลายนก
ได้รับอิทธิพลจากจีน²

บรรณานุกรม

- ธิดา สาระยา. **เมืองศรีสัชนาลัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองศรีมโหสถ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2535.
- _____. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองศรีมโหสถ 2**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2536.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 21. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2548.

ที่มาของภาพ : 1. ธิดา สาระยา. **เมืองศรีสัชนาลัย**. หน้า 180.
2. ธิดา สาระยา. **เมืองศรีสัชนาลัย**. หน้า 147.

POST-TEST

ชุดที่ 3 สังคโลก

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดคือแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในพุทธศตวรรษที่ 19
 - ก. บ้านบางปูน (สุพรรณบุรี)
 - ข. ลุ่มน้ำน้อย (สิงห์บุรี)
 - ค. เมืองสองแคว (พิษณุโลก)
 - ง. ชุมชนเซลียง (ศรีสะเกษ)
2. แหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่ใหญ่ที่สุดของอาณาจักรสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. เตาแม่โจน
 - ข. เตาบ้านป่ายาง
 - ค. เตาบ้านเกาะน้อย
 - ง. เตาเมืองเซลียง
3. การที่จีนหันมาค้าเครื่องเคลือบจีนดีเป็นสินค้าออกมีผลต่อการค้าเครื่องสังคโลกของไทยอย่างไร
 - ก. ชาวตะวันตกสนใจเครื่องเคลือบจีนมากกว่า
 - ข. การค้าเครื่องสังคโลกของไทยลดลง
 - ค. จีนเลิกการค้าเครื่องสังคโลกกับไทย
 - ง. ถูกทุกข้อ
4. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี มีเทคโนโลยีด้านใด
 - ก. เครื่องเคลือบสีเขียวชั้นดี
 - ข. การทำกระเบื้องดินเผาและเครื่องประดับอาคาร
 - ค. การผลิตตุ๊กตาเสียบาลใช้สะเดาะเคราะห์
 - ง. การทำเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีแดง
5. ซากเรือที่จมอยู่ในอ่าวไทยมีเครื่องสังคโลกอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องใด
 - ก. สินค้าสังคโลกเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต
 - ข. เครื่องสังคโลกเป็นที่นิยมกว้างขวางทั่วไป
 - ค. การค้าเครื่องสังคโลกทางทะเลของไทยที่กว้างขวางถึงหมู่เกาะอินโดนีเซีย
 - ง. ไทยมีความสามารถทางการค้าระหว่างประเทศ

6. เตาเรือนแรกสุดในแหล่งผลิตของชุมชนชาวสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. เตาอิฐ
 - ข. เตาชุด
 - ค. เตาหมอญ
 - ง. เตาประทุน
7. ข้อใดหมายถึงเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบที่ผลิตที่สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย
 - ก. สังคโลก
 - ข. ช้องโลก
 - ค. สวรรคโลก
 - ง. เตาทุเรียง
8. เส้นทางการค้าเครื่องสังคโลกระหว่างสุโขทัยกับอยุธยาคือข้อใด
 - ก. สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - เมืองทุ่งยั้ง
 - ข. แม่น้ำเจ้าพระยา - แม่น้ำท่าจีน - แม่น้ำน้อย
 - ค. แม่น้ำสาละวิน - อ่าวเบงกอล - ชายฝั่งทะเลอันดามัน
 - ง. แม่น้ำปิง - วัง - ยม - น่านถึงนครสวรรค์
9. การพบเครื่องสังคโลกบรรจุอาหารฝังพร้อมคนตายในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ข้อใดคือข้อสรุปที่ถูกต้อง
 - ก. การค้าเครื่องสังคโลกของไทยมีมาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
 - ข. ชุมชนบ้านเชียงสามารถผลิตเครื่องสังคโลกได้มานานแล้ว
 - ค. ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์
 - ง. ถูกทุกข้อ
10. วิวัฒนาการของเตาเผาที่พบในอาณาจักรสุโขทัย แสดงถึงเรื่องใดได้ชัดเจน
 - ก. ภูมิปัญญาของชาวสุโขทัยในอดีต
 - ข. การผสมผสานความรู้จากธรรมชาติ
 - ค. การปรับปรุงผลผลิตให้มีประสิทธิภาพ
 - ง. การขยายตัวของการค้าเครื่องสังคโลกของสุโขทัย

เฉลย

1. ง	2. ค	3. ข	4. ง	5. ค
6. ข	7. ก	8. ข	9. ค	10. ก

ชุดที่ 4 ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย

ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การศึกษาเอกสารประกอบสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ชุดที่ 4 ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย นักเรียนจะได้รับความรู้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี ดังนี้

๑ ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ม.1/ส 4.1 ข้อ 3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๑ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ม.1/ส 4.3 ข้อ 2 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

ม.1/ส 4.3 ข้อ 3 วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัย และสังคมไทยในปัจจุบัน

PRE-TEST

ชุดที่ 4 ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. คำว่า “**ชีช่าง**” หมายถึงข้อใด
 - ก. ช่างอิสระ
 - ข. ช่างพื้นเมือง
 - ค. พระภิกษุที่ชำนาญทางช่าง
 - ง. ช่างทางราชการที่สังกัดในกรมกองต่าง ๆ
2. การประดิษฐ์เครื่องสังคโลกถือเป็นศิลปกรรมประเภทใด
 - ก. จิตรกรรม
 - ข. ประติมากรรม
 - ค. สถาปัตยกรรม
 - ง. ช่างศิลป์ไทย
3. หลักฐานทางด้านจิตรกรรมในสมัยสุโขทัยปรากฏอยู่ที่ใด
 - ก. อุโมงค์ภายในวัดศรีชุม
 - ข. จิตรกรรมฝาผนังวัดมหาธาตุ สุโขทัย
 - ค. รอบเจดีย์ประธานวัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัย
 - ง. ถูกทุกข้อ
4. รูปทรงพระเจดีย์ที่ถือเป็นแบบเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของสมัยสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. ทรงระฆัง
 - ข. ทรงปราสาทยอด
 - ค. ทรงดอกบัวตูม
 - ง. ทรงฝักข้าวโพด
5. ศิลปกรรมการปั้นพระพุทธรูปที่ถือว่างดงามเป็นเอกลักษณ์ของสมัยสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. พระพุทธรูปนาคปรก
 - ข. พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิ
 - ค. พระพุทธรูปปางมารวิชัย
 - ง. พระพุทธรูปลีลา

6. ข้อใดคือผลงานการหล่อโลหะพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่แสดงถึงฝีมือเชิงช่างชั้นเยี่ยม
 - ก. พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
 - ข. พระอัฐมรารศ วัดสะพานหิน จังหวัดสุโขทัย
 - ค. พระพุทธรูปที่ระเบียงรอบวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย
 - ง. พระพุทธรูปลีลาที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย
7. ลักษณะศิลปกรรมในวัดใดที่แสดงถึงอิทธิพลของอาณาจักรเขมรที่มีมาก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
 - ก. วัดสะพานหิน สุโขทัย
 - ข. วัดศรีชุม สุโขทัย
 - ค. วัดพระบรมธาตุ กำแพงเพชร
 - ง. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย
8. เจดีย์ทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์สร้างขึ้นในสมัยใด
 - ก. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
 - ข. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - ค. พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาเลิไทย)
 - ง. พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल)
9. เครื่องไม้จำหลักที่ถือว่างดงามในสมัยสุโขทัยคือข้อใด
 - ก. สังคโลกประดับหลังคา
 - ข. เติร์ดเทวดาที่วัด
 - ค. พระพุทธรูปปางมารวิชัย
 - ง. ประติรูปเทวดาทรงพระขรรค์ ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเซลียง
10. เจดีย์ประธานของวัดสระศรีที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ตระพังตระกอน และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงการรับพระพุทธศาสนาจากลังกามีรูปแบบเจดีย์เป็นอย่างไร
 - ก. ทรงระฆัง
 - ข. ทรงปราสาท
 - ค. ทรงดอกบัวตูม
 - ง. ทรงฝักข้าวโพด

เฉลย

1. ค	2. ข	3. ก	4. ค	5. ง
6. ก	7. ง	8. ค	9. ง	10. ก

1.

ศิลปกรรมไทย

ไทยเป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์มาช้านาน ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นการสร้างสรรคของช่างศิลป์ไทยในศิลปะแขนงต่าง ๆ ในดินแดนไทยอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ งานปูนปั้น งานจิตรกรรมไทย งานเครื่องไม้จำหลัก งานหล่อโลหะ งานเครื่องถม งานทอผ้า เป็นต้น ซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านี้ได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทยที่สืบสานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสังคมไทยอยู่ทุกวันนี้เป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญ ที่สามารถผลิตศิลปกรรมทั้งงดงาม น่าดู น่าใช้สอย วิชาชีพที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเหล่านี้ เช่น ช่างทอง ช่างปั้น ช่างไม้ ช่างถม ช่างประดับมุก ซึ่งช่างในสมัยโบราณสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ช่างหลวง หรือช่างทางราชการที่สังกัดในกรม กองต่าง ๆ เช่น ช่างสิบหมู่มีหน้าที่ก่อสร้างสถานที่ต่าง ๆ หรือผลิตศิลปวัตถุเพื่อพยุหยาของราชการ
2. ช่างพระ หรือชีช่าง เป็นช่างที่ทำงานอยู่ในวัดวาอารามต่าง ๆ ช่างเหล่านี้มักอยู่ในสมณเพศ เช่น พระภิกษุ สามเณร
3. ช่างเขลยศักดิ์ หรือช่างที่ประกอบอาชีพโดยอิสระ

งานเครื่องถม

ที่มาของภาพ : โครงการสืบสารมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 423 และ 432.

4. **ช่างพื้นบ้าน พื้นเมือง** เป็นช่างที่มีความเชี่ยวชาญตามแบบพื้นบ้าน พื้นเมืองของตน ซึ่งมักจะได้รับการถ่ายทอดวิชาช่างจากบรรพบุรุษ และทำงานอยู่ในท้องถิ่นของตน

ศิลปกรรมไทย แบ่งประเภทของงานได้หลายลักษณะ เช่น สถาปัตยกรรม (ด้านการก่อสร้างอาคารสถานที่) ประติมากรรม (การปั้น เช่น เครื่องสังคโลก พระพุทธรูป) จิตรกรรม (การวาดภาพระบายสี)

ปัจจุบันงานศิลปกรรมไทยเหลือน้อยลง เนื่องจากความนิยมและความจำเป็นในการใช้งาน หรือใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่มีความงามทางศิลปะลดลง ทั้งช่างฝีมือที่มีความรู้ความชำนาญในงานช่างศิลป์ไทยได้ลดลงไปด้วย ซึ่งหมายถึงศิลปวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยจะสูญหาย และเหลือน้อยลงไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทย ให้กว้างขวางออกไป พร้อมเสริมสร้างสำนึกในความภาคภูมิใจในสมบัติวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

มรดกานุกรม

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. **มรดกช่างศิลป์ไทย.** กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2512.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **กำแพงเพชร มรดกโลกทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เที่ยวเมืองพระร่วง.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิมหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2519.

วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **สุโขทัย รุ่งอรุณแห่งความสุข.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย : ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ.** เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

2.

จิตรกรรมไทยในสมัยสุโขทัย

จิตรกรรมรูปพญเทวดา (พระโพธิสัตว์) มือถือตาลปัตร

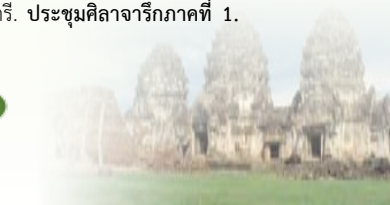
จิตรกรรมรูปเสริวานิช
(พระโพธิสัตว์)

มือขวาประคองภาดทองคำ

งานจิตรกรรมไทยหรืองานของช่างเขียนที่เกี่ยวกับการวาดและระบายสีให้เกิดเป็นลวดลายหรือภาพต่าง ๆ มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยนิยมเขียนขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาตามผนัง โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในคูหาองค์พระปรางค์ พระสถูปเจดีย์ และที่ผนังถ้ำ ซึ่งจะเรียกว่า จิตรกรรมฝาผนัง นอกจากนี้ ยังมีจิตรกรรมที่เขียนลงในสมุดไทย เช่น สมุดภาพไตรภูมิ และเขียนลงบนผืนผ้าที่เรียกว่า ภาพพระภูมิกอีกด้วย

งานช่างเขียนเหล่านี้เขียนด้วยเทคนิคและวิธีการเฉพาะซึ่งมีลักษณะพิเศษเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นงานที่สร้างขึ้นแบบกึ่งอุดมคติที่เกิดจากความคิด การสังเกต และจินตนาการของช่างเขียน โดยอาศัยสภาพแวดล้อมมาดัดแปลงแต่งเติม จนเป็นศิลปะที่มีรูปแบบและความงามมีลักษณะเฉพาะนิยมเรียกว่า จิตรกรรมไทยแบบประเพณี ที่สำคัญคือ เป็นภาพเขียนสีฝุ่นผสมกาว มีการแบ่งองค์ประกอบภาพและจัดวางภาพอย่างเป็นระบบ และกันภาพด้วยลวดลายชนิดต่าง ๆ ตัวภาพสำคัญมีความงดงามตามอุดมคติ ส่วนตัวภาพประกอบอื่น ๆ มักมีลักษณะเหมือนจริง กิริยาของตัวภาพบุคคลสื่อความหมายของเรื่องได้อย่างมีแบบแผน แม้เขียนภาพเพียงกลุ่มเดียวก็ทำให้เข้าใจเรื่องราวได้จนจบบริบูรณ์ การเขียนภาพในลักษณะดังกล่าวนี้มีการทำสืบต่อมาช้านานจนถึงปัจจุบัน

ที่มาของภาพ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลปากรภาคที่ 1. หน้า 142.

ภาพจิตรกรรมในสมัยสุโขทัยที่ปรากฏหลักฐานมีเพียง 3 แห่ง คือ ภาพจิตรกรรมในอุโมงค์ภายในผนังมณฑปประธานวัดศรีชุม เมืองสุโขทัย และภาพจิตรกรรมในเรือนธาตุของเจดีย์ทรงปราสาท 2 องค์ คือ เจดีย์บริวารในวัดเจ็ดแถวกับเจดีย์ประธานในวัดเขาใหญ่ เมืองศรีสัชนาลัย

ลักษณะภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในอุโมงค์วัดศรีชุมเป็นภาพจำหลักลายเส้น และงานจิตรกรรมเขียนสี โดยที่เพดานอุโมงค์กรุด้วยแท่งหินชนวนนั้น มีงานจำหลักหินเป็นลายเส้นภาพ และตัวอักษรบรรยายภาพ แสดงเรื่องราวในนิบาตชาดกเรียงตามลำดับเรื่องมากกว่า 100 เรื่อง บนผนังอุโมงค์บางตอนเคยมีภาพเขียนสีปรากฏอยู่ กล่าวกันว่าเป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งเรียงเป็นแถว ซึ่งหมายถึงอดีตพุทธ ปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ได้ลบเลือนไปเกือบหมดสิ้น

ส่วนภาพจิตรกรรมภายในเจดีย์ทั้งสองแห่งที่เมืองศรีสัชนาลัยเป็นเรื่องอดีตพุทธ ประกอบด้วยภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งเรียงแถวตามแนวนอนซ้อนเป็นชั้น ๆ

ภาพจิตรกรรมไทยในสมัยสุโขทัยเหล่านี้ นับว่าเป็นตัวแทนของจิตรกรรมไทยสมัยสุโขทัยสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรมอย่างมากก่อนที่จะถูกผนวกเข้ารวมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา

บรรณานุกรม

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้า
คุรุสภา, 2512.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.ม.จ. . ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,
2542.

3.

สถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย

สถาปัตยกรรมสุโขทัยมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นศาสนาที่ชาวสุโขทัยศรัทธา นับถือ สถาปัตยกรรมสุโขทัยที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ สถูปเจดีย์ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลังกาและที่อื่น ๆ และได้ประดิษฐ์คิดค้นเป็นรูปแบบเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของสุโขทัยด้วย

สถูปเจดีย์สุโขทัยมีอยู่ 3 แบบ คือ

1. เจดีย์ทรงระฆัง
2. เจดีย์ทรงดอกบัวตูม
3. เจดีย์ทรงปราสาทยอด

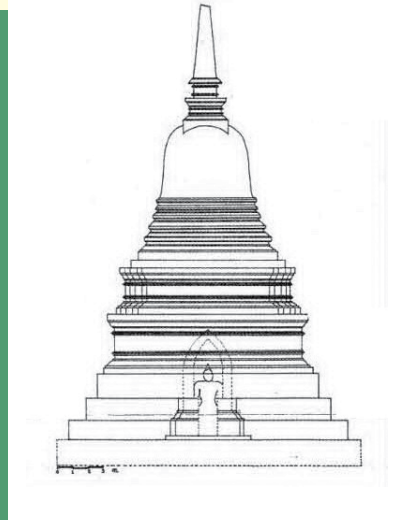
เจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัย เข้าใจว่าเป็นเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ซึ่งแผนผังการ

สร้างวัดที่มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัดในสมัยสุโขทัยมีความเรียบง่าย คือ มีเจดีย์เป็นประธานของวัด ด้านหน้ามีวิหารหันไปทางทิศตะวันออก ท้ายวิหารมีส่วนที่ยื่นมาติดกับฐานเจดีย์ หรืออาจแยกส่วนกัน บางแห่งอาจมีระเบียงคดล้อมรอบเจดีย์ เช่น วัดช้างล้อมสุโขทัย และบางแห่งมีกำแพงแก้วล้อมรอบเจดีย์ประธาน เช่น วัดช้างล้อมศรีสัชนาลัย

ลักษณะของเจดีย์ทรงระฆัง ประกอบด้วยฐานเขียงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประมาณ 1 - 2 ฐานรองรับ ฐานบัวคว่ำ - บัวหงาย และมีฐานเขียงอีก 3 - 4 ฐาน จึงต่อด้วยชุดบัวถลา เรียงซ้อนกันซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัย เหนือฐานบัวถลาเป็นบัวปากกระฆัง ประกอบด้วยบัวคว่ำ - บัวหงาย มีการปั้นลายกลีบบัวประดับ โดยมีองค์ระฆังขนาดใหญ่และเตี้ยใกล้เคียงกับต้นแบบที่ลังกา ส่วนยอดบัลลังก์ คือ ฐานบัวคว่ำ - บัวหงายเหนือองค์ระฆัง ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉน และปลี เรียงต่อกันไป

เจดีย์ทรงดอกบัวตูม ถือเป็นรูปแบบเฉพาะของสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยอย่างแท้จริง โดยช่างชาวสุโขทัยได้พัฒนาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมในแหล่งต่าง ๆ มาเป็นรูปแบบของตนเองปรากฏในเมืองต่าง ๆ ของสุโขทัย เช่น เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุ เจดีย์ประธานวัดโอสภาราม เมืองสุโขทัย องค์ประกอบของเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนล่าง ประกอบด้วยฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส รองรับฐานบัว (บัวคว่ำ - บัวหงาย) ประดับลูกแก้ว ออกไก่ที่ฐาน

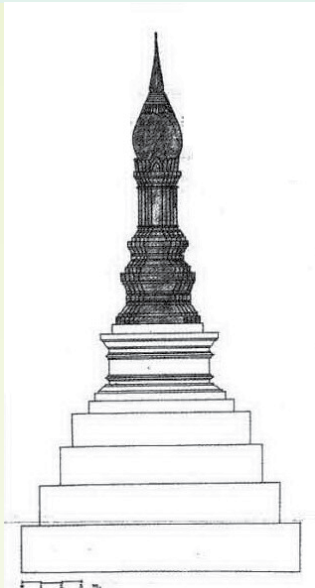

ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆัง

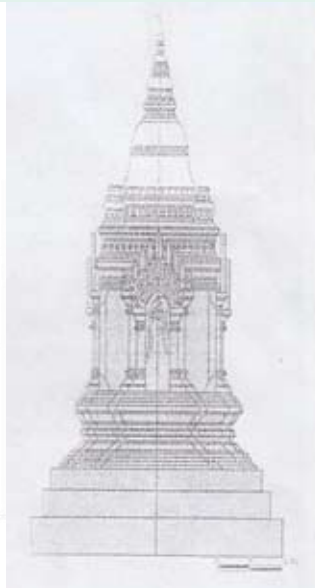
ส่วนกลาง ประกอบด้วยชุดฐานบัวลูกฟักซ้อนกัน 2 ฐาน ส่วนใหญ่อยู่ในผังเพิ่มมุมไม้ 20 นิยมเรียกว่า ชั้นแวนฟ้า ถัดขึ้นไปเป็นส่วนของเรือนธาตุอยู่ในผังเพิ่มมุมไม้ 20 เช่นเดียวกัน

ส่วนยอด ประกอบด้วยส่วนที่เชื่อมต่อจากเรือนธาตุ ได้แก่ บรรพแถลง และกลีบนูนรองรับ ส่วนองค์ระฆังที่มีลักษณะเป็นพุ่มคล้ายดอกบัวตูม จึงเรียกว่า **พุ่มข้าวบิณฑ์** หรือทรงยอดดอกบัวตูม ส่วนยอดของดอกบัวตูม ทำเป็นวงแหวนซ้อนกันเป็นชั้น ๆ รองรับส่วนยอดสุดคือ ปลียอด

เจดีย์ทรงปราสาทยอด เป็นงานสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยที่ปรากฏในเจดีย์บริวาร โดยเฉพาะในวัดที่มีเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมเป็นประธานของวัด นิยมสร้างเจดีย์บริวารเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด หรือปราสาทห้ายอด เช่น ที่วัดมหาธาตุ วัดเจดีย์เจ็ดแถว วัดสวนแก้วอุทยานน้อย เจดีย์ทรงปราสาทยอดเกิดขึ้นจากการผสมผสานรูปแบบระหว่างปราสาทขอมกับปราสาทยอดที่มาจากพุกามและล้านนา ซึ่งเกิดขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะของสมัยสุโขทัย

ลายเส้นเจดีย์ทรงดอกบัวตูม

ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอด

บรรณานุกรม

มานพ ธนอมศรี. สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลก. กรุงเทพฯ : พีพีเวิลด์ มีเดีย, 2546.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึก และ ศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

4.

งานปูนปั้นสมัยสุโขทัย

งานปูนปั้น หมายถึง การทำลวดลายหรือภาพที่เกิดจากการปั้นปูนสำหรับใช้ในการประดับตกแต่ง ตลอดจนทำเป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม ถือเป็นงานทางศิลปกรรมของช่างไทยที่มีมาแต่โบราณ โดยนิยมใช้ในงานประดับตกแต่งศาสนสถาน ซึ่งส่วนใหญ่จะก่อสร้างด้วยอิฐและศิลาแลง จึงใช้การปั้นปูนเป็นรายละเอียดประดับตกแต่ง วัสดุที่ใช้ในงานปั้นนั้นมักใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น วัสดุหลักคือปูนขาวที่ได้มาจากหินปูนหรือเปลือกหอยทะเลเผาไฟ ซึ่งมีกรรมวิธีเตรียมการให้มีคุณภาพเหนียว และจับตัวให้แข็งแรงด้วยการตำหรือโคลก และผสมวัสดุต่าง ๆ เข้าไป ผลงานที่มีชื่อเสียงของศิลปกรรมปูนปั้นชั้นเยี่ยมมีอยู่หลายแห่งทั้งศิลปะลพบุรี ศิลปะล้านนา ศิลปะอยุธยา

ปูนปั้นประดับฐานเจดีย์
วัดพระพายหลวง

ลวดลายปูนปั้นประดับโบราณสถาน
สมัยสุโขทัย

ปูนปั้นประดับโบราณสถาน
ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย

ที่มาของภาพ : โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 50, 52 และ 53.

ส่วนศิลปะสุโขทัยนั้น ลวดลายปูนปั้นที่มีฝีมืองดงามมีอยู่หลายแห่ง เช่น ลวดลายปูนปั้นประดับที่มณฑปวัดตระพังทองกลางเป็นภาพพุทธประวัติ

ภาพปูนปั้นประดับรองฐานเจดีย์ประธานวัดเจติยสี่ห้องสุโขทัย ปั้นเป็นรูปบุคคลทั้งบุรุษและสตรีสวมอาภรณ์และเครื่องประดับต่าง ๆ กัน ในมือถือหม้อปูลงพระ มีพันธุ์พฤกษา แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่วัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัย รอบ ๆ เจดีย์ประธานมีปูนปั้นรูปพระสาวกในท่าอัญชลี และเจดีย์รายรอบประธานมีลวดลายปูนปั้นศิลปะลังกา และลวดลายปูนปั้นตกแต่งผนังและเสาวิหารวัดนางพญา ศรีสัชนาลัย และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง ศรีสัชนาลัย

ส่วนพระพุทธรูปปูนปั้นนั้น ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 พระพุทธรูปรุ่นแรกของสุโขทัย ส่วนใหญ่มีพระพักตร์ค่อนข้างกลม เช่น พระอจนะ วัดศรีชุม พระอัฐฐารศ วัดสะพานหิน วัดมหาธาตุ และพระพุทธรูปปูนปั้นที่ระเบียงรอบวัดพระพายหลวง โดยนิยมสร้างพระพุทธรูปสี่อริยาบถ คือ นั่ง ยืน นอน เดิน พระพุทธรูปปูนปั้นที่เป็นงานประติมากรรมลอยตัวถือว่าเป็นพุทธศิลป์ที่งดงามมากเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัย คือ พระพุทธรูปลีลาปูนปั้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย ส่วนพระพุทธรูปปูนปั้นที่เมืองกำแพงเพชรแม้จะเป็นแบบศิลปะสุโขทัย แต่ช่างท้องถิ่นได้พัฒนาจนเกิดเป็นรูปแบบสกุลช่างเมืองกำแพงเพชร ใช้ศิลาแลงเป็นแกนหรือเป็นโคลน แล้วใช้ปูนปั้นตกแต่งผิวด้านนอก

นอกจากนี้ ยังมีการปั้นเป็นรูปบุคคลต่าง ๆ เพื่อประดับสถาปัตยกรรม เช่น รูปเทวดา พระสาวกยักษ์ และปูนปั้นที่เป็นรูปสัตว์ประดับโบราณสถาน เช่น หน้ากาก หรือเกียรติมุขที่วัดมหาธาตุ สุโขทัย ปูนปั้นรูปช้างครึ่งตัว ประดิษฐานที่วัดช้างล้อม วัดสิงห์ วัดพระสี่อริยาบถ วัดพระนอน วัดพระแก้ว

พระพุทธรูปปูนปั้นที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง

มรดกนามุกรม

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, 2512.

ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

5.

งานเครื่องมือจำหลักสมัยสุโขทัย

งานเครื่องมือจำหลัก หมายถึง งานศิลปกรรมที่กระทำบนเนื้อไม้ด้วยวิธีการสลัก ฉลัก หรือจำหลักให้เป็นรูปร่าง ลวดลายด้วยเครื่องมือต่าง ๆ เป็นงานที่ช่างต้องมีความรู้ความชำนาญ เพราะต้องใช้ความประณีตในการถ่ายทอดรูปแบบ และลวดลายลงบนวัสดุที่เป็นไม้ ด้วยการใช้เครื่องมือที่ทำจากโลหะ เช่น ขวาน ฝั้ง (เครื่องมือถากไม้ รูปคล้ายจอบหน้าแคบ) สว่า ค้อนไม้ สว่าน ในการแกะสลักไม้ให้เกิดรูปทรง และความงดงามสมบูรณ์ตามที่ต้องการ

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ถ้ำระฆัง
อำเภอบ้านด่านลายหอย จังหวัดสุโขทัย

งานจำหลักไม้ภาพทวารบาล สมัยสุโขทัย

- ที่มาของภาพ : 1. พระพุทธรูปปางมารวิชัย, สุภัทรดิศ ดิสกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. หน้า 120.
2. งานจำหลักไม้, โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 157.

งานจำหลักไม้ เป็นงานที่ช่างไทยทำมาแต่โบราณ เพราะประเทศไทยเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ไม้จึงเป็นวัสดุที่มีในธรรมชาติ หาได้ง่าย และใช้ประโยชน์ได้อย่างมากมาย ด้วยเหตุนี้งานเครื่องไม้จำหลักจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด งานศิลปกรรมประเภทนี้ จึงมีหลายอย่าง เช่น งานจำหลักไม้ส่วนประกอบประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม เช่น บานประตู หน้าบัน คันทวย ของบ้านเรือน โบสถ์ วิหาร ตลอดจนปราสาทราชวัง และเป็นลวดลายประดับสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนงานจำหลักเป็นประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป เทวรูป เป็นต้น

งานเครื่องไม้จำหลักได้เริ่มต้นเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐานเด่นชัด เพราะไม้จะผุพังเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา งานเครื่องไม้จำหลักในสมัยสุโขทัยที่หลงเหลืออยู่ เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัยพบที่ถ้ำระฆัง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย และประตูไม้จำหลักรูปเทวดาทรงพระขรรค์ (ทวารบาล) พบที่พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียงศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

เพดานไม้จำหลัก
พระปรางค์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง

บรรณานุกรม

มานพ ถนอมศรี. สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลก. กรุงเทพฯ : พีพีเวิลด์ มีเดีย, 2546.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึก และ ศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ที่มาของภาพ : สุภัทรดิศ ดิสกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. หน้า 124.

6.

งานหล่อโลหะ=สมัยสุโขทัย

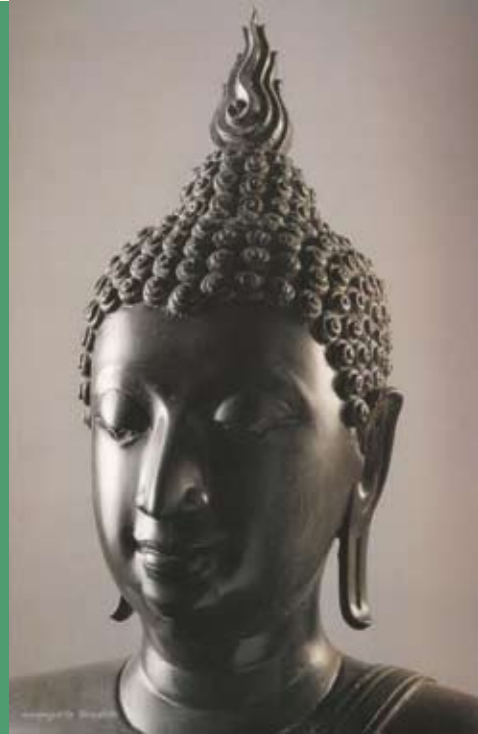
งานหล่อโลหะของไทยนั้น ถือเป็นงานศิลปกรรมไทย ที่ช่างไทย มีความเชี่ยวชาญ และสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน อาจจะสืบย้อน ขึ้นไปจนถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งรู้จักหล่อสำริดเมื่อประมาณ 4,500 ปีมาแล้ว

วิธีการหล่อโลหะเป็นการสร้างงานศิลปกรรมและประติมากรรม ด้วยโลหะชนิดต่าง ๆ เช่น สำริด ทองแดง และทองเหลือง ด้วยการ ทำให้โลหะละลายเป็นของเหลว แล้วเทลงไปในแม่พิมพ์ที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อบังคับให้โลหะเหลวซึ่งอยู่ในนั้น เมื่อโลหะคลายความร้อน และคงตัว แข็งดังเดิม ก็จะเป็นรูปทรงตามแม่พิมพ์ พอแกะแม่พิมพ์ออกก็จะได้ รูปโลหะหล่อ งานหล่อโลหะด้วยกระบวนการแบบนี้มีชื่อเรียกเฉพาะว่า วิธีหล่อโลหะอย่างสูญขี้ผึ้ง ซึ่งเป็นวิธีการเฉพาะของช่างไทยแต่โบราณ

งานหล่อสำริดในสมัยสุโขทัย ได้แก่ พระพุทธรูป และเทวรูป ถือว่าเป็นงานประติมากรรมสำริดที่มีความงามตามอุดมคติ แสดงถึงฝีมือเชิงช่างชั้นเยี่ยมที่มีความสามารถสูง ผลงานที่แสดงความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว เช่น

พระศรีศากยมุนี ที่ประดิษฐานที่พระวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย ถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงาม และมีขนาดใหญ่มาก องค์หนึ่งของประเทศไทย สร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาเลิไทย) เมื่อราว พ.ศ. 1905 ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พระวิหาร วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

พระพุทธรชินราช ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก พระพุทธรชินสีห์ ปัจจุบันอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระพุทธรูปสำริด

ที่มาของภาพ : โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 318.

พระพุทธชินราช
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

พระศรีศากยมุนี
วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้า
คุรุสภา, 2512.
ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย
กำแพงเพชร. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.
สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,
2542.

ที่มาของภาพ : โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. มรดกช่างศิลป์ไทย. หน้า 320 และ 321.

POST-TEST

ชุดที่ 4 ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

- คำว่า “ช่างฉลวยศักดิ์” หมายถึงข้อใด
 - ช่างอิสระ
 - ช่างพื้นเมือง
 - พระภิกษุที่ชำนาญทางช่าง
 - ช่างทางราชการที่สังกัดในกรมกองต่าง ๆ
- การปั้นพระพุทธรูปที่งดงามในสมัยสุโขทัยถือเป็นศิลปกรรมประเภทใด
 - จิตรกรรม
 - ประติมากรรม
 - สถาปัตยกรรม
 - ช่างศิลป์ไทย
- ข้อใดไม่ใช่หลักฐานทางด้านจิตรกรรมในสมัยสุโขทัย
 - ภาพในอุโมงค์ภายในวัดศรีชุม
 - ภาพในเจดีย์บริวารในวัดเจ็ดแถว ศรีสัชนาลัย
 - ภาพในเจดีย์ประธานในวัดเขาใหญ่ ศรีสัชนาลัย
 - ภาพในองค์พระปรางค์วัดมหาธาตุ สุโขทัย
- พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธานในวัดใด
 - วัดศรีสวาย สุโขทัย
 - วัดพระพายหลวง สุโขทัย
 - วัดมหาธาตุ สุโขทัย
 - วัดชนะสงคราม สุโขทัย
- ข้อใดหมายถึงพระพุทธรูปปูนปั้นยุคแรกของสุโขทัยที่ถือว่างดงามมาก
 - พระอจนะ วัดศรีชุม
 - พระพุทธรูปลีลา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
 - รูปพระสาวกยักษ์ วัดพระพายหลวง
 - ถูกทุกข้อ

6. ข้อใดคือผลงานการหล่อโลหะพระพุทธรูปสุโขทัยที่แสดงถึงฝีมือเชิงช่างชั้นเยี่ยม
 - ก. พระศรีศากยมุนี
 - ข. พระพุทธชินราช
 - ค. พระพุทธชินสีห์
 - ง. ถูกทุกข้อ
7. ศิลปกรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย มีลักษณะเป็นอย่างไร
 - ก. เอกลักษณะในศิลปกรรมไทย
 - ข. ผสมผสานวัฒนธรรมชาติต่าง ๆ
 - ค. เอกลักษณะศิลปกรรมไทยสมัยสุโขทัย
 - ง. มีอิทธิพลของอาณาจักรเขมร
8. รูปทรงพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาเลิไทย) คือข้อใด
 - ก. เจดีย์ทรงระฆัง
 - ข. เจดีย์ทรงปราสาท
 - ค. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
 - ง. เจดีย์ทรงฝักข้าวโพด
9. ประติมากรรมหลักรูปเทวดาทรงพระขรรค์ (ทวารบาล) ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง สุโขทัย มาจากที่ใด
 - ก. วัดศรีพิจิตรกัณฑ์กัลยาราม
 - ข. วัดมหาธาตุ สุโขทัย
 - ค. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง
 - ง. วัดเจดีย์เจ็ดยอด ศรีสัชนาลัย
10. เจดีย์วัดช้างล้อมสุโขทัย มีรูปแบบเจดีย์เป็นอย่างไร
 - ก. ทรงระฆัง
 - ข. ทรงปราสาท
 - ค. ทรงดอกบัวตูม
 - ง. ทรงฝักข้าวโพด

เฉลย

1. ก	2. ข	3. ง	4. ค	5. ก
6. ง	7. ง	8. ค	9. ค	10. ก

ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การศึกษาเอกสารประกอบสื่อ Virtual Field Trip ประวัติศาสตร์สุโขทัย ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นักเรียนจะได้รับความรู้ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี ดังนี้

๑ ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ม.1/ส 4.1 ข้อ 3 นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๑ ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ม.1/ส 4.3 ข้อ 2 วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ

ม.1/ส 4.3 ข้อ 3 วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัย และสังคมไทยในปัจจุบัน

PRE-TEST

ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

- ข้อใด **ไม่ใช่** แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย
 - นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
 - อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร
 - แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
 - แหล่งเตาเผาเครื่องสังคโลกที่เรียกว่า เตาทุเรียงบ้านปาย่าง บ้านเกาะน้อย
- ร่องรอยสิ่งก่อสร้างในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในข้อใดมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นศิลปกรรมไทย
 - ศาลตาผาแดง
 - วัดศรีสวาย
 - วัดมหาธาตุ
 - วัดพระพายหลวง
- สิ่งก่อสร้างในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยในข้อใดมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแบบเขมร
 - วัดเจ้าจันทร์
 - วัดนางพญา
 - วัดช้างล้อม
 - วัดเจติยเจ็ดแถว
- พระพุทธรูป “**พระศรีศากยมุนี**” ในวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอัญเชิญมาจากวัดมหาธาตุ สุโขทัย สร้างขึ้นในสมัยใด
 - พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
 - พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
 - พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย)
 - พระมหาธรรมราชาที่ 2 (บรมपाल)
- สิ่งสำคัญที่เป็นลักษณะเด่นใน**วัดศรีชุม**อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยคือข้อใด
 - พระปรางค์ 3 องค์ ศิลปะขอมตั้งเรียงกันอยู่
 - พระพุทธรูปลนั่งขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ภายในอาคาร
 - เจดีย์ดอกบัวตูมที่เป็นสถาปัตยกรรมเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัย
 - เจดีย์ทรงระฆังตั้งอยู่กลางสระน้ำที่งดงามมากและมีขนาดใหญ่ที่สุด

6. ลวดลายปูนปั้นยอดซุ้มประตูกำแพงวัดใดทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
 - ก. วัดพญาดำ เมืองศรีสขณาสัย
 - ข. วัดเชตุพน เมืองสุโขทัย
 - ค. วัดศรีพิจิตรกิริติ์ถลาราม เมืองสุโขทัย
 - ง. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองศรีสขณาสัย
7. ข้อใดนับเป็นความเจริญทางด้านเทคนิควิทยาของชาวเมืองศรีสขณาสัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19
 - ก. เตาทุเรียง
 - ข. สรีดงศ์
 - ค. การขุดตัดศิลาแลง
 - ง. การสร้างพระพุทธรูป
8. ข้อใดคือผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักสำรวจทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ พระองค์แรกของไทย
 - ก. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ข. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ค. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ง. สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ
9. ข้อใดคือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเมืองสุโขทัย ศรีสขณาสัย และกำแพงเพชร
 - ก. เทียวเมืองพระร่วง
 - ข. รอยพระพุทธรูป
 - ค. ไกลบ้าน
 - ง. ศิลปวัฒนธรรม
10. ข้อใดไม่ใช่ข้อความที่ถูกต้องเกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง
 - ก. การยกย่องเป็นมรดกโลก (The World Heritage)
 - ข. ศิลาจารึกหลักแรกที่ใช้ตัวอักษรไทยและภาษาไทย
 - ค. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบและอ่านเป็นคนแรก
 - ง. ขึ้นทะเบียนเป็นความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World Register)

เฉลย

1. ง	2. ค	3. ก	4. ค	5. ข
6. ง	7. ก	8. ค	9. ก	10. ก

1.

มรดกโลก (The World Heritage)

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้เสนอ จัดตั้งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของโลก เมื่อ พ.ศ. 2514 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากบรรดาประเทศสมาชิกอย่างกว้างขวาง ต่อมาใน พ.ศ. 2525 ยูเนสโกจึงได้ตั้งคณะกรรมการ มรดกโลก เพื่อดูแลให้การปฏิบัติตามอนุสัญญาเป็นไป ด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์

คณะกรรมการมรดกโลกจึงได้กำหนดลักษณะ ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งจัดทำ ทะเบียนรายชื่อแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และ แหล่งธรรมชาติที่มีคุณค่า รวมทั้งได้คัดเลือกแหล่งที่ควรขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก โดยพิจารณาถึงคุณค่า และความสำคัญที่ทำให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาตินั้นมีความพิเศษเหนือแหล่งอื่น ๆ ดังนี้

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ต้องเป็นของแท้ดั้งเดิม และมีรูปแบบพิเศษทางสถาปัตยกรรม หรือมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแนวคิด หรือความเชื่อที่มีความสำคัญ เป็นสากล หรือเป็นตัวอย่างดั้งเดิมของวิถีชีวิตตามโบราณประเพณีที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมนั้น

ส่วนแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ต้องเป็นตัวอย่างพิเศษของขั้นตอนการวิวัฒนาการ ของโลก หรือเป็นตัวแทนของการวิวัฒนาการทางชีวภาพ หรือเป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือเป็นแหล่งทัศนียภาพอันงดงามตระการตาเป็นเลิศ หรือเป็นเขตป่าสงวนสำหรับพันธุ์สัตว์ป่านานาชนิด

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ จึงมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองสงวนรักษา ส่งเสริม มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป โดยกองทุนมรดกโลก ซึ่งระดมทุนมาจาก ความช่วยเหลือจากนานาประเทศ จะจัดสรรให้ความช่วยเหลือในลักษณะต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงาน สงวนรักษามรดกโลก ซึ่งเป็นอารยธรรมเก่าแก่ให้คงอยู่ต่อไป

สัญลักษณ์มรดกโลก

ปัจจุบันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก มี 4 แห่ง คือ

1. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร
2. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
3. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง - พุ่งไผ่อนุรักษ์
4. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

การได้รับประกาศยกย่องแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของไทยให้เป็นมรดกโลก ถือว่าเป็นเกียรติภูมิอันน่าภาคภูมิใจของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่ได้รับการปกป้องรักษา อยู่เฉพาะกับคนไทยเท่านั้น แต่ยังอยู่ในสายตาของชาวโลกอีกด้วย ดังนั้น นอกจากรัฐบาลไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ประชาชนคนไทยก็มีส่วนสำคัญยิ่งที่จะช่วยอนุรักษ์รักษาแหล่งมรดกโลกดังกล่าว เพื่อให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

บรรณานุกรม

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. กำแพงเพชร มรดกโลกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : CURSUS
ลาดพร้าว, 2541.

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 5 สุโขทัย. ผลการประชุม
สัมมนาแนวทางการจัดการ และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของ
แหล่งมรดกโลกที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ เนื่องในวาระทศวรรษ
แห่งการเป็นมรดกโลกสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2546.

2.

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (Sukhothai Historical Park)

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของกรุงสุโขทัย ราชธานีของอาณาจักรสุโขทัยในอดีต มีพื้นที่ประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก ทั้งภายในเมืองและนอกเมืองประมาณ 200 แห่ง ที่เป็นหลักฐานแสดงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยที่ก่อตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 หรือเมื่อ 700 กว่าปีมาแล้ว นับเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสรรค์สืบมาจนถึงปัจจุบัน

ใน พ.ศ. 2490 กรมศิลปากรได้เข้ามาดูแลและสำรวจโบราณสถานต่าง ๆ ในเมืองสุโขทัย และได้เริ่มบูรณะโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. 2495 - 2496 โดยบูรณะวัดสำคัญ ๆ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดตระพังเงิน วัดสระศรี และวัดศรีชุม เพื่อเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ต่อมาใน พ.ศ. 2508 - 2509 จึงได้มีการบูรณะครั้งใหญ่ โดยบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานทั้งในเมืองและนอกเมืองทั้งหมด

วัดสระศรี เมืองสุโขทัยเก่า

ที่มาของภาพ : คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. และคณะ. ลักษณะไทย : ภูมิหลัง. หน้า 243.

ใน พ.ศ. 2518 บริเวณเมืองเก่าสุโขทัยประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเขตโบราณสถาน และได้เริ่มโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลไทย รัฐบาลญี่ปุ่น และองค์การศึกษาวิทยาาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ซึ่งได้พัฒนาจนเป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นองค์ประธานในพิธี

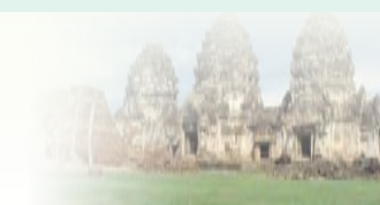
ใน พ.ศ. 2534 เมืองสุโขทัย และเมืองกำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม จากองค์การศึกษาวิทยาาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก

ร่องรอยสิ่งก่อสร้างในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยล้วนแต่เป็นศิลปกรรมแบบไทยทั้งสิ้น ยกเว้นโบราณสถานเขมร 3 แห่ง ได้แก่ ศาลตามาแดง วัดศรีสวาย และวัดพระพลายหลวง โบราณสถานในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ โบราณสถานในเมือง และโบราณสถานนอกเมือง

โบราณสถานในเมืองที่สำคัญ ได้แก่ **วัดมหาธาตุ** ตั้งอยู่กลางเมืองสุโขทัยตามแบบแผนความเชื่อในเรื่องจักรวาล สิ่งก่อสร้างสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ประธาน วิหาร มณฑป โบสถ์ และเจดีย์ราย จำนวนมากถึง 200 องค์ เจดีย์ประธานของวัดมีลักษณะสง่างาม เป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัยโดยแท้ รายรอบเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทิศ จำนวน 8 องค์ และรูปปั้นพระสาวกในท่าอัญชลี เดินประทับถมโดยรอบพระมหาธาตุ เดิมในพระวิหารมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ซึ่งพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย) โปรดให้หล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1905 เป็น**พระพุทธรูปปางมารวิชัย** ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไปประดิษฐานที่วิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชทานนามพระพุทธรูปดังกล่าวว่า **“พระศรีศากยมุนี”**

วัดตระพังเงิน ตั้งอยู่ทางตะวันตกของวัดมหาธาตุ มีเจดีย์ทรงดอกบัวตูมเป็นเจดีย์ประธาน **วัดสระศรี** ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของวัดมหาธาตุ เป็นวัดที่มีความงดงามมากเพราะตั้งอยู่กลางสระน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดชื่อว่า ตระพังตระกวน เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆัง **วัดตระพังทอง** เป็นโบราณสถานตั้งอยู่เกาะกลางน้ำที่เรียกว่า ตระพังทอง **วัดศรีศักดิ์** ซึ่งมีเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีช้างล้อมรอบฐานตามความเชื่อว่า ช้างเป็นพาหนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ที่คู่ควรกับการเป็นพาหนะค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไป

โบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองที่สำคัญ ได้แก่ **วัดศรีชุม** ตั้งอยู่ตรงมุมตะวันตกเฉียงเหนือของกำแพงเมือง สิ่งที่น่าสนใจอยู่โดดเด่นคือ อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ภายในอาคาร มีขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 11 - 30 เมตร เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 **วัดพระพายหลวง** ตั้งอยู่ใกล้กำแพงเมืองด้านเหนือ จัดเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่และมีความสำคัญต่อเนื่องมีรูปแบบสถาปัตยกรรมตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของเมืองสุโขทัย และก่อสร้างเพิ่มเติมต่อเนื่องจนถึงสุโขทัยตอนปลาย โบราณสถานที่เก่าแก่ที่สุดในวัดพระพายหลวงเป็นปราสาท 3 องค์ ปัจจุบันพังทลายลง เหลือสมบูรณ์เพียงองค์เดียว ทางตะวันออกสุดของกลุ่มโบราณสถานเป็นมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปสี่อริยาบถ คือนั่ง นอน ยืน และเดิน **วัดพระเชตุพน** เป็นโบราณสถานที่อยู่ทางใต้ ลักษณะโดดเด่นคือ พระพุทธรูป

วัดตระพังเงิน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

สี่ริยาบขนาดใหญ่ที่สามารถมองเห็นได้แต่ไกล วัดสะพานหิน เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินเขามีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ สันนิษฐานว่าจะเป็นวัดที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงช้างเผือกชื่อว่า รุจาครี ขึ้นไปสักการะทุกวันพระ

บรรณานุกรม

ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย
กำแพงเพชร. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 5 สุโขทัย. ผลการประชุม
สัมมนาแนวทางการจัดการ และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของ
แหล่งมรดกโลกที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ เนื่องในวาระทศวรรษ
แห่งการเป็นมรดกโลกสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สมพันธ์ จำกัด, 2546.

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. หน้า 15.

3.

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (Si Satchanalai Historical Park)

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่ในเขตตำบลศรีสัชนาลัย ตำบลสารจิต ตำบลหนองอ้อ และตำบลท่าชัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 45.14 ตารางกิโลเมตร มีโบราณสถานทั้งหมด 215 แห่ง ซึ่งได้รับการบูรณะซ่อมแซมเพื่ออนุรักษ์อารยธรรมเก่าแก่ และความสวยงามของเมืองศรีสัชนาลัยในอดีตไว้

เมืองศรีสัชนาลัยปรากฏในหลักฐานจากศิลาจารึกสุโขทัยหลายหลัก แสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของเมืองศรีสัชนาลัยในพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งปกครองโดยพ่อขุนศรีนาวนำถม เจ้าเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย ต่อมาพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ สถาปนากรุงสุโขทัยขึ้นในราว ค.ศ. 1792 นั้น เมืองศรีสัชนาลัยแต่คงมีฐานะเป็นเมืองสำคัญควบคู่กับเมืองสุโขทัยสืบมา จนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมืองศรีสัชนาลัยได้เป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย และกลายเป็นเมืองลูกหลวงหรือเมืองที่พระโอรสยังเป็นผู้ปกครองในฐานะพระมหาอุปราช เช่น พระยาสิทธิไทย ทรงปกครองเมืองศรีสัชนาลัยก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหาธรรมราชาที่ 1 ของอาณาจักรสุโขทัย และพระองค์ทรงพระนิพนธ์ เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ขึ้นที่เมืองนี้เมื่อ พ.ศ. 1888

วัดเจติยเจ็ดแถว อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

พระปรางค์วัดเจ้าจันทร์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ที่มาของภาพ : ประโชติ สังขกิจ. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย. หน้า 20.

ต่อมาเมื่ออาณาจักรสุโขทัยถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เมืองศรีสัชนาลัย จึงกลายเป็นหัวเมืองหนึ่ง แต่ยังคงมีความสำคัญในฐานะเมืองศูนย์กลางทางศาสนา และแหล่งผลิต อุตสาหกรรมเครื่องถ้วยชามสังคโลก

โบราณสถานในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยแบ่งเป็นโบราณสถานภายใน กำแพงเมือง และโบราณสถานนอกกำแพงเมือง

โบราณสถานภายในกำแพงเมืองที่สำคัญ เช่น **วัดช้างล้อม** ตั้งอยู่ภายในเมืองเกือบกึ่งกลาง ตัวเมืองสุโขทัย เจดีย์ประธานคือเจดีย์ทรงระฆัง ตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ ฐานประทักษิณของเจดีย์ประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีช้างปูนปั้นยืนเต็มตัวประดับรอบฐานทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 9 เชือก (ยกเว้นด้านบันไดทางขึ้นมี 8 เชือก) และที่มุมมีอีก 4 เชือก รวมเป็น 39 เชือก **วัดเจดีย์เจ็ดแถว** ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดช้างล้อม เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมอยู่ด้านหลังพระวิหาร และมีเจดีย์ราย รวมทั้งอาคารขนาดเล็กแบบแตกต่างกัน 33 องค์ มีกำแพงแก้วล้อมรอบอีกทีหนึ่ง ด้านหลังเจดีย์ประธาน มีเจดีย์รายที่มีลักษณะเด่นคือ เป็นฐานเจดีย์สี่เหลี่ยมจัตุรัสยอดเป็นทรงกลม มีซุ้มโถงอยู่ทั้ง 2 ข้าง ประดิษฐานพระพุทธรูปสี่ลาลปูนปั้น และมีภาพจิตรกรรมเป็นภาพอดีตพระพุทธเจ้า และแหล่งเทวดาแวดล้อม ถวายดอกไม้ **วัดนางพญา** มีเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ แต่เดิมมีช้างปูนปั้น ประดับตรงกลางมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ด้าน แต่ไม่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน วัดนางพญามีวิหาร ก่อด้วยศิลาแลง ผนังวิหารเจาะช่องแสง ผนังด้านทิศใต้มีลวดลายปูนปั้นที่สวยงามเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา และรูปเทพพนม

โบราณสถานนอกเมืองที่สำคัญ เช่น **เตาทุเรียงบ้านป่ายาง** ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม เป็นกลุ่มเตาเผาสังคโลก มีทั้งกลุ่มเตายักษ์ สำหรับเผาเครื่องถ้วยชาม เป็นประติมากรรมลอยตัวขนาดใหญ่ และเครื่องประดับสถาปัตยกรรมต่าง ๆ และกลุ่มเตาตุ๊กตา ที่ผลิตประติมากรรมลอยตัวขนาดเล็ก เช่น รูปคนและรูปสัตว์ **เตาทุเรียงบ้านเกาะน้อย** กระจายอยู่ทั่วไปตลอดริมฝั่งแม่น้ำยม เป็นกลุ่มเตาเผาไ หขนาดใหญ่ สำหรับบรรจุน้ำและของแห้ง และภาชนะดินเผาเคลือบสีเขียวไข่กาที่ส่งไปขายที่ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ **วัดพระศรีมหาธาตุ** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้นอกกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นต่อเนื่องหลายสมัย ตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม เมื่อประมาณ พ.ศ. 1780 ปรากฏประธานก่อด้วยศิลาแลง ลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมอยู่ในสมัยอยุธยา มีปูนปั้น ยอดซุ้มประตูกำแพงวัดทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอยู่ด้านบนทั้ง 4 ทิศ ด้านล่างเป็นรูปเทพธิดา นั่งในกรอบซุ้ม เป็นศิลปะเขมร ฐานพระวิหารอยู่ด้านหน้าพระปรารค์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป ปางมารวิชัยขนาดใหญ่ และทางด้านขวามีพระพุทธรูปสี่ลาลปูนปั้นที่มีลักษณะงดงามมาก

บรรณานุกรม

ประโชติ สังขกิจ. **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย**. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สมาพันธ์ จำกัด, 2535.

ศิลปากร, กรม. **สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร**. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

4.

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (Kamphaengphet Historical Park)

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตเมืองกำแพงเพชร และเมืองนครชุม ได้รับ การคุ้มครองโดยการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2480 ต่อมาใน พ.ศ. 2511 ได้กำหนดขอบเขตกลุ่มโบราณสถาน 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 บริเวณภายในกำแพงเมือง มีโบราณสถาน 14 แห่ง เนื้อที่ 503 ไร่

กลุ่มที่ 2 บริเวณโบราณสถานทางทิศเหนือของกำแพงเมือง มีโบราณสถาน 40 แห่ง เนื้อที่ 1,611 ไร่

กลุ่มที่ 3 บริเวณนอกเมืองด้านทิศตะวันออก มีโบราณสถาน 15 แห่ง เนื้อที่ 16 ไร่ 3 งาน

กลุ่มที่ 4 บริเวณทุ่งเศรษฐี ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง (เมืองนครชุม) มีโบราณสถาน 12 แห่ง เนื้อที่ 30 ไร่ 5 งาน

แผนที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี, นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. แผนที่แทรกระหว่าง หน้า 166-167.

การบูรณะโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร ดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2508 พร้อมกับ เมืองสุโขทัย และศรีสัชนาลัย และได้เปิดอุทยาน ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. 2534 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นองค์ประธานในพิธี

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง แบ่งเป็น 2 เขต คือ เขตภายในกำแพงเมือง พื้นที่ 503 ไร่ และนอกเขตกำแพงเมืองที่เรียกว่า เขตอรัญญิก พื้นที่ 1,611 ไร่

ประวัติความเป็นมาของเมือง กำแพงเพชรปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดี แสดงถึงชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้า ระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำกับบริเวณที่สูงเขตภูเขา ทางเหนือและทางทิศตะวันตกเมืองนครชุม สถาปนาขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1

(พระยาสิทธิไทย) บนฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง โดยมีข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม) ว่า เมื่อ พ.ศ. 1900 พระมหาธรรมราชาได้เสด็จมาสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุ และปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งได้มาจาก ลังกา และยังทรงประดิษฐานรอยพระพุทธรูปไว้ที่เขานางทอง เมืองบางพาน (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอ พรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร) และเมืองนครชุมมีฐานะเป็นหัวเมืองหน้าด่านสำคัญของสุโขทัย สืบต่อมา จนถึงเมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) แห่งอยุธยา ได้ขยายอำนาจขึ้นปราบปราม หัวเมืองต่าง ๆ ของอาณาจักรสุโขทัยได้ สุโขทัยจึงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอยุธยา ซึ่งได้มีการ สร้างเมืองกำแพงเพชรขึ้นบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงตรงข้ามกับเมืองนครชุม ปลายสมัยสุโขทัย เมืองกำแพงเพชรมีเจ้าเมืองชื่อ **พระยาแสนสอยดาว** และขึ้นอยู่กับอาณาจักรอยุธยา โดยมีฐานะเป็น หัวเมืองหน้าด่านของอยุธยาในการป้องกันข้าศึกจากทางเหนือ และทางตะวันตกให้อาณาจักรอยุธยา สืบต่อมา บทบาทของเมืองกำแพงเพชรจึงปรากฏในสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเมืองเชียงใหม่ในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และการทำสงครามกับพม่าตลอดสมัยอยุธยา

วัดกำแพงงาม อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

วัดสิงห์ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

โบราณสถานเมืองนครชุม บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงที่สำคัญ เช่น ร่องรอยกำแพงเมืองเป็นคันดิน 3 ชั้น เช่นเดียวกับเมืองสุโขทัย **วัดพระบรมธาตุ** เชื่อว่าเป็นวัดที่พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงประดิษฐานพระศรีมหาธาตุและปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงอนุญาตให้พ่อค้าชาวพม่าซื้อ พระยาตะก่า ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ มีลักษณะเป็นเจดีย์พม่าตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

โบราณสถานเมืองกำแพงเพชร ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงที่สำคัญ เช่น **กำแพงเมืองศิลาแลง** ตอนบนก่อเป็นรูปไบเซมา มีป้อมประตูโดยรอบ เมืองกำแพงเพชรมี**วัดพระแก้ว** และ**วัดพระธาตุ** เป็นศูนย์กลาง สิ่งก่อสร้างจำนวนมากมาได้สร้างต่อเติมหลายยุคสมัย ลักษณะเด่นของกลุ่มโบราณสถานที่เป็นจุดเด่นของเมืองกำแพงเพชรคือ นิยมใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุก่อสร้าง แต่ละแห่งสร้างใหญ่โตเพื่อแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้างในอดีต

บรรณานุกรม

ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี. **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** ศรีสังขาลัย กำแพงเพชร. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

ที่มาของภาพ : ศิลปากร, กรม. สำนักโบราณคดี, **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** ศรีสังขาลัย กำแพงเพชร. หน้า 163.

5.

ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับอาณาจักรสุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยด้วยทรงเป็นนักสำรวจทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะพระองค์แรกที่ได้ทำการสำรวจภาคสนามอย่างแท้จริง โดยเมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้เสด็จประพาสเมืองกำแพงเพชร สุโขทัย ศรีสัชนาลัย อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก พระองค์ทรงสำรวจตรวจตราโบราณวัตถุสถาน และทรงสอบสวนตำนานของเมืองที่ปรากฏในหนังสือต่าง ๆ โดยทรงพระราชนิพนธ์หลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีไว้ในหนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เมื่อ พ.ศ. 2450 กล่าวได้ว่าเป็นงานสำรวจทางด้านโบราณคดีของศิลปะสุโขทัยที่มีการบันทึกและพิมพ์เผยแพร่เป็นหลักฐานครั้งแรกของไทย

ที่มาของภาพ : ราชบัณฑิตยสถาน. ได้รื้อพระบารมี จักรินฤดินทร์ สยามมินทราธิราช. หน้า 18.

เนื้อหาสำคัญในหนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ได้ทรงบันทึกสภาพของโบราณสถานสำคัญที่ทรงพบเห็นในขณะนั้น โดยทรงวินิจฉัยประเด็นทางด้านศิลปกรรมไว้ และที่สำคัญคือ ทรงกำหนดชื่อและตำแหน่งโบราณสถานโดยใช้หลักฐานจากศิลาจารึกประกอบการวินิจฉัย ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้นักการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีสนใจอาณาจักรสุโขทัยมากขึ้น ผู้ที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานในสมัยสุโขทัย จึงควรมีการตรวจสอบหลักฐานที่พระองค์ได้ทรงเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ทั้งนี้ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ค่านำไว้ตอนหนึ่งว่า “...ข้าพเจ้าจึงหวังอยู่ว่าหนังสือเล่มนี้อาจเป็นเครื่องช่วยในทางสันนิษฐานได้บ้างเล็กน้อย ข้าพเจ้าเองเคยรู้สึกอยู่ว่า ถ้าที่แห่งใดไม่เคยไป ถ้าแม่ได้ฟังจากคนอื่น ซึ่งตั้งใจสังเกตมาแล้วให้ฟัง บางทีก็ทำให้เกิดมีความคิดขึ้นได้บ้าง ในหนังสือเล่มนี้ข้าพเจ้าได้พยายามโดยเต็มสติปัญญาที่จะเล่าถึงสถานที่ต่าง ๆ ให้ได้ละเอียดตามที่ได้เห็น...” เช่น

วัดมหาธาตุสุโขทัย

“วัดนี้เรียกว่า วัดใหญ่บ้าง วัดมหาธาตุบ้าง เจดียประธานทำยอดเป็นปราสาทชะลูดเรียวยาวมดี และแปลกนักหนา ที่ลานชั้นบนมีวิหารทิศทั้ง 4 ด้าน ซึ่งตกแต่งงดงามด้วยลายปูนปั้น ทางด้านทิศตะวันออกของพระมหาธาตุมีวิหารหลวง” ทรงเชื่อว่าแต่เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระศรีศากยมุนี ซึ่งปัจจุบันประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

วัดศรีสวาย เมืองสุโขทัย

“เป็นปราสาทสามหลังอย่างเทวสถาน 3 ยอดที่ลพบุรี มีลวดลายอย่างทำนองนั้น คือมีรูปพระเป็นเจ้าทั้ง 3 รูป พระนารายณ์ปางต่าง ๆ เคยพบว่ามีรูปพระนารายณ์ 4 กร และถือจักรทางเข้าได้พบหลักไม้ปักอยู่ 2 หลักเหมือนกับขาของพราหมณ์ที่ใช้ในพิธีโล้ชิงช้า นอกจากนี้ได้พบรูปศิลาพระสยมภู (พระอิศวร) องค์หนึ่ง...”

อาจกล่าวได้ว่า พระราชนิพนธ์ เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เป็นตำราทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีสุโขทัยเล่มแรก โดยทรงศึกษาจากสภาพจริง และใช้หลักฐานจากศิลาจารึกและหลักฐานอื่น ๆ ตรวจสอบกับหลักฐานทางโบราณคดี ข้อมูลหลายประการที่ทรงสันนิษฐานไว้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ท่านในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะด้วย

บรรณานุกรม

มณฑุกุลเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เที่ยวเมืองพระร่วง**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิมหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2519.
ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

POST-TEST

ชุดที่ 5 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คำชี้แจง

ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวลงในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดไม่ใช่แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย
 - ก. เมืองทวารวดี จังหวัดนครปฐม
 - ข. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
 - ค. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ง. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
2. ร่องรอยสิ่งก่อสร้างในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในข้อใดมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นศิลปกรรมไทย
 - ก. สรีดภงส์
 - ข. เทวาลัยมหาเกษตร
 - ค. วัดช้างล้อม
 - ง. วัดพระพายหลวง
3. สิ่งก่อสร้างในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยในข้อใดมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแบบเขมร
 - ก. วัดช้างล้อม
 - ข. วัดนางพญา
 - ค. วัดเจดีย์เจ็ดแถว
 - ง. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
4. พระพุทธรูปที่มีหลักฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย) คือข้อใด
 - ก. พระอจนะ วัดศรีชุม
 - ข. พระศรีศากายมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม
 - ค. พระสี่อิริยาบถ วัดเชตุพน
 - ง. พระอัฐารศ วัดสะพานหิน
5. สิ่งสำคัญที่เป็นลักษณะเด่นในวัดศรีสวายคือข้อใด
 - ก. พระปรางค์ 3 องค์ ศิลปะขอมตั้งเรียงกันอยู่
 - ข. พระพุทธรูปนั่งขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ภายในอาคาร
 - ค. เจดีย์ดอกบัวตูมที่เป็นสถาปัตยกรรมเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัย
 - ง. เจดีย์ทรงระฆังตั้งอยู่กลางสระน้ำที่งดงามมาก และมีขนาดใหญ่ที่สุด

6. ลวดลายปูนปั้นยอดซุ้มประตูวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองศรีสัชนาลัย มีรูปแบบอย่างไร
 - ก. ซ้ำรอบประธานเจดีย์
 - ข. ภาพปูนปั้นพันธุ์พฤกษา
 - ค. พระพุทธรูปปางลีลา
 - ง. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
7. ข้อใดคือความเจริญด้านเทคนิควิทยาการของชาวเมืองสุโขทัยและศรีสัชนาลัย
 - ก. เตาทุเรียง
 - ข. เครื่องสังคโลก
 - ค. ระบบชลประทาน
 - ง. ถูกทุกข้อ
8. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการยกย่องอย่างไร
 - ก. นักสำรวจทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะพระองค์แรก
 - ข. ผู้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมสุโขทัย
 - ค. ทรงพระราชนิพนธ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง
 - ง. ถูกทุกข้อ
9. ข้อใดไม่ใช่มรดกโลกทางวัฒนธรรมในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ก. วัดมหาธาตุที่มีพระประธานเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมทั้งดงาม
 - ข. วัดศรีชุมที่มีพระพุทธรูปนั่งขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ภายในอาคาร
 - ค. วัดเจดีย์เจ็ดแถวที่มีเจดีย์ราย รวมทั้งอาคารขนาดเล็กจำนวนมาก
 - ง. วัดตะพานหินที่มีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่
10. ข้อใดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก
 - ก. ศิลาจารึกวัดศรีชุม
 - ข. ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง
 - ค. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ง. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

เฉลย

1. ก	2. ค	3. ง	4. ข	5. ก
6. ง	7. ง	8. ก	9. ค	10. ข

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521.

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. **มรดกช่างศิลป์ไทย.** กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, 2512.

ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. และคณะ. **ลักษณะไทย : ภูมิหลัง.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2551.

จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมและชื่อชนชาติ.** กรุงเทพฯ : โครงการตำราทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519.

ชิน อยู่ดี. **รายงานการสำรวจและขุดค้นเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ที่จังหวัดกาญจนบุรีของคณะสำรวจไทย - เดนมาร์ก : ชิน อยู่ดี บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เณศ, 2529.

ธิดา สาระยา. **เมืองศรีสัชนาลัย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537.

ประโชติ สังขณกิจ. **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2535.

ประเสริฐ ณ นคร. **งานจารึกและประวัติศาสตร์.** นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, 2534.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **กำแพงเพชร มรดกโลกทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : ครุสภาลาดพร้าว, 2541.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เที่ยวเมืองพระร่วง.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิมหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2519.

ราชบัณฑิตยสถาน. **ไฉ่ร่มพระบารมี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช.** กรุงเทพฯ : คณะบรรณาธิการจัดทำสารานุกรมประวัติศาสตร์, 2547.

วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. **ประวัติศาสตร์และหลักฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย**. เอกสารประกอบ
การบรรยาย ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่, 2554. (เอกสาร
อัดสำเนา)

_____. **อาจารย์บูชา : สรรพสาระประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรมไทย**.
โครงการวิจัย “100 เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย” ในความสนับสนุน
ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภะ
การพิมพ์, 2552.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึก และศิลปกรรม**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ศิลปากร, กรม. **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทองและเรื่องราวสุวรรณภูมิ**. กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2550.

_____. **โบราณคดีลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี
กรมศิลปากร เอกสารกองโบราณคดีหมายเลข 11, 2534.

_____. **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และจังหวัดราชบุรี**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สมานันท์ จำกัด, 2544.

_____. **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมานันท์
จำกัด, 2554.

_____. **สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี**.
โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
สารรังสรรค์, 2542.

_____. **กองโบราณคดี. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองศรีมโหสถ**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สมานันท์ จำกัด, 2535.

_____. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองศรีมโหสถ 2**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
สมานันท์ จำกัด, 2536.

ศิลปากร, กรม. สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. โบราณคดีและประวัติศาสตร์สุโขทัย :

ความรู้เรื่องสุโขทัยใน 4 ทศวรรษ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา
ในโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, 2546.

_____. สำนักโบราณคดี. นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสังขลาลัย
กำแพงเพชร. สุโขทัย : กรมศิลปากร, 2546.

_____. สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่
อาศัยของกลุ่มชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548.

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง.
กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2547.

ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึง
สมัยกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,
2534.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. หนังสือเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.
กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2553.

_____. สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2539.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 15. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับ
เยาวชน, 2548.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 16. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับ
เยาวชน, 2548.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 21. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับ
เยาวชน, 2548.

สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสวัสดิ์. คนไทยและเครือญาติในมณฑลไหหลำและ
ก๊วยโจว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ : บริษัทสองสยาม
จำกัด, 2542.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.ม.จ. ศิลปะสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายชินภัทร ภูมิรัตน	เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
นายชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์	เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
นางเบญจลักษณ์ น้ำฟ้า	รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
นางสาววีณา อัครธรรม	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
นางสุกัญญา งามบรรจง	ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสื่อและการเรียนรู้
ร.ท.หญิงสุดาวรรณ เครือพานิช	ผู้อำนวยการสถาบันสังคมศึกษา
นางสาวเยาวลักษณ์ เตียรณบรรจง	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสื่อการเรียนรู้

ผู้เขียน

นางระวีวรรณ ภาคพรต
นางสาวมาลี โตสกุล
นางมนพร จันทร์คล้อย

ผู้ตรวจ

ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร
รศ.วุฒิชัย มูลศิลป์
ดร.ปรีดี พิศภูมิวิธิ

บรรณาธิการ

นางฟาฏินา วงศ์เลขา

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางฟาฏินา วงศ์เลขา